

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΔΠΜΣ "Εκπαίδευση για την Αειφορία και το Περιβάλλον"

«Αντιλήψεις και πρακτικές των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας για την ευαισθητοποίηση
για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία»

ΚΟΡΛΟΥ ΣΟΦΙΑ-ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

AM: 00252

Email: sofi_korl@hotmail.com

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Κα ΜΠΙΟΤΣΟΓΙΛΟΥ ΚΑΦΕΝΙΑ

Βόλος 2024

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	3
Εισαγωγή.....	4
Α' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	
Κεφάλαιο 1 ^ο : Βασικές έννοιες	
i) Έννοια Αειφορίας και Αειφόρου Ανάπτυξης- Έννοια του αειφόρου σχολείου	6
ii)Ορισμός Περιβαλλοντικής συνείδησης.....	7
Κεφάλαιο 2 ^ο :Εισαγωγή στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ελλάδα.....	
i)Η Περιβαλλοντική εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία.....	9
Κεφάλαιο 3 ^ο :Ο ρόλος του παιδαγωγού στην περιβαλλοντική εκπαίδευση.....	
i)Προβλήματα κατά την εφαρμογή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.....	12
Κεφάλαιο 4 ^ο :Αντιλήψεις των παιδαγωγών προσχολικής για την αειφόρο ανάπτυξη.....	
i)Ανάλυση των απόψεων και των πεποιθήσεων των παιδαγωγών σχετικά με τη βιωσιμότητα και την αειφορία.....	14
ii)Εκτίμηση της σημασίας της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης στην προσχολική εκπαίδευση.....	17
Κεφάλαιο 5 ^ο :Πρακτικές παιδαγωγών για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη....	
i)Ανάλυση διάφορων περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων, προγραμμάτων και πρακτικών που χρησιμοποιούν οι παιδαγωγοί για να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά για την αειφόρο ανάπτυξη.....	19
ii) Εφαρμοσμένες πρακτικές και σχέδια δράσης	28
iii)Μελέτη περιπτώσεων ή παραδειγμάτων καλών πρακτικών από παιδαγωγούς σε διάφορα μέρη του κόσμου και σύγκριση με άλλες χώρες.....	29
Β'ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	
Μεθοδολογία-Στόχος έρευνας.....	
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	
i)Ανάλυση των αποτελεσμάτων των αντιλήψεων και των πρακτικών των παιδαγωγών στην ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη.....	40
ii)Αξιολόγηση των επιπτώσεων στη συνείδηση και τις συμπεριφορές των παιδιών.....	46
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	
Σύνοψη των κύριων ευρημάτων-Συμπεράσματα.....	
Προκλήσεις-περιορισμοί και πιθανές βελτιώσεις.....	
Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες ή πρακτικές δράσεις.....	
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το περιβάλλον αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα που επηρεάζει τον πλανήτη και η υποβάθμισή του από τον άνθρωπο έχει προκαλέσει σημαντικά προβλήματα. Παρά την αυξανόμενη περιβαλλοντική συνείδηση και τις προσπάθειες για την προστασία του περιβάλλοντος, τα περιβαλλοντικά προβλήματα συνεχίζουν να απειλούν την ποιότητα ζωής και τη βιωσιμότητα του πλανήτη. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση (ΠΕ) θεωρείται κρίσιμη για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων. Η παρούσα εργασία έχοντας ως δεδομένη αρχή πως η ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία είναι σπουδαία και απαραίτητη, στοχεύει στην εξέταση των αντιλήψεων και των πρακτικών των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας σχετικά με την προώθηση της ευαισθητοποίησης για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία και εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι παιδαγωγοί αντιλαμβάνονται και εφαρμόζουν πρακτικές για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης στα πρώιμα στάδια της εκπαίδευσης. Μέσα από την ανάλυση των απόψεων, των πρακτικών και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι παιδαγωγοί σε αυτό το πλαίσιο, επιδιώκεται η κατανόηση του ρόλου τους στη διαμόρφωση μιας πιο βιώσιμης και φιλικής προς το περιβάλλον κοινωνίας. Παράλληλα, εξετάζονται οι πρακτικές που υιοθετούν για την ενσωμάτωση των αρχών της αειφορίας στο προσχολικό περιβάλλον και οι προοπτικές για την ανάπτυξη αυτών των πρακτικών στο μέλλον. Μέσω αυτής της έρευνας, της παρατήρησης και της ανάλυσης δεδομένων θα αναδειχθεί η σημασία της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης στην προσχολική εκπαίδευση και η συμβολή των παιδαγωγών στη διαμόρφωση μιας πιο βιώσιμης κοινωνίας. Στη μελέτη αναδεικνύονται οι προσπάθειες που καταβάλλονται για την ενσωμάτωση πρακτικών που προωθούν την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και την αειφόρο ανάπτυξη στα προγράμματα μάθησης των παιδικών σταθμών καθώς και οι προκλήσεις και τους περιορισμούς που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί κατά την εφαρμογή πρακτικών για την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση σε αυτό το πεδίο στην προσχολική ηλικία.. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί, έχουν υψηλό επίπεδο περιβαλλοντικής συνείδησης και θετική άποψη για την ΠΕ. Πιστεύουν ότι η ΠΕ είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων στα παιδιά και προτιμούν δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα. Ωστόσο, αντιμετωπίζουν προκλήσεις στην εφαρμογή της ΠΕ, όπως η έλλειψη χρόνου, πόρων και κατάρτισης. Συμπερασματικά, η έρευνα υπογραμμίζει τη σημασία της ΠΕ στην προσχολική ηλικία και την ανάγκη για περαιτέρω υποστήριξη και κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε αυτόν τον τομέα. Τέλος, παρέχονται προτάσεις για βελτίωση των στρατηγικών της εκπαιδευτικής πρακτικής και της υποστήριξης των παιδαγωγών προκειμένου να ενισχυθεί η αποτελεσματική προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης στα πρώιμα στάδια της εκπαίδευσης.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: "περιβαλλοντική εκπαίδευση", "αειφόρος ανάπτυξη", "περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση", "αειφόρο σχολείο", "αειφόρες δράσεις στην προσχολική ηλικία", "στάσεις παιδαγωγών", "αντιλήψεις παιδαγωγών".

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σημασία του περιβάλλοντος για τον άνθρωπο χαρακτηρίζεται ως ζωτική γιατί μέσα σε αυτό γεννιέται, ζει, αναπαράγεται και εργάζεται. Το περιβάλλον περιλαμβάνει στοιχεία με θεμελιώδη σημασία για την ζωή μας (αέρας, ήλιος, νερό, χώρος) άλλα και στοιχεία τα οποία ο άνθρωπος δύναται να χρησιμοποιήσει ως πόρους για να διατηρηθεί στη ζωή. Σήμερα, διάφοροι παράγοντες όπως για παράδειγμα οι τεχνολογικές εξελίξεις, η παγκοσμιοποίηση και ο αυξανόμενος πληθυσμός που έφτασε σε αδιανόητες διαστάσεις με την εκβιομηχάνιση, απειλούν όλο και περισσότερο το περιβάλλον. Οι άνθρωποι από την αρχή της ύπαρξης τους πάνω στη γη επιδρούν στο περιβάλλον με διάφορες δραστηριότητες, οι οποίες όταν ξεπεράσουν τα όρια, διαταράσσουν τις ισορροπίες που διέπουν τα διάφορα οικοσυστήματα. Για το λόγο αυτό, πολλές χώρες αναζητούν λύσεις σε περιβαλλοντικά προβλήματα λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα και πραγματοποιώντας διάφορα έργα.

Στην Ελλάδα, η ΠΕ ενσωματώθηκε στο εκπαιδευτικό σύστημα το 1990, με στόχο την ευαισθητοποίηση των μαθητών σχετικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα και την ανάπτυξη υπεύθυνων πολιτών. Η προσχολική ηλικία είναι μια κρίσιμη περίοδος για τη διαμόρφωση στάσεων και συμπεριφορών απέναντι στο περιβάλλον και αποτελεί ένα σημαντικό στάδιο στην ανάπτυξη των παιδιών, όπου διαμορφώνονται οι πρώτες τους αντιλήψεις και αξίες. Σε αυτό το πλαίσιο, η προσχολική εκπαίδευση αποτελεί το ιδανικό περιβάλλον για την ενσωμάτωση αρχών και πρακτικών που προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη και τη βιώσιμη συμπεριφορά. Οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των αντιλήψεων και των πρακτικών των παιδιών όσον αφορά στην αειφόρο ανάπτυξη και τη φροντίδα του περιβάλλοντος.

Τα παιδιά σε αυτήν την ηλικία είναι ιδιαίτερα δεκτικά σε νέες εμπειρίες και γνώσεις, γεγονός που καθιστά την προσχολική εκπαίδευση ιδανικό περιβάλλον για την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιώντας αναπτυξιακά κατάλληλες προσεγγίσεις ,ενσωματώνοντας την περιβαλλοντική εκπαίδευση σε όλο το πρόγραμμα σπουδών και λαμβάνοντας υπόψη τα μοναδικά χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των μικρών παιδιών, όπως την αγάπη τους για το παιχνίδι και την εξερεύνηση μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να αναπτύξουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις αξίες που χρειάζονται για να γίνουν υπεύθυνοι διαχειριστές του

περιβάλλοντος. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της βιωματικής μάθησης όπου δίνει έμφαση στην συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες που σχετίζονται με το περιβάλλον, ενισχύοντας την ενεργό συμμετοχή τους στη διαδικασία μάθησης, με προσανατολισμό στην πρόληψη ή επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Συνθέτοντας τα αποτελέσματα, η εργασία αποκαλύπτει τις πεποιθήσεις και επισημαίνει την αξία της καλλιέργειας της περιβαλλοντικής συνείδησης στα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Προτείνονται διάφορες μέθοδοι και δραστηριότητες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών προσχολικής ηλικίας, όπως η αφήγηση, η βιωματική μάθηση, η χρήση ψηφιακών εργαλείων και η δραματική τέχνη. Υπογραμμίζεται επίσης η σημασία της καλλιέργειας θετικών στάσεων απέναντι στο περιβάλλον στα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω δραστηριοτήτων που ενθαρρύνουν τα παιδιά να εξερευνούν και να εκτιμούν τη φύση, καθώς και μέσω της διδασκαλίας σχετικά με τη σημασία της περιβαλλοντικής προστασίας.

Α' ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο :ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

ι) Έννοια Αειφορίας και Αειφόρου Ανάπτυξης

Η έννοια της αειφορίας αφορά τη δυνατότητα να ικανοποιούνται οι τρέχουσες ανάγκες χωρίς να απειλείται η δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες. Αποτελεί ένα πλαίσιο σκέψης που συνδυάζει την οικονομική ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος και την κοινωνική δικαιοσύνη βελτιώνοντας την ποιότητα ζωής με σεβασμό στο φυσικό σύστημα, διατηρώντας την ισορροπία στα οικοσυστήματα και την κοινή φυσική κληρονομιά. (Φλογαΐτη & Λιαράκου, 2009).

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης εξετάζεται μέσα από τρεις άξονες που αφορούν:

- στην κοινωνία όπου αναφέρεται στο ανθρώπινο κεφάλαιο και στη δημιουργία κατάλληλων εργαλείων για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής του ανθρώπου,
- στο περιβάλλον όπου αναφέρεται στους τρόπους αναζήτησης της περιβαλλοντικής διατήρησης των φυσικών πόρων και τη μείωση των ζημιών που έχουν προκληθεί στο περιβάλλον
- στην οικονομία όπου αναφέρεται σε θέματα που αφορούν την παραγωγή, τη διανομή και την κατανάλωση αγαθών, με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και της κοινωνικής δικαιοσύνης (Φλογαΐτη & Λιαράκου, 2009).Επίσης αφορά σε θέματα οικονομικής αναζωογόνησης ,τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης την παροχή βασικών αναγκών στις αναπτυσσόμενες χώρες, τη διατήρηση και σταθεροποίηση του πληθυσμού στις χώρες του Τρίτου Κόσμου, την αναβάθμιση και διατήρηση των φυσικών πόρων, τη δημιουργία τεχνολογικών προϊόντων με μεγαλύτερη διάρκεια ζωής και λιγότερες επιπτώσεις στο περιβάλλον καθώς και τη σύγκλιση περιβαλλοντικών και οικονομικών στόχων στη λήψη αποφάσεων (Δόλια 2021).

Η έννοια του αειφόρου σχολείου

Το αειφόρο σχολείο είναι ένα εκπαιδευτικό ιδεώδες που επιδιώκει να ενσωματώσει τις αρχές της βιωσιμότητας σε όλες τις πτυχές της λειτουργίας του σχολείου, προσφέροντας μια ολοκληρωμένη εκπαιδευτική εμπειρία που προάγει την κατανόηση

και τη συμμετοχή στις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές πτυχές της βιωσιμότητας. Επιδιώκει να διαμορφώσει ενεργούς πολίτες που είναι ευαισθητοποιημένοι σε περιβαλλοντικά ζητήματα, ικανούς να λάβουν αποφάσεις για ένα βιώσιμο μέλλον. Επίσης, ωθεί τους μαθητές προς ένα ποιοτικό τρόπο ζωής, επιδιώκοντας το κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον, το οποίο προσαρμόζεται στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες τους παρακινώντας τους να αναπτύξουν κριτική σκέψη, δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων και συνεργατικές ικανότητες που τους επιτρέπουν να συμβάλουν στη δημιουργία μιας πιο δίκαιης, ισότιμης και βιώσιμης κοινωνίας. Ανταποκρίνεται σε πρακτικές αειφορίας που μπορούν να εφαρμοστούν, καθώς και σε ενδοσχολικά προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (Φλογαΐτη & Λιαράκου 2009).

Σύμφωνα με την Τρικαλίτη Α.(2014), η έννοια του αειφόρου σχολείου για την υλοποίηση δράσεων που προάγουν την αειφορία και για τη διαδικασία λήψης αποφάσεων προϋποθέτει τη συμμετοχή όλων των μελών της σχολικής κοινότητας (εκπαιδευτικούς, μαθητές, τοπική κοινωνία και γονείς) .Το αειφόρο σχολείο υιοθετεί κάποιες πρακτικές στη βάση της αειφορίας ενσωματώνοντας της αειφορία στην καθημερινότητα της σχολικής ζωής. Μπορεί να εφαρμοστούν διάφορες πρακτικές και δραστηριότητες, όπως οικολογικές ανακατασκευές κτιρίων, προγράμματα ανακύκλωσης, καλλιέργεια κήπων, προώθηση της υγιεινής διατροφής, εκπαίδευση για την αειφόρο κινητικότητα και άλλες δραστηριότητες που προωθούν τη βιωσιμότητα και την ανάπτυξη ενός συνειδητού και υπεύθυνου πολίτη.

Τέλος, «Σχολείο για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη» ή «Αειφόρο Σχολείο» θεωρείται το σχολείο εκείνο το οποίο αναλαμβάνει πρακτικές και δράσεις με εμπλοκή της σχολικής μονάδας για την προώθηση της αειφορίας η οποία αναλαμβάνει δράσεις που προωθούν τις αειφόρες πρακτικές σε αυτή (Φερμελή, Ρουσσουμουστακάκη-Θεοδωράκη, Χατζηκώστα & Γκαίτλιχ, 2009).

ii)Ορισμός Περιβαλλοντικής Συνείδησης

Ο ορισμός της Περιβαλλοντικής Συνείδησης ως ένας πολυδιάστατος όρος είναι η συνειδητοποίηση της εξάρτησης του ανθρώπου από το περιβάλλον, της ανάγκης προστασίας του, της αναγνώρισης των αλληλεξαρτήσεων του και της ανάγκης προσπάθειας να αντιμετωπίσει την απειλή που η ανθρώπινη συμπεριφορά συνιστά για

την επιβίωση του ίδιου του ανθρώπου και του περιβάλλοντος του (Κωνσταντοπούλου-Σουμέλα-Φεχίμ,2021). Η περιβαλλοντική συνείδηση αποτελείται από τρεις παράγοντες οι οποίοι αποτελούν τις ονομαζόμενες τρεις διαστάσεις της περιβαλλοντικής συνείδησης (Ιωσηφίδου,2021):

- **Στάσεις:** Οι στάσεις αναφέρονται στις πεποιθήσεις, τις αξίες και τα συναισθήματα που έχουν τα άτομα για το περιβάλλον. Αυτές οι στάσεις μπορούν να διαμορφωθούν από διάφορους παράγοντες, όπως οι προσωπικές εμπειρίες, η εκπαίδευση και οι κοινωνικές επιρροές.
- **Γνώσεις:** Οι γνώσεις αναφέρονται στις πληροφορίες και την κατανόηση που έχουν τα άτομα σχετικά με το περιβάλλον, τα οικοσυστήματα και τις περιβαλλοντικές προκλήσεις. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη αυτών των γνώσεων.
- **Συμπεριφορές:** Οι συμπεριφορές αναφέρονται στις πράξεις και τις επιλογές που κάνουν τα άτομα και οι οποίες επηρεάζουν το περιβάλλον. Οι περιβαλλοντικά υπεύθυνες συμπεριφορές, όπως η ανακύκλωση και η εξοικονόμηση ενέργειας, προκύπτουν από ένα συνδυασμό θετικών στάσεων και επαρκών γνώσεων.

Για να κατανοήσουμε πλήρως τον όρο θα πρέπει να τοποθετήσουμε τις έννοιες γνώση, στάση και συμπεριφορά ως προς το περιεχόμενο τους (Γκαργκαβούζη, 2015). Στην κοινωνική ψυχολογία αναφέρεται ο όρος στάση απέναντι σε μια κατάσταση ή ένα πρόσωπο όπου συνδέεται με το συναισθηματικό και γνωστικό κομμάτι και εκδηλώνεται με την συμπεριφορά (Γεώργας, 1995).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο :ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ **ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Ο σκοπός της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση των ατόμων σχετικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα, τη βιωσιμότητα και

την αειφορία. Οι στόχοι της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης περιλαμβάνουν την ανάπτυξη της συνειδητοποίησης, της γνώσης και των δεξιοτήτων που αφορούν το περιβάλλον, καθώς και την προώθηση της δράσης για τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος (Δόλια, 2021). προγράμματα. Έχουν εγκριθεί πολλές πρωτοβουλίες και προγράμματα που σχετίζονται με την περιβαλλοντική εκπαίδευση, όπως τα προγράμματα των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) ,επιμορφωτικά προγράμματα για τους εκπαιδευτικούς, καθώς και σε δίκτυα και συνεργασίες που υπάρχουν για την προώθηση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και της αειφορίας στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την UNESCO (2014), έχει πολύ μεγάλη σημασία η προσχολική αγωγή καθώς τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορούν να γίνουν συντελεστές αλλαγής και να ενεργήσουν υπέρ της αειφόρου ανάπτυξης. Είναι πάρα πολύ σημαντικό, τα πρώτα χρόνια της μάθησης και ειδικά στην προσχολική ηλικία, να τεθούν οι βάσεις για την διαμόρφωση και τη δημιουργία των περιβαλλοντικών στάσεων (Stapp, 1998, Tilbury, 1994).

ι)Η Περιβαλλοντική εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία:

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση, είναι μία συνεχής μαθησιακή διαδικασία, όπου τα άτομα αποκτούν εμπειρίες και επίγνωση του περιβάλλοντος τους για να επιλύσουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα για τις παρούσες και τις μελλοντικές γενιές (Vaughan, 2003). Εκπαιδεύονται για την αντιμετώπιση των προκλήσεων ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη κινήτρων και δεσμεύσεων έτσι ώστε οι άνθρωποι να αναλαμβάνουν υπεύθυνη δράση και να παίρνουν ενημερωμένες αποφάσεις» (Andrews, 2000). Η ΠΕ συνεπάγεται την άσκηση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και τη διαμόρφωση ενός κώδικα συμπεριφοράς του κάθε ατόμου γύρω από τα προβλήματα που αφορούν στην ποιότητα του περιβάλλοντος»(UNESCO-UNEP, 1976). Κατά την UNESCO το 1977, αποτελεί μια διαδικασία που προάγει μία κοινότητα ατόμων, η οποία είναι ικανή και δείχνει προθυμία να εργαστεί για την επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Σύμφωνα με τον Meadows (1990) η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι να μάθουμε να βλέπουμε την πλήρη εικόνα που περιβάλλει ένα πρόβλημα. Για παράδειγμα στην ιστορία της ατμοσφαιρικής ρύπανσης: τις αντιλήψεις, τις αξίες ,τα συναισθήματα, τις τεχνικές και τις διαδικασίες που προκαλούν το πρόβλημα καθώς και προτεινόμενες δράσεις για τη θεραπεία του . Ο όρος «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση» καθιερώθηκε

διεθνώς το 1970 στη συνάντηση εργασίας στο Carson City της Νεβάδα (ΗΠΑ), και διατυπώθηκε ως εξής: «Η ΠΕ είναι μια διαδικασία η οποία οδηγεί στην ανάπτυξη των στάσεων και των ικανοτήτων με την διασαφήνιση των εννοιών και την αναγνώριση αξιών που είναι απαραίτητες για την κατανόηση και την εκτίμηση της συσχέτισης ανθρώπου, βιοφυσικού περιβάλλοντος και πολιτισμού. Η προσχολική περίοδος είναι μια κρίσιμη περίοδος για τη διαμόρφωση στάσεων και αξιών σχετικά με το περιβάλλον και θεωρείται περίοδος ζωτικής σημασίας για την περιβαλλοντική ανάπτυξη του παιδιού (Bredenkamp, Corple 1998). Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και η Προσχολική Εκπαίδευση επικεντρώνονται στην μάθηση η οποία προέρχεται από τις αξίες, τις στάσεις, και τις δραστηριότητες των παιδιών (Davis, 1998). Τα παιδιά σε αυτή την ηλικία είναι περίεργα για τον κόσμο γύρω τους και η περιβαλλοντική εκπαίδευση μπορεί να αξιοποιήσει αυτή την περιέργεια για να ενσταλάξει μια αίσθηση θαυμασμού και σεβασμού για τη φύση. (Κωνσταντοπούλου-Σουμέλα-Φεχήμ, 2021)

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία μπορεί να περιλαμβάνει:

- Εμπειρίες βασισμένες στη φύση: Δραστηριότητες όπως το παιχνίδι σε εξωτερικούς χώρους, η εξερεύνηση της φύσης και η κηπουρική μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να αναπτύξουν μια σύνδεση με το φυσικό περιβάλλον.
- Εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη: Η εισαγωγή των εννοιών της αειφορίας, όπως η ανακύκλωση, η εξοικονόμηση ενέργειας και η μείωση των αποβλήτων, μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να κατανοήσουν τον αντίκτυπό τους στο περιβάλλον.
- Διαθεματική μάθηση: Η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε άλλους τομείς του προγράμματος σπουδών, όπως η γλώσσα, τα μαθηματικά και οι τέχνες, μπορεί να κάνει τη μάθηση πιο ελκυστική και ουσιαστική.
- Παιχνίδι με φυσικά υλικά: Η χρήση φυσικών υλικών, όπως φύλλα, πέτρες και ξύλα, σε δραστηριότητες τέχνης και παιχνιδιού μπορεί να ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα και την εκτίμηση για τη φύση. (Κωνσταντοπούλου-Σουμέλα-Φεχήμ, 2021)

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία έχει πολλά οφέλη για τα παιδιά, όπως η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της επίλυσης προβλημάτων και των κοινωνικών δεξιοτήτων. Επιπλέον, μπορεί να προωθήσει την περιβαλλοντική

υπευθυνότητα και να τα ενθαρρύνει να γίνουν ενεργοί πολίτες που ενδιαφέρονται για την προστασία του πλανήτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ ΣΤΗΝ **ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

Τα μικρά παιδιά είναι περίεργα από τη φύση τους. Ο ρόλος του παιδαγωγού στην περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι καθοριστικός ,πολύπλευρος και κρίσιμος για την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης και της βιωσιμότητας στα παιδιά. Οι παιδαγωγοί διαδραματίζουν πολλαπλούς ρόλους προκειμένου να διδάξουν τα παιδιά να σέβονται το περιβάλλον και να αναπτύσσουν συμπεριφορές και συνήθειες που προωθούν την οικολογική βιωσιμότητα. Είναι υπεύθυνοι για τη διαμόρφωση αυτών των θετικών στάσεων των παιδιών απέναντι στο περιβάλλον, την καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης και την προώθηση υπεύθυνων περιβαλλοντικών συμπεριφορών. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της ανάπτυξης γνώσεων, δεξιοτήτων και αξιών που σχετίζονται με την κατανόηση και την εκτίμηση του περιβάλλοντος και των προκλήσεων που αντιμετωπίζει. Ενθαρρύνει τις αυθόρμητες εξερευνήσεις των παιδιών ούτως ώστε να επιστρατεύσουν στην προσπάθεια κατανόησης του κόσμου τις εμπειρίες που ήδη απέκτησαν (Δαφέρμου, 2006).

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Περδικάρη (2007) ο ρόλος του παιδαγωγού στην περιβαλλοντική εκπαίδευση ανάλογα με την ηλικία των παιδιών και το εκπαιδευτικό πλαίσιο, περιλαμβάνει:

1. Ενίσχυση της αναγνώρισης και του σεβασμού προς το περιβάλλον: Οι παιδαγωγοί μπορούν να διδάξουν στα παιδιά τη σημασία του περιβάλλοντος, προωθώντας τον σεβασμό και την αναγνώριση της ανάγκης για προστασία και διατήρηση του.
2. Προώθηση της εξοικείωσης με τη φύση: Οι παιδαγωγοί μπορούν να οργανώσουν δραστηριότητες στη φύση, όπως εκδρομές σε πάρκα ή δάση, για να ενθαρρύνουν τα παιδιά να εξερευνήσουν και να ανακαλύψουν το φυσικό περιβάλλον.
3. Καλλιέργεια δεξιοτήτων βιώσιμης ζωής: Οι παιδαγωγοί μπορούν να διδάξουν στα παιδιά πρακτικές όπως η ανακύκλωση, η εξοικονόμηση ενέργειας και νερού, καθώς και άλλες δεξιότητες που προωθούν μια βιώσιμη ζωή.

4. Δημιουργία ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος μάθησης: Οι παιδαγωγοί δημιουργούν ένα περιβάλλον που ενθαρρύνει την εξερεύνηση, τον πειραματισμό και την ανακάλυψη, επιτρέποντας στα παιδιά να αλληλοεπιδρούν με το φυσικό περιβάλλον και να μάθουν από τις εμπειρίες τους. Επίσης ενθαρρύνουν τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δραστηριοτήτων ΠΕ: Οι παιδαγωγοί σχεδιάζουν και υλοποιούν ποικίλες δραστηριότητες ΠΕ, όπως εκδρομές στη φύση, παιχνίδια με φυσικά υλικά, κηπουρική και ανακύκλωση, που προάγουν την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων. (Δαφέρμου, 2006)

6. Προαγωγή της σκέψης περί προβλημάτων και λύσεων: Οι παιδαγωγοί μπορούν να ενθαρρύνουν την κριτική σκέψη και τη δημιουργικότητα όταν προβληματίζονται για περιβαλλοντικά θέματα και αναζητούν λύσεις (Malaguzzi 1987).

7. Δημιουργία περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων κοινοτήτων: Οι παιδαγωγοί μπορούν να συνεργαστούν με τις οικογένειες και τις τοπικές κοινότητες για να προωθήσουν περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες και να δημιουργήσουν περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένες κοινότητες (Marchuk 2007).

8. Καλλιέργεια θετικών στάσεων και αξιών: Οι παιδαγωγοί ενθαρρύνουν την ανάπτυξη θετικών στάσεων και αξιών απέναντι στο περιβάλλον, όπως ο σεβασμός για τη φύση, η υπευθυνότητα και η βιωσιμότητα και προωθούν την ενεργό συμμετοχή. Επίσης οι παιδαγωγοί ενθαρρύνουν τα παιδιά να συμμετέχουν ενεργά σε περιβαλλοντικές δράσεις, όπως η φύτευση δέντρων, ο καθαρισμός της κοινότητας και η εξοικονόμηση ενέργειας. (Curtis & Curter 1996).

ι) Προβλήματα κατά την εφαρμογή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

Η διεκπεραίωση προγραμμάτων που έχουν σχέση με το περιβάλλον βάζουν φρένο στον τρόπο με τον οποίο καλείται να λειτουργήσει ο εκπαιδευτικός. Παράλληλα αρκετοί εκπαιδευτικοί ασπάζονται τον τρόπο να μεταλαμπαδεύουν γνώσεις που προκύπτουν μέσα από τα βιβλία ή από τις γνώσεις των ίδιων χωρίς ουσιαστικό σκοπό. Ο πραγματικός ρόλος του εκπαιδευτικού είναι απλά να καθοδηγεί τα παιδιά ούτως ώστε να αναζητούν από μόνα τους την γνώση και να κάνουν αναλύσεις για τα προβλήματα που προκύπτουν βρίσκοντας λύσεις για αυτά. Ταυτόχρονα ο ρόλος του είναι να τα στηρίζει και να τα ενθαρρύνει ώστε να ψάχνουν τις πληροφορίες για να

προγραμματίσουν την εργασία τους να και να καλλιεργεί το έδαφος ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι (Μαυρικάκη, 2003)

Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με τις Κωνσταντοπούλου-Σουμέλα-Φεχήμ, (2021), η εφαρμογή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (ΠΕ) στα ελληνικά σχολεία αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα όπως είναι:

- Έλλειψη εκτίμησης: Η περιβαλλοντική εκπαίδευση συχνά θεωρείται ως ένα μάθημα δευτερεύουσας σημασίας σε σύγκριση με άλλα γνωστικά αντικείμενα. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε περιορισμένη υποστήριξη και πόρους που διατίθενται για προγράμματα ΠΕ.
- Περιορισμένη συμμετοχή εκπαιδευτικών: Πολλοί εκπαιδευτικοί δεν συμμετέχουν ενεργά στην υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ, συχνά λόγω έλλειψης κινήτρων, κατάρτισης ή χρόνου.
- Μη αποτελεσματικά προγράμματα: Ορισμένα προγράμματα ΠΕ δεν έχουν σαφείς στόχους ή δεν αξιολογούνται σωστά, με αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνουν τα επιθυμητά μαθησιακά αποτελέσματα.
- Παραδοσιακές μέθοδοι διδασκαλίας: Ορισμένοι εκπαιδευτικοί εξακολουθούν να χρησιμοποιούν παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας που δεν ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών και την κριτική σκέψη, που είναι απαραίτητες για την αποτελεσματική ΠΕ (Κορδάκη 2012).
- Έλλειψη κατάρτισης εκπαιδευτικών: Πολλοί εκπαιδευτικοί δεν έχουν λάβει επαρκή κατάρτιση για να διδάξουν αποτελεσματικά την ΠΕ, ιδίως όσον αφορά τη χρήση ενεργών και βιωματικών μεθόδων. (Δημητρίου 2005)
- Εμπόδια στην υλοποίηση: Η υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ μπορεί να αντιμετωπίσει εμπόδια όπως η έλλειψη χρόνου, οι υπερωρίες, οι οικονομικοί περιορισμοί και η έλλειψη κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού (Ιωάννου 2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο :ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΩΝ

ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ι)Ανάλυση των απόψεων και των πεποιθήσεων των παιδαγωγών σχετικά με τη βιωσιμότητα και την αειφορία

Είναι απαραίτητο να τονίσουμε την σημαντικότητα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (Ε.Α.Α) στην προσχολική ηλικία. Οι νηπιαγωγοί καλούνται να προετοιμάσουν τους μαθητές τους για έναν αειφόρο τρόπο ζωής, ο οποίος θα πρέπει να ξεκινά από την νηπιακή ηλικία (Mackey, 2012). Η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση των παιδιών σε θέματα βιωσιμότητας και αειφορίας, θα τα βοηθήσει να υιοθετήσουν θετικές στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στο περιβάλλον και να αναπτύξουν την ικανότητα να παρεμβαίνουν ενεργά στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Σύμφωνα με την έρευνα της (Ζαφειράκη, 2018) και της (Δόλια,2021), οι νηπιαγωγοί παρουσιάζονται θετικοί απέναντι στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και στην ανάγκη να προσεγγίζουν περιβαλλοντικά θέματα στην τάξη, έχοντας θετική προσέγγιση και πεποίθηση σχετικά με τη βιωσιμότητα και την αειφορία. Ωστόσο, συναντούν δυσκολίες στην εφαρμογή της, λόγω της έλλειψης κατάλληλων διδακτικών μέσων. Ορισμένοι παιδαγωγοί αντιλαμβάνονται τη βιώσιμη ανάπτυξη κυρίως μέσα από την οικολογική της διάσταση, ενώ άλλοι τη θεωρούν ως ένα κάλεσμα για αλλαγή στη σκέψη του ανθρώπου. Επιπλέον, η πλειοψηφία των παιδαγωγών αναγνωρίζει τη σημασία της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης στην προσχολική εκπαίδευση, καθώς θεωρούν ότι η οπτική μάθηση στη βιώσιμη ανάπτυξη είναι σημαντική και πρέπει να εξηγείται στα παιδιά για να αποκτήσουν κατανόηση. (Τασιούλα, 2022). Ωστόσο υπάρχουν ποικίλες απόψεις των εκπαιδευτικών για θέματα που αφορούν στην περιβαλλοντική, εκπαιδευτική και παιδαγωγική διάσταση. Αυτές οι πολύπλευρες απόψεις οδηγούν σε διαφορετικές προσεγγίσεις και καθορίζουν τον προσανατολισμό της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην πράξη. Παραδείγματα ποικίλων απόψεων περιλαμβάνουν την ανάγνωση του περιβάλλοντος ως "φυσικό" περιβάλλον, την εστίαση στη βιοφυσική διάσταση του περιβάλλοντος, και την ανάπτυξη δεξιοτήτων και θετικών στάσεων από τα παιδιά μέσω βιωματικών δραστηριοτήτων. Αυτές οι απόψεις αντικατοπτρίζουν την πολυπλοκότητα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και τη σημασία της στην ανάπτυξη

των παιδιών (Δημητρίου, 2018). Αν και η πλειοψηφία των νηπιαγωγών γνωρίζει τη βασική έννοια της αειφορίας, υπάρχουν και αρκετοί που την αγνοούν ή την παρανοούν και παρόλο που και εκπαιδευτικοί σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, δείχνουν πως ενστερνίζονται, εν μέρει τουλάχιστον, τις σύγχρονες αντιλήψεις σχετικά με την προσέγγιση της γλώσσας, στην πλειονότητα των δράσεων και των πρακτικών τους επιλέγουν τις παραδοσιακές μεθόδους, οι οποίες εστιάζουν στην εξάσκηση δεξιοτήτων σε αναπαραγωγικές διαδικασίες. (Γκλιάου, 2005). Επιπλέον, υπάρχει ανάγκη βελτίωσης του λειτουργικού περιβάλλοντος του σχολείου με τη συμβολή προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, προκειμένου να καταστούν οι μαθητές ενεργοί πολίτες με δεξιότητες αειφορικών πρακτικών. Οι απόψεις και οι πεποιθήσεις των παιδαγωγών σχετικά με τη βιωσιμότητα και την αειφορία, καθώς εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες, όπως η προσωπική τους φιλοσοφία, οι εκπαιδευτικές αξίες, η εμπειρία τους και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Αναλύοντας κάποιες από τις κύριες απόψεις και πεποιθήσεις των Γκλιάου (2005) και Δημητρίου (2018) παρατηρούμε τα εξής:

1. Συνειδητοποίηση του προβλήματος: Πολλοί παιδαγωγοί αναγνωρίζουν τη σοβαρότητα των περιβαλλοντικών προβλημάτων και τη σημασία της δράσης για την αειφορία. Αυτοί οι παιδαγωγοί πιστεύουν ότι η εκπαίδευση είναι κρίσιμη για την αλλαγή συμπεριφορών και πρακτικών που μπορούν να οδηγήσουν σε πιο βιώσιμες κοινωνίες.
2. Διδασκαλία της βιωσιμότητας: Πολλοί παιδαγωγοί πιστεύουν ότι η βιωσιμότητα πρέπει να ενσωματωθεί στα εκπαιδευτικά προγράμματα και να διδαχθεί ως κύριο θέμα στη σχολική εκπαίδευση. Αυτοί οι παιδαγωγοί επικεντρώνονται στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης, δεξιοτήτων λήψης αποφάσεων και συνεργασίας με σκοπό την προώθηση της αειφορίας.
3. Ενδυνάμωση των μαθητών: Πολλοί παιδαγωγοί πιστεύουν ότι ο ρόλος τους είναι να ενθαρρύνουν τους μαθητές να αναλάβουν δράση για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και την προαγωγή της αειφορίας στις κοινότητές τους. Αυτοί οι παιδαγωγοί επιδιώκουν να εμπνεύσουν τους μαθητές να γίνουν ενεργοί πολίτες και πράκτορες αλλαγής.
4. Ανάγκη συνεχούς εκπαίδευσης: Πολλοί παιδαγωγοί αναγνωρίζουν ότι η εκπαίδευση σχετικά με τη βιωσιμότητα και την αειφορία είναι μια διαδικασία που δεν

τελειώνει ποτέ. Αυτοί οι παιδαγωγοί είναι πρόθυμοι να επεκτείνουν τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους για να μπορούν να διδάσκουν αποτελεσματικά τα θέματα της βιωσιμότητας στους μαθητές τους (Τσεβρένη, Τίγκα 2016).

Στην έρευνα της Αντωνίου (2016), οι νηπιαγωγοί αναφέρουν ότι η αειφορία και η βιώσιμη ανάπτυξη είναι έννοιες οι οποίες δεν έχουν σαφή όρια και είναι δύσκολο να οριστούν. Επιπλέον, τονίζουν την αναγκαιότητα της εκπαίδευσης και της ενημέρωσης των εκπαιδευτικών πάνω σε θέματα αειφορίας. Οι εκπαιδευτικοί στην έρευνα της (Δημητρίου, Γεωργόπουλος, Μπιρμπίλη, 2011) αναφέρουν ότι προσεγγίζουν θέματα κυρίως από το φυσικό περιβάλλον και λιγότερο από το ανθρωπογενές. Ακόμα, οι εκπαιδευτικοί συνδέουν την περιβαλλοντική εκπαίδευση με το υπόλοιπο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, μέσω της διαθεματικότητας. Στην έρευνα της Δόλια (2021), οποία διεξήχθη σε νηπιαγωγούς της Ρόδου, προκύπτει πως οι νηπιαγωγοί δεν έχουν πλήρη επίγνωση του όρου της αειφορίας και της σχέσης της με την αειφόρο ανάπτυξη. Ωστόσο, αναγνωρίζουν τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις του περιβάλλοντος για την αειφόρο ανάπτυξη. Στην έρευνα της Τασιούλα (2022), οι εκπαιδευτικοί προσχολικής ηλικίας θεωρούν σημαντική την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης στο νηπιαγωγείο, τονίζοντας πως πρέπει να ξεκινά από μικρή ηλικία. Ωστόσο, η πλειοψηφία των νηπιαγωγών θεωρεί πως το νηπιαγωγείο στο οποίο υπηρετεί, δεν πληροί τις προδιαγραφές για να χαρακτηριστεί ως «αειφόρο». Τέλος, στην έρευνα της Βιδούρη (2018), οι νηπιαγωγοί παρουσιάζονται να έχουν κατανοήσει την έννοια της αειφορίας, ωστόσο, εστιάζουν κυρίως στην περιβαλλοντική διάσταση. Επιπλέον, η έρευνα κατέδειξε ότι οι συμμετέχοντες νηπιαγωγοί γνωρίζουν ικανοποιητικά τα χαρακτηριστικά ενός αειφόρου σχολείου. Οι απόψεις και οι πεποιθήσεις αυτές αντικατοπτρίζουν μια δέσμευση των παιδαγωγών για την προαγωγή μιας πιο βιώσιμης και αειφόρου κοινωνίας μέσω της εκπαίδευσης και της ενεργού συμμετοχής των μαθητών. Οι νηπιαγωγοί εμφανίζουν υψηλό βαθμό περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης με το μεγαλύτερο μέρος αυτών να θεωρούν προσωπική τους ευθύνη την επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων όντας διαθέσιμο να κάνει περικοπές ώστε να συμβάλει στην προστασία του περιβάλλοντος. Επιπλέον, εμφανίζουν θετική στάση απέναντι στις επιμορφώσεις για τη χρήση διδακτικών εργαλείων κατά την προσέγγιση περιβαλλοντικών θεμάτων. Η πεποίθηση των νηπιαγωγών για τη βιωσιμότητα και την αειφορία εκφράζεται μέσω της προσωπικής τους ευθύνης για την προστασία του περιβάλλοντος και την επίλυση

περιβαλλοντικών προβλημάτων. Επιπλέον, η θετική στάση απέναντι στις επιμορφώσεις για τη χρήση διδακτικών εργαλείων υποδηλώνει την επιθυμία τους να ενημερώνονται και να εκπαιδεύονται περαιτέρω σε θέματα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης (Ζαφειράκη, 2018)

ii)Εκτίμηση της σημασίας της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης στην προσχολική εκπαίδευση

Η ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία είναι σημαντική για πολλούς λόγους:

1. Διαμόρφωση Βιώσιμων Συνηθειών και Συνειδητού Συμπεριφορικού Προτύπου: Τα παιδιά σε προσχολική ηλικία απορροφούν ενεργά τις εμπειρίες τους και διαμορφώνουν τις συνήθειες τους. Η ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη σε αυτό το στάδιο της ζωής τους μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση ενός βιώσιμου προτύπου συμπεριφοράς. Η ανάπτυξη συνειδητοποίησης στην προσχολική ηλικία είναι κρίσιμη για τη δημιουργία των πρώτων εντυπώσεων και εμπειριών των παιδιών με το περιβάλλον. Η εκπαίδευση σε θέματα περιβάλλοντος στα προσχολικά χρόνια βοηθάει τα παιδιά να αναπτύξουν συνειδητοποίηση για τη σημασία της φύσης και της προστασίας του περιβάλλοντος. Οι προσχολικές εμπειρίες μπορούν να διαμορφώσουν συνήθειες και πρακτικές που προάγουν τη βιωσιμότητα, όπως η ανακύκλωση και η εξοικονόμηση πόρων. Αυτές οι συνήθειες μπορούν να ενσωματωθούν στην καθημερινή ζωή των παιδιών και να διατηρηθούν καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους (Ζαφειράκη 2018).
2. Προαγωγή Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης: Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη από μικρή ηλικία βοηθά τα παιδιά να κατανοήσουν τη σημασία της φύσης, της βιοποικιλότητας και της αειφορίας, προάγοντας έτσι την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση (Αντωνίου 2016).
3. Ανάπτυξη Δεξιοτήτων και Αξιών: Η επικέντρωση σε αξίες όπως η φροντίδα για το περιβάλλον, η δικαιοσύνη και η διαφάνεια από νωρίς στη ζωή των παιδιών βοηθάει στην ανάπτυξη τους ως πιο συνειδητοί και υπεύθυνοι πολίτες. Η προσχολική εκπαίδευση είναι κρίσιμη για την καλλιέργεια συμπεριφορών και αξιών που σέβονται

το περιβάλλον. Μέσω δραστηριοτήτων όπως το παιχνίδι στη φύση, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ενθαρρύνουν τη συμπεριφορά που προωθεί την οικολογική ευαισθησία(Δεληγιάννη 2019).

4. Μαθησιακά Οφέλη: Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη μπορεί να παρέχει μοναδικές ευκαιρίες για ενδυνάμωση των μαθησιακών δεξιοτήτων των παιδιών, όπως η εξερεύνηση, η παρατήρηση, η κριτική σκέψη και η συνεργατική εργασία (Ταγκαλάκη 2013)

5.Ανάπτυξη Συναισθηματικής Δέσμευσης: Η επαφή με το περιβάλλον στα προσχολικά χρόνια μπορεί να δημιουργήσει ένα συναισθηματικό δέσιμο με τη φύση και τα οικοσυστήματα. Αυτή η συναισθηματική σύνδεση μπορεί να ενθαρρύνει την προστασία του περιβάλλοντος στη μετέπειτα ζωή των παιδιών(Τσοχαλή 2021).

Η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση στην προσχολική εκπαίδευση θεωρείται καθοριστική και διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στη διαμόρφωση των απόψεων, των αξιών και των συμπεριφορών των παιδιών και αναγνωρίζεται ως σημαντικός παράγοντας συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός βιώσιμου και υγιούς περιβάλλοντος για τις επόμενες γενιές προς ένα πιο βιώσιμο και αειφόρο μέλλον (Δημητρίου , Γεωργόπουλος, Μπιρμπίλη 2018). Η σημασία της αυτή εκδηλώνεται μέσω της προώθησης της ευαισθητοποίησης και της κατανόησης των παιδιών σχετικά με το περιβάλλον και τη βιωσιμότητα. Μέσω της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, τα παιδιά αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες που τους επιτρέπουν να αντιληφθούν τη σημασία της φύσης, του περιβάλλοντος και της αειφορίας.

Ο τρόπος που οι άνθρωποι αντιμετωπίζουμε τα περιβαλλοντικά ζητήματα είναι πρωτίστως βασικό ζήτημα εκπαίδευσης. Οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας αντιλαμβάνονται τη βιώσιμη ανάπτυξη μέσα από διάφορες οπτικές γωνίες, ενώ αναγνωρίζουν τη σημασία της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας στην προσχολική εκπαίδευση η οποία έχει θετική επίδραση στην ανάπτυξη της γνώσης των παιδιών σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη (Τασιούλα, 2022). Θεωρούν καθοριστική τη συμβολή της στη διαμόρφωση ενεργών πολιτών με αξίες, οι οποίοι θα αναλάβουν δράση στα περιβαλλοντικά προβλήματα και αναγνωρίζουν τη σημασία της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης στην προσχολική εκπαίδευση. Οι παιδαγωγοί αποτελούν πρότυπα για τους μαθητές τους καθώς επηρεάζουν τη διαμόρφωση περιβαλλοντικά υπεύθυνων πολιτών

ενθαρρύνοντας την καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης στα παιδιά από την αρχή της προσχολικής τους ηλικίας επιδιώκοντας την ανάπτυξη αειφόρου σχολείου (Δεληγιάννη, 2019). Επιπλέον, έχουν την πεποίθηση ότι οι παιδικές εμπειρίες στο περιβάλλον συμβάλλουν στην κατανόηση της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης. Υποστηρίζουν την ανάγκη για κατάλληλη εκπαίδευση και ενίσχυση των γνώσεων τους σχετικά με τα θέματα περιβάλλοντος και βιωσιμότητας τονίζοντας τη σημασία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για την καλλιέργεια αξιών και στάσεων που σχετίζονται με την αειφορία (Δόλια, 2021). Φαίνεται να εκτιμούν τη σημασία της στην προσχολική εκπαίδευση και εκφράζουν θετική στάση απέναντι στην ενημέρωση και επιμόρφωσή τους σε αυτόν τον τομέα. Επομένως, αναγνωρίζοντας τη σημασία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, επιδιώκουν να προσεγγίσουν σχετικά θέματα στην τάξη υιοθετώντας πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον, όπως η ανακύκλωση και η εξοικονόμηση ενέργειας, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν θετικό παράδειγμα για τους μαθητές τους. Παρόλο όμως που οι νηπιαγωγοί είναι θετικοί απέναντι στην περιβαλλοντική εκπαίδευση, αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εφαρμογή της λόγω έλλειψης κατάλληλων διδακτικών μέσων, (Ζαφειράκη, 2018). Η σημασία της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη (Ε.Α.Α) για την προαγωγή της αειφορίας μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να συμβάλει στην καλλιέργεια ευαισθητοποιημένων πολιτών που θα λάβουν ενεργό δράση για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων (Αντωνίου, 2016).

Συνολικά, η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας αναδεικνύεται ως καθοριστικός παράγοντας για την αποτελεσματική εφαρμογή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και την προώθηση της αειφορίας στην προσχολική ηλικία. Οι εκπαιδευτικοί προσχολικής ηλικίας, ως φορείς της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ευαισθητοποίηση των παιδιών και στην καλλιέργεια αξιών και στάσεων που συνδέονται με την αειφορία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ι)Ανάλυση διαφόρων περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων, προγραμμάτων και πρακτικών που χρησιμοποιούν οι παιδαγωγοί για να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά για την αειφόρο ανάπτυξη

Η προσχολική ηλικία είναι ένα κρίσιμο στάδιο για την ευαισθητοποίηση των παιδιών σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος. Η Προσχολική Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στοχεύει μέσα από δραστηριότητες και δράσεις στην αναζήτηση σημείων, γεγονότων και καταστάσεων που ενδιαφέρουν άμεσα το παιδί, το κρατούν σε εγρήγορση και το οδηγούν αυθόρμητα στην ενασχόληση με θέματα και ζητήματα του περιβάλλοντος και της οικολογίας από νωρίς στη ζωή. Επιπλέον, συνδυάζει ένα πολυδιάστατο τρόπο προσέγγισης διαφόρων και διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων με μια σειρά ασκήσεων και παιχνιδιών, δρώμενων και αυτοσχέδιων παραστάσεων μέσω των οποίων εμπλέκει το παιδί σε μαθησιακές διεργασίες. Οι παιδαγωγοί διαδραματίζουν καίριο ρόλο σε αυτή τη διαδικασία, χρησιμοποιώντας ποικίλες πρακτικές και δραστηριότητες για να ενισχύσουν την αντίληψη και τη συμμετοχή των παιδιών σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης (Περδικάρη, 2007). Πολύ σημαντικό ρόλο παίζει και ο τρόπος διεξαγωγής των δραστηριοτήτων κυρίως μέσα από τη βιωματική προσέγγιση (Project). Η βιωματική προσέγγιση, ή μέθοδος project, είναι μια παιδαγωγική προσέγγιση που δίνει έμφαση στην ενεργό συμμετοχή των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία. Στα πλαίσια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, τα παιδιά επιλέγουν ένα περιβαλλοντικό θέμα που τους ενδιαφέρει και εργάζονται ομαδικά για να το εξερευνήσουν και να παρουσιάσουν τα ευρήματά τους. Αυτή η προσέγγιση ενθαρρύνει την κριτική σκέψη, την επίλυση προβλημάτων και την ανάπτυξη δεξιοτήτων συνεργασίας. Επιπρόσθετα, οι Βιωματικές Μέθοδοι (Χρυσafίδης, 1994, Ντολιοπούλου, 2005, Δαφέρμου, 2006), οι τεχνικές και οι ασκήσεις του κλάδου της Δραματικής Τέχνης στην Προσχολική Εκπαίδευση, αποτελούν ένα από τα πιο ανεκτίμητα εργαλεία για την προσχολική μάθηση η οποία γίνεται με ευχάριστο, αβίαστο και δημιουργικό τρόπο, ικανό να εγκαθιδρύσει στα παιδιά τις νέες δεξιότητές τους, την κριτική σκέψη και τις δημοκρατικές στάσεις, (Katz & Chard, 1995, Γκλιάου, 2005). Επίσης, πολύ μεγάλη σημασία έχει η επιλογή του κατάλληλου χώρου για την πραγματοποίηση περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων και την επιτυχία της ΠΕ. Ο χώρος πρέπει να είναι ασφαλής, προσβάσιμος και να προσφέρει ποικιλία ερεθισμάτων για τα παιδιά. Επιπλέον, η χρήση φυσικών υλικών και η δημιουργία ενός πλούσιου σε ερεθίσματα

περιβάλλοντος μπορούν να ενισχύσουν την περιβαλλοντική μάθηση. Υπάρχουν πολλές αναγνωρισμένες καλές πρακτικές στην πρώιμη παιδική ηλικία, όπως η προώθηση της μάθησης με βάση το παιχνίδι (Μπότσογλου, 2010), δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος χωρίς αποκλεισμούς, η οικοδόμηση θετικών σχέσεων με σεβασμό με τα παιδιά και τις οικογένειές τους, η ενθάρρυνση της πρακτικής και διερευνητικής μάθησης και η παροχή ευκαιριών για μάθηση κατευθυνόμενη από τα παιδιά.

Οι παιδαγωγοί χρησιμοποιώντας μια ολιστική προσέγγιση που ενσωματώνει τη δημιουργική γραφή, την τεχνολογία και την ενεργό συμμετοχή, ευαισθητοποιούν τα παιδιά στα περιβαλλοντικά ζητήματα μέσα από δραστηριότητες παιχνιδιού και ψυχαγωγίας, προκειμένου να βοηθήσουν τα παιδιά να κατανοήσουν τη σημασία του περιβάλλοντος και να αναπτύξουν τις δεξιότητες και τις αξίες που χρειάζονται για να γίνουν στο μέλλον ευσυνείδητοι και υπεύθυνοι πολίτες. Χρησιμοποιούν ποικίλες δραστηριότητες και πρακτικές για να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά στην αειφόρο ανάπτυξη όπως η χρήση παιχνιδιών και δραστηριοτήτων που εστιάζουν στην ανακύκλωση, η προώθηση της οργανικής καλλιέργειας και η εκμάθηση βασικών πρακτικών ως προς την οικολογική βιωσιμότητα. Οι δραστηριότητες που σχετίζονται με την αειφορία μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να κατανοήσουν τη σημασία του περιβάλλοντος και να αναπτύξουν θετικές στάσεις απέναντί του. Κάποιες από αυτές περιλαμβάνουν οργανωμένα παιδαγωγικά παιχνίδια, δραστηριότητες περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης μέσα και έξω από το χώρο του σχολείου, προγράμματα δράσης για τις περιβαλλοντικές και πολιτισμικές αξίες της περιοχής και πολλά άλλα. Για παράδειγμα, οι μαθητές μπορούν να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες όπως η δένδροφύτευση, η ανακύκλωση, η κομποστοποίηση και η εξοικονόμηση ενέργειας. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να πραγματοποιηθούν τόσο στο σχολείο όσο και στο σπίτι (Καρπαθάκη, 2015). Αυτές οι πρακτικές και δραστηριότητες συμβάλλουν στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος μάθησης που προωθεί την ανάπτυξη της συνείδησης και της δράσης για την αειφορία στα παιδιά, προετοιμάζοντάς τα για μια βιώσιμη και υπεύθυνη σχέση με το περιβάλλον. Είναι σημαντικό για τους εκπαιδευτικούς της προσχολικής ηλικίας να παραμένουν ενημερωμένοι με την τρέχουσα έρευνα και τις βέλτιστες πρακτικές και να συμμετέχουν σε συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη.

Αναλυτικότερα, οι δραστηριότητες και οι πρακτικές περιλαμβάνουν:

1. Παιχνίδια και Δραστηριότητες στη Φύση: Οι παιδαγωγοί προωθούν δραστηριότητες παιχνιδιών στη φύση, όπως περπάτημα στο δάσος, συλλογή φύλλων και πετρών, παρατήρηση της πανίδας και της χλωρίδας. Αυτό ενισχύει τη συνειδητοποίηση των παιδιών για τη σημασία της φύσης και της διατήρησής της. Τα περιβαλλοντικά προγράμματα στην προσχολική αγωγή αποσκοπούν στην προώθηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και της αειφορίας στα παιδιά. Μερικά παραδείγματα περιβαλλοντικών προγραμμάτων στην προσχολική αγωγή περιλαμβάνουν την παρατήρηση της φύσης, τη χρήση φυσικών υλικών για το παιχνίδι και τις κατασκευές, την ανακύκλωση και τη μείωση των αποβλήτων, καθώς και την εκπαίδευση στην προστασία της βιοποικιλότητας και της φύσης. (Καρπαθάκη ,2015)

2. Καλλιέργεια Κήπου Σχολείου: Οι παιδαγωγοί μπορούν να εμπλέξουν τα παιδιά στην καλλιέργεια ενός κήπου στο σχολείο. Τα παιδιά μαθαίνουν για την αξία της φροντίδας των φυτών και της γης, καθώς και τη σημασία της βιώσιμης γεωργίας και της τροφικής ασφάλειας.

3. Δράσεις Ανακύκλωσης Υλικών και Συλλογής Απορριμμάτων: Παιδικοί σταθμοί και σχολεία πραγματοποιούν δράσεις ανακύκλωσης και συλλογής απορριμμάτων, με τη συμμετοχή των παιδιών σε πρωτοβουλίες καθαριότητας και περιβαλλοντικής συνείδησης. Οι παιδαγωγοί ενθαρρύνουν τα παιδιά να συμμετέχουν σε δραστηριότητες ανακύκλωσης, όπως τον διαχωρισμό των ανακυκλώσιμων υλικών, την κατασκευή καλλιτεχνικών αντικειμένων από ανακυκλώσιμα υλικά και την ανακύκλωση υλικών στο σχολείο.

4. Εκπαίδευση σε Βιώσιμες Πρακτικές και Εφαρμογή Βιωματικής Μάθησης: Οι παιδαγωγοί προάγουν την εκπαίδευση των παιδιών σχετικά με βιώσιμες πρακτικές, όπως η εξοικονόμηση ενέργειας και νερού, η μείωση των αποβλήτων και η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

5. Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Οργάνωση Περιβαλλοντικών Επισκέψεων: Οι παιδαγωγοί διοργανώνουν εκπαιδευτικά προγράμματα και επισκέψεις σε οργανώσεις ή τοπικά μέρη που προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη, όπως αγροκτήματα με βιολογική καλλιέργεια, ανανεώσιμες ενέργειες ή ανακυκλωτικά κέντρα. Επιπλέον, οι περιβαλλοντικές επισκέψεις περιλαμβάνουν επισκέψεις σε φυσικούς χώρους, όπως πάρκα, αλλά και εκπαιδευτικά κέντρα και μουσεία που διαθέτουν εκθέσεις

περιβαλλοντικού περιεχομένου. Σε αυτές τις επισκέψεις, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να εξοικειωθούν με θέματα όπως η βιοποικιλότητα, η ανακύκλωση, η διαχείριση απορριμμάτων και η διατήρηση των φυσικών πόρων. Επίσης, οι επισκέψεις αυτές συνήθως συνοδεύονται από εκπαιδευτικά προγράμματα, παιχνίδια και δραστηριότητες, προσαρμοσμένα στις ηλικίες και τα επίπεδα κατανόησης των παιδιών προσχολικής ηλικίας.

6. Ευαισθητοποίηση μέσω Ιστοριών και Παραδοσιακών Παραμυθιών: Οι παιδαγωγοί χρησιμοποιούν ιστορίες και παραδοσιακά παραμύθια κατάλληλα για παιδιά προσχολικής ηλικίας, που εστιάζουν σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας και αειφορίας, προκειμένου να διδάξουν στα παιδιά τις σχετικές αξίες και συμπεριφορές. Η απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων που σχετίζονται με την αειφόρο ανάπτυξη των ατόμων είναι διαδικασία που ξεκινά από την πρώιμη παιδική ηλικία και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τους εκπαιδευτικούς.

Στις πρακτικές που χρησιμοποιούνται για να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά σχετικά με την αειφορία περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, εμπειρίες που σχετίζονται με την τέχνη, διδασκαλία στον εξωτερικό χώρο και προβληματική βασισμένη σε project.(Ζερβού, 2022) Επίσης, μέσα από τη δημιουργία ιστοριών τα παιδιά αναπτύσσουν δημιουργικότητα και περιβαλλοντική συνείδηση (Ηλιάδου,2023).

7. Αλληλεπίδραση της οικογένειας με το σχολείο : Συνιστάται οι γονείς να ενθαρρύνονται να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που αφορούν το περιβάλλον. Σύμφωνα με τα ευρήματα (Κωστοπούλου, 2019) οι γονείς συμμετέχουν ενεργά σε περιβαλλοντικές δράσεις που διοργανώνονται από το νηπιαγωγείο, βοηθώντας να ενισχύεται η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των παιδιών. Περισσότεροι αριθμοί περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων και ενισχυμένη συμμετοχή των γονέων μπορούν να βελτιώσουν την περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών στο νηπιαγωγείο. Οι νηπιαγωγοί αναγνωρίζουν τη σημασία της ενεργού συμμετοχής των γονέων στις περιβαλλοντικές δράσεις και προτείνουν τη διοργάνωση περιβαλλοντικών επισκέψεων, τη βιωματική μάθηση και την πραγματοποίηση περισσότερων περιβαλλοντικών προγραμμάτων. Επίσης, σημειώνεται ότι το νηπιαγωγείο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην πρόληψη και την αντιμετώπιση τοπικών περιβαλλοντικών ζητημάτων.

8. Ψηφιακό Εκπαιδευτικό παιχνίδι: Υπάρχουν πολλές πρακτικές και δραστηριότητες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους παιδαγωγούς για να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά για την αειφόρο ανάπτυξη και την περιβαλλοντική συνείδηση. Σύμφωνα με μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε προσχολικά παιδιά, η χρήση ενός κατάλληλα σχεδιασμένου ψηφιακού εκπαιδευτικού παιχνιδιού που βασίζεται στους 17 στόχους βιώσιμης ανάπτυξης της UNESCO και στις φυσικές επιστήμες μπορεί να αναπτύξει την περιβαλλοντική συνείδηση των παιδιών και να τα ευαισθητοποιήσει σε σημαντικό βαθμό (Παπανικολάου,2021).

9. Βιωματικές Μαθησιακές Δραστηριότητες : Περιλαμβάνουν επισκέψεις σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς, εργασίες ζωγραφικής και υφαντικής, περπάτημα στο φυσικό περιβάλλον και παρατήρηση των φυτών και ζώων, και διάφορα παιχνίδια που εστιάζουν στην αειφορία. (Κυριακού,2023)

10. Εκπαιδευτικές Δράσεις σε Φυσικούς Χώρους: Παιδαγωγοί διοργανώνουν εκπαιδευτικές εκδρομές και δράσεις σε φυσικούς χώρους όπως δάση, ποτάμια και παραλίες, προκειμένου να ενισχύσουν τη σύνδεση των παιδιών με το περιβάλλον.

11. Δημιουργία Πράσινων Χώρων στους Παιδικούς Σταθμούς: Παιδικοί σταθμοί και νηπιαγωγεία σε πόλεις και περιφέρειες της Ελλάδας διεξάγουν δράσεις για τη δημιουργία πράσινων χώρων εντός των σχολικών τους χώρων, προωθώντας έτσι τη σχέση των παιδιών με τη φύση.

12. Ενσωμάτωση της Φύσης στο Εκπαιδευτικό Περιεχόμενο: Παιδαγωγοί ενσωματώνουν τη φύση στο εκπαιδευτικό περιεχόμενο με δραστηριότητες όπως παρατήρηση πτηνών και φυτών, εκδρομές σε δάση και βουνά, και περιβαλλοντικά παιχνίδια που ενισχύουν την αντίληψη των παιδιών για τη σημασία της φύσης.

Αναλύοντας τα παραπάνω παρατηρούμε πως υπάρχουν διάφορα προγράμματα και δραστηριότητες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην προσχολική ηλικία, που μπορούν να εφαρμόσουν οι εκπαιδευτικοί για να καλλιεργήσουν την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση στα παιδιά όπως δραστηριότητες εικαστικής τέχνης με θεματική το περιβάλλον, δραστηριότητες υπαίθρου και παιχνίδια ρόλων, με στόχο την ευαισθητοποίηση των παιδιών σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας και αειφορίας μέσω βιωματικής προσέγγισης της μάθησης και μέσω της προσέγγισης Project. Κάποιες από αυτές τις πρακτικές είναι :

-Δραστηριότητες για το νερό: Αποσκοπούν στην προστασία του νερού: Οι δραστηριότητες αυτές αποσκοπούν στην εξοικείωση των παιδιών με το νερό και τη σημασία του στη ζωή μας. Γίνονται συζητήσεις και δραστηριότητες σχετικά με τη ρύπανση του νερού και τη σημασία της εξοικονόμησης νερού. Μερικά παραδείγματα περιλαμβάνουν:

- Χαρακτηριστικά του νερού: Πειράματα για την κατανόηση των ιδιοτήτων του νερού, όπως το ότι είναι άγευστο, άοσμο και άχρωμο.
- Κύκλος του νερού: Δραστηριότητες που δείχνουν πώς το νερό κινείται στη φύση, από την εξάτμιση έως τη βροχή και πάλι πίσω.
- Διαλυτά και αδιάλυτα: Πειράματα για να δείξουμε ποια υλικά διαλύονται στο νερό και ποια όχι.
- Η σημασία του νερού για τη ζωή: Δραστηριότητες όπως το πότισμα φυτών και η συζήτηση για το τι θα συνέβαινε αν δεν είχαμε νερό.

Σύμφωνα με τον (Γεωργόπουλο,2005)και (Τσαλίκη ,1995), σε ένα ενδεικτικό πρόγραμμα για το νερό: ο στόχος του παιχνιδιού είναι να αποκτήσουν βιωματικές εμπειρίες κατά την εφαρμογή του παιχνιδιού. Στο τέλος του παιχνιδιού, οι εκπαιδευτικοί δίνουν το λόγο στα παιδιά για να σχολιάσουν τη σημαντική περιπέτεια τους.

- Δραστηριότητες εικαστικής τέχνης: Οι εικαστικές δραστηριότητες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ενισχύσουν την περιβαλλοντική εκπαίδευση με έναν διασκεδαστικό και δημιουργικό τρόπο. Μερικά παραδείγματα περιλαμβάνουν:

- Κατασκευές με φυσικά υλικά: Τα παιδιά χρησιμοποιούν φύλλα, κλαδιά, πέτρες και άλλα φυσικά υλικά για να δημιουργήσουν έργα τέχνης.
- Ζωγραφική με θέμα το περιβάλλον: Τα παιδιά ζωγραφίζουν τοπία, ζώα και φυτά, εκφράζοντας την εκτίμησή τους για τη φύση.
- Ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση υλικών: Τα παιδιά δημιουργούν έργα τέχνης από ανακυκλωμένα υλικά, μαθαίνοντας για τη σημασία της μείωσης των αποβλήτων.

- «για να μη χάσουμε το δάσος». Ποικίλες και ευφάνταστες δραστηριότητες συναισθηματικής προσέγγισης με το δάσος υποδεικνύονται από τον «πρώτο διδάξαντα» σε αυτόν τον τομέα, τον Joseph Cornell (Cornell, 1979).

-Δραστηριότητες σε εξωτερικούς χώρους-παιχνίδια: Τα παιχνίδια, ειδικά σε εξωτερικούς χώρους, θεωρούνται σημαντικά εργαλεία για τη συμμετοχή των παιδιών προσχολικής ηλικίας σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον (Περδικάρη, 2007). Τα παιδιά, μέσα από τα παιχνίδια, έχουν την ευκαιρία να αλληλεπιδράσουν με το περιβάλλον, να αντιμετωπίσουν διάφορες καταστάσεις και να εκφράσουν τα συναισθήματα και τις απορίες τους (Δημητρίου, 2009). Επιπλέον, τα παιχνίδια μπορούν να δώσουν έμφαση σε πολιτιστικές, οικονομικές και πολιτικές πτυχές του περιβάλλοντος. Σημαντικό είναι να καθοριστούν οι στόχοι και ο τρόπος αξιολόγησης της επίδοσης των παιδιών στην επίτευξή τους (Braus & Wood, 1993). Τα παιδιά αυτής της ηλικίας παρουσιάζουν τεράστιο ενδιαφέρον και μεγάλη περιέργεια για το εξωτερικό κόσμο. Η συνάντηση με το φυσικό περιβάλλον όπως για παράδειγμα το άρωμα των λουλουδιών, τα πεσμένα φύλλα από τα δέντρα, μέχρι και η πεταλούδα που πετά, τους προκαλεί πολύ έντονη περιέργεια και έτσι θέλουν να μάθουν. Επίσης όλοι οι ζωντανοί οργανισμοί είναι κομμάτι των κυριότερων προϋποθέσεων για την διάπλαση του πραγματικού της εικόνας και συμβάλουν στο να καλλιεργήσουν τη φαντασία των παιδιών (Hart, 2011).

Οι υπαίθριες δραστηριότητες επιτρέπουν στα παιδιά να αλληλεπιδρούν άμεσα με το φυσικό περιβάλλον, να αναπτύξουν τις κινητικές τους δεξιότητες και να καλλιεργούν την περιβαλλοντική τους ευαισθησία. Μερικά παραδείγματα περιλαμβάνουν:

- Παιχνίδια στη φύση: Εξερεύνηση, παιχνίδι με φυσικά υλικά, παρατήρηση φυτών και ζώων.
- Πεζοπορίες και εκδρομές: Επισκέψεις σε φυσικά περιβάλλοντα, όπως δάση, πάρκα και παραλίες.
- Κηπουρική: Φύτευση και φροντίδα φυτών, καλλιέργεια λαχανικών.
- Αναδάσωση: Φύτευση δέντρων για την αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος.

-Παιχνίδια ρόλων και δραματοποίηση: Τα παιχνίδια ρόλων και η δραματοποίηση μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να βοηθήσουν τα παιδιά να κατανοήσουν περιβαλλοντικά ζητήματα και να αναπτύξουν ενσυναίσθηση για το περιβάλλον.

Μερικά παραδείγματα περιλαμβάνουν:

- Αναπαράσταση οικοσυστημάτων: Τα παιδιά υποδύονται διαφορετικά ζώα ή φυτά σε ένα οικοσύστημα και μαθαίνουν για τις σχέσεις τους.
- Δραματοποίηση περιβαλλοντικών προβλημάτων: Τα παιδιά αναπαριστούν περιβαλλοντικές προκλήσεις, όπως η ρύπανση ή η αποψίλωση των δασών, και εξερευνούν πιθανές λύσεις.
- Δημιουργία ιστοριών και παραμυθιών με θέμα το περιβάλλον: Τα παιδιά δημιουργούν τις δικές τους ιστορίες και παραμύθια με θέμα το περιβάλλον, ενισχύοντας τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους.
- η χρήση βιωματικών και δημιουργικών προσεγγίσεων, όπως η δραματική τέχνη και τα ψηφιακά μέσα, μπορεί να ενισχύσει την περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών προσχολικής ηλικίας.

-Διαθεματικές δραστηριότητες: Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ενσωματώσουν την περιβαλλοντική εκπαίδευση σε άλλα γνωστικά αντικείμενα, όπως η γλώσσα, τα μαθηματικά, η ιστορία και η τέχνη. Για παράδειγμα, τα παιδιά μπορούν να γράψουν μια ιστορία για το περιβάλλον, να λύσουν μαθηματικά προβλήματα σχετικά με την κατανάλωση ενέργειας ή να δημιουργήσουν έργα τέχνης με θέμα τη φύση. Το ζητούμενο στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι διαθεματικά προγράμματα τα όρια των οποίων μεταξύ επιστημών δεν είναι διακριτά, επειδή αποσκοπούν στην ενίσχυση και στη μελέτη του εξεταζόμενου θέματος, όπως συνδέονται με τις ανάγκες, τις εμπειρίες και τα ενδιαφέροντα των εκάστοτε παιδιών που παίρνουν μέρος (Mathison & Freeman, 1997).

-Ψηφιακά παιχνίδια: Τα ψηφιακά παιχνίδια μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εκπαίδευση των παιδιών σχετικά με το περιβάλλον και την αειφορία. Για παράδειγμα,

ένα ψηφιακό παιχνίδι μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να μάθουν για την ανακύκλωση και τη σημασία της για το περιβάλλον (Παπανικολάου, 2021).

- **Εκπαιδευτικές επισκέψεις:** Οι εκπαιδευτικές επισκέψεις μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να αποκτήσουν μια βαθύτερη κατανόηση του περιβάλλοντος και των ζητημάτων που το αφορούν. Για παράδειγμα, μια επίσκεψη σε ένα κέντρο ανακύκλωσης μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να κατανοήσουν τη διαδικασία της ανακύκλωσης και τη σημασία της για το περιβάλλον. Τα παιδιά όταν έρχονται σε επαφή με το περιβάλλον σταδιακά αποκτούν θετική στάση ως προς αυτό και μπορούν να καλλιεργούν την συνείδηση τους, να αναπτύσσουν σεβασμό για το φυσικό περιβάλλον έχοντας γίνει πιο φιλικοί. Η δημιουργία των παιχνιδιών στη φύση, είναι μια διαδικασία πάρα πολύ ευχάριστη, διότι μπορούν να κινούνται ελεύθερα και να αναπτύσσουν τις κινητικές τους δεξιότητες (Fjortoft, 2001).

- **Παραμύθια και ιστορίες:** Τα παραμύθια και οι ιστορίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να διδάξουν στα παιδιά για το περιβάλλον και την αειφορία με τρόπο που να είναι ελκυστικός και κατανοητός. Για παράδειγμα, ένα παραμύθι για ένα ζώο που απειλείται με εξαφάνιση μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να κατανοήσουν τη σημασία της βιοποικιλότητας και της προστασίας των ζώων (Ηλιάδου, 2023).

ii) Εφαρμοσμένες πρακτικές και σχέδια δράσης:

1) Σχέδιο εκπαιδευτικής δράσης με θέμα το γκιζάνι της Ρόδου (Καρπαθάκη, 2015): Προτείνεται η υλοποίηση ενός διαθεματικού project με θέμα το γκιζάνι της Ρόδου, ένα απειλούμενο είδος ψαριού. Το project στοχεύει στην ευαισθητοποίηση των παιδιών σχετικά με τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Μέσα από δραστηριότητες όπως η συζήτηση, η πειραματική μέθοδος, η προσομοίωση σε ηλεκτρονικό υπολογιστή, η μελέτη πεδίου και η δραματοποίηση, τα παιδιά ενθαρρύνονται να εξερευνήσουν το θέμα, να αναπτύξουν κριτική σκέψη και να προτείνουν λύσεις για την προστασία του γκιζανιού.

2) Ψηφιακό παραμύθι για την ανακύκλωση (Ηλιάδου, 2023): Περιγράφεται μια μελέτη περίπτωσης όπου παιδιά προσχολικής ηλικίας συμμετείχαν στη δημιουργία ενός ψηφιακού παραμυθιού για την ανακύκλωση. Τα παιδιά κατασκεύασαν τους χαρακτήρες και τα σκηνικά της ιστορίας με lego και στη συνέχεια, χρησιμοποιώντας

μια κάμερα, δημιούργησαν ένα βίντεο με την αφήγησή τους. Η διαδικασία αυτή συνδύαζε τη δημιουργική γραφή με την περιβαλλοντική εκπαίδευση και την τεχνολογία, ενισχύοντας τη φαντασία, τη δημιουργικότητα και τις ψηφιακές δεξιότητες των παιδιών.

3) Παιδαγωγικό πρόγραμμα για την περιβαλλοντική εκπαίδευση παιδιών προσχολικής ηλικίας με έμφαση στη Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση (Περδικάρη, 2007): Παρουσιάζεται ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που συνδυάζει την περιβαλλοντική εκπαίδευση με τη δραματική τέχνη. Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και περιλάμβανε δραστηριότητες όπως αυτοσχεδιασμούς, αναπαραστάσεις ρόλων και δημιουργία ιστοριών με θέματα σχετικά με το περιβάλλον. Μέσω αυτών των δραστηριοτήτων, τα παιδιά ενθαρρύνθηκαν να εξερευνήσουν το περιβάλλον, να αναπτύξουν ενσυναίσθηση για τα ζώα και τα φυτά και να εκφράσουν τις ιδέες και τα συναισθήματά τους για το περιβάλλον.

4) Εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα το νερό (Κουρέτα, Παπαδοπούλου, 2020): Περιγράφεται ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που υλοποιήθηκε σε νηπιαγωγείο και εστίαζε στο νερό. Το πρόγραμμα περιλάμβανε ποικίλες δραστηριότητες, όπως συζητήσεις, παιχνίδια, πειράματα και κατασκευές, με στόχο την ευαισθητοποίηση των παιδιών σχετικά με τη σημασία του νερού και την ανάγκη για ορθολογική χρήση και προστασία του.

iii) Μελέτη περιπτώσεων ή παραδειγμάτων καλών πρακτικών από παιδαγωγούς σε διάφορα μέρη του κόσμου

ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα καλών πρακτικών από παιδαγωγούς σε διάφορα μέρη του κόσμου που προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση στα παιδιά. Ας δούμε μερικά παραδείγματα:

1. Το Πρόγραμμα "Forest Kindergartens" στη Γερμανία: Στη Γερμανία, τα Forest Kindergartens λειτουργούν εξ ολοκλήρου στη φύση. Τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να παίξουν, να μάθουν και να εξερευνήσουν το περιβάλλον τους σε ένα φυσικό περιβάλλον. Αυτό τους επιτρέπει να αναπτύξουν σεβασμό και σύνδεση με τη φύση από μικρή ηλικία.

2. Το Πρόγραμμα "Green Schools" στις *Ηνωμένες Πολιτείες*: Πολλά σχολεία στις ΗΠΑ έχουν υιοθετήσει το πρόγραμμα "Green Schools", το οποίο προωθεί περιβαλλοντικές βέλτιστες πρακτικές και εκπαιδεύει τους μαθητές σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης. Τα προγράμματα μπορεί να περιλαμβάνουν καλλιέργεια κήπου, ανακύκλωση, ενεργειακή εξοικονόμηση και περιβαλλοντική εκπαίδευση.

3. Το Κίνημα "Reggio Emilia" στην *Ιταλία*: Το παιδαγωγικό πρότυπο του Reggio Emilia, που προήλθε από την Ιταλία, θεωρεί ότι τα παιδιά έχουν δυνατότητες αυτοέκφρασης και αυτοκαθοδήγησης. Οι παιδαγωγοί σε αυτό το μοντέλο δίνουν έμφαση στη σχέση με τη φύση και το περιβάλλον, χρησιμοποιώντας φυσικά υλικά και περιβαλλοντικές δραστηριότητες.

4. Προγράμματα Αειφορίας στη *Νορβηγία*: Η Νορβηγία έχει αναπτύξει διάφορα προγράμματα και πρωτοβουλίες για την ενσωμάτωση της αειφορίας στην εκπαίδευση. Αυτά τα προγράμματα συνήθως περιλαμβάνουν την εκπαίδευση των παιδιών σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας, βιώσιμης ανάπτυξης και ανακύκλωσης.

Αυτά τα παραδείγματα αποτελούν μόνο μερικά από τα πολλά προγράμματα και πρωτοβουλίες που υλοποιούνται ανά τον κόσμο από παιδαγωγούς για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση στα παιδιά.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Παραδείγματα καλών πρακτικών από παιδαγωγούς που προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας υπάρχουν σε πολλές πόλεις της Ελλάδας. Ορισμένες από αυτές περιλαμβάνουν:

1. *Αθήνα*: Στην πρωτεύουσα, υπάρχουν παιδικοί σταθμοί και νηπιαγωγεία που προάγουν δραστηριότητες όπως οικολογικά παιχνίδια, καλλιέργεια κήπων και επισκέψεις σε πάρκα και φυσικούς χώρους. Ένα παράδειγμα καλής πρακτικής από παιδαγωγούς που προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας στην Αθήνα είναι το Νηπιαγωγείο "Το Πράσινο Σπίτι" όπου εφαρμόζονται Οικολογικές δραστηριότητες. Το νηπιαγωγείο προσφέρει μια πλούσια ποικιλία οικολογικών δραστηριοτήτων, όπως καλλιέργεια κήπου, περιπάτους σε φυσικούς χώρους, συμμετοχή σε ανακύκλωση, και

επίσκεψη σε οργανικές φάρμες. Τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να μάθουν τη σημασία της φύσης και των φυσικών πόρων. Εφαρμόζουν καλή διατροφή και υγιεινή προωθώντας υγιεινές διατροφικές συνήθειες μέσω της παροχής βιολογικών και τοπικών προϊόντων στα παιδιά, ενώ ταυτόχρονα προωθεί τη χρήση μη τοξικών και βιώσιμων υλικών στα καθημερινά αντικείμενα και τα παιχνίδια. Γίνεται Εκπαίδευση σε θέματα αειφορίας μιας και το προσωπικό του σχολείου είναι εκπαιδευμένο σε θέματα αειφορίας και περιβαλλοντικής προστασίας και διδάσκει τα παιδιά για τη σημασία της αειφόρου ανάπτυξης μέσα από δραστηριότητες, παιχνίδια και εκδρομές. Συνεργάζεται με την κοινότητα, με τοπικές οργανώσεις και κοινότητες για περιβαλλοντικά έργα και εκδηλώσεις, ενθαρρύνοντας έτσι τη συμμετοχή και την ευαισθητοποίηση της κοινότητας γύρω από τα περιβαλλοντικά θέματα.

2. *Βόλος* :Ένα σχολείο που εφαρμόζει καλές πρακτικές για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας είναι το Δημοτικό Νηπιαγωγείο "Τα Παιδιά του Βόλου" όπου εκεί εφαρμόζονται Εκπαιδευτικές δραστηριότητες στη φύση. Το σχολείο οργανώνει τακτικές εκδρομές και δραστηριότητες στη φύση, όπως επισκέψεις σε πάρκα, δάση ή παραλίες. Κατά τη διάρκεια αυτών των εκδρομών, τα παιδιά μαθαίνουν για το περιβάλλον, τα οικοσυστήματα και τα φυσικά οικοδομήματα. Επιπλέον, ασχολούνται με την καλλιέργεια κήπου καθώς το νηπιαγωγείο έχει δημιουργήσει έναν κήπο στην αυλή του σχολείου όπου τα παιδιά συμμετέχουν στην καλλιέργεια λαχανικών, φυτών και ανθέων. Μέσα από αυτήν τη δραστηριότητα, μαθαίνουν για τον κύκλο ζωής των φυτών και τη σημασία της φροντίδας τους. Γίνεται Εκπαίδευση σε θέματα ανακύκλωσης όπου το προσωπικό του νηπιαγωγείου εκπαιδεύει τα παιδιά σχετικά με τη σημασία της ανακύκλωσης και της μείωσης των αποβλήτων. Μέσα από δραστηριότητες και παιχνίδια, τα παιδιά μαθαίνουν πώς να αναγνωρίζουν τα υλικά που μπορούν να ανακυκλωθούν και πώς να τα διαχειρίζονται σωστά. Διατηρούν συνεργασία με την τοπική κοινότητα και οργανώνει εκδηλώσεις και δραστηριότητες για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως καθαρισμός παραλιών και φυσικών περιοχών, ή ενέργειες για την αναδάσωση και τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος.

3. *Θεσσαλονίκη* :Ένα σχολείο που εφαρμόζει καλές πρακτικές για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας είναι το Νηπιαγωγείο μέσα στα "Εκπαιδευτήρια Φρυγανιώτη".

Συγκεκριμένα παραδείγματα καλών πρακτικών που εφαρμόζονται εκεί είναι κάποιες Εκπαιδευτικές δραστηριότητες στη φύση. Το σχολείο οργανώνει εκδρομές σε φυσικούς χώρους όπως δάση, πάρκα και αγροκτήματα. Τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να εξερευνήσουν το περιβάλλον, να μάθουν για τη βιοποικιλότητα και να αναπτύξουν σεβασμό για τη φύση. Πραγματοποιούνται δραστηριότητες καλλιέργειας και κήπου. Το νηπιαγωγείο έχει δημιουργήσει έναν κήπο στον αύλειο χώρο, όπου τα παιδιά συμμετέχουν σε δραστηριότητες καλλιέργειας λαχανικών και φυτών. Μέσω αυτής της δραστηριότητας, τα παιδιά μαθαίνουν για τη σημασία της φροντίδας του περιβάλλοντος και της βιώσιμης γεωργίας. Γίνεται Εκπαίδευση σε θέματα ανακύκλωσης και το προσωπικό του σχολείου εκπαιδεύει τα παιδιά για τη σημασία της ανακύκλωσης και της μείωσης των αποβλήτων. Μέσω δραστηριοτήτων και παιχνιδιών, τα παιδιά μαθαίνουν πώς να διαχειρίζονται σωστά τα απορρίμματα και να μειώνουν το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα.

4. *Ρόδος*: Ένα σχολείο που εφαρμόζει καλές πρακτικές για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας είναι βρίσκεται στη διασταύρωση δρόμων που οδηγούν στις Πεταλούδες και τον Άγιο Γεώργιο. Τα παιδιά συμμετείχαν σε μια εκπαιδευτική εκδρομή στην περιοχή, κατά την οποία παρατηρούσαν το φυσικό περιβάλλον και ανακάλυπταν την ποικιλία των ενδημικών φυτών και ζώων. Στη συνέχεια, έπειτα από μια σύντομη παρουσίαση, τα παιδιά συμμετείχαν σε μια οργανωμένη δραστηριότητα ζωγραφικής, για να συνοδεύσουν τη σταδιακή εξέλιξη ενός από τα ενθαρρυντικά προγράμματα που αποκαλύπτει το τρόπο που οι αρχές της αειφορίας προωθούν μια βιώσιμη ανάπτυξη. Σε αυτήν τη δραστηριότητα, η οποία επαναλαμβανόταν καθ' όλη την διάρκεια της σχολικής χρονιάς, τα παιδιά χρησιμοποιούσαν βιοδιασπώμενα χαρτιά και ζωγραφικά, τα οποία προέρχονταν από ανακυκλωμένα υλικά, προτείνοντας μια διαδικασία που σέβεται το περιβάλλον. (Καρπαθάκη, 2015)

5. *Χανιά*: Στα Χανιά της Κρήτης, το νηπιαγωγείο 'Άγιων Σαράντα Χανίων' προωθεί τη συνειδητοποίηση των παιδιών για τη σημασία της φύσης και της περιβαλλοντικής προστασίας. Εκπαιδεύει τα παιδιά σχετικά με τη διαδικασία της καλλιέργειας των φυτών, αλλά τους ενημερώνει επίσης για τη σημασία της φύσης και του περιβάλλοντος. Τα παιδιά μαθαίνουν για τον κύκλο ζωής των φυτών, τη σημασία της νεροφοράς και της φυσικής καλλιέργειας. Επίσης, η φροντίδα του κήπου μπορεί να συμπεριλάβει δραστηριότητες ανακύκλωσης, όπως η χρήση κομποστοποίησης για τη

μείωση των αποβλήτων τροφίμων. Μέσα από αυτήν την εμπειρία, τα παιδιά αναπτύσσουν σεβασμό και αγάπη για τη φύση και το περιβάλλον, ενώ ενισχύουν τις δεξιότητές τους στον τομέα της βιώσιμης ζωής και της οικολογικής σκέψης.

6. Στη μελέτη της (Κουρέτα, Παπαδοπούλου 2020), το 1/3 περίπου των ελληνικών νηπιαγωγείων που συμμετείχαν στην έρευνα εφαρμόζουν εγκεκριμένα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Παράλληλα, ένα σημαντικό ποσοστό των εκπαιδευτικών δηλώνει λόγους που τους αποθαρρύνουν από το να αναλάβουν τέτοια προγράμματα, όπως έλλειψη χρόνου και πόρων, καθώς και έλλειψη επαρκούς γνώσης και εμπειρίας στον τομέα του περιβάλλοντος. Αυτό υποδηλώνει σημαντικές προκλήσεις για την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στον προσχολικό τομέα της εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Η στάση και συμπεριφορά των νηπιαγωγών απέναντι σε περιβαλλοντικά ζητήματα δεν είναι σταθερή και διακρίνεται από μια ασυνέπεια ως προς την αντιμετώπισή τους στην καθημερινότητά τους εντός και εκτός σχολείου

Αυτά τα παραδείγματα πόλεων αντιπροσωπεύουν μόνο μια μικρή μερίδα από τις πολλές καλές πρακτικές που υιοθετούν παιδαγωγοί στην Ελλάδα και στο εξωτερικό για να προωθήσουν την αειφόρο ανάπτυξη και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση στα παιδιά.

Σύγκριση με άλλες χώρες

-**Θεσμικό πλαίσιο:** Η Ελλάδα θεσμοθέτησε την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ) το 1990 με τον νόμο 1892/90, ο οποίος ορίζει ότι η ΠΕ αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των προγραμμάτων σπουδών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Κούσουλας, 2008). Αυτό υποδηλώνει ότι η Ελλάδα, σε σύγκριση με άλλες χώρες, ενσωμάτωσε την ΠΕ στο εκπαιδευτικό της σύστημα σχετικά αργά. Σε σύγκριση με νηπιαγωγεία της Ουγγαρίας τα οποία ανοικοδομούνται ανακαινίζονται και βελτιώνονται, η οικολογική συνείδηση είναι επιλογή του νηπιαγωγείου και τα απορρίμματα συλλέγονται σύμφωνα με τους κανόνες της ανακύκλωσης. Τα Μέσα μαζικής Μεταφοράς λειτουργούν με τρόπους συμβατούς με το περιβάλλον. (Στόγιου 2021)

-Έρευνα: Η έρευνα στον τομέα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην προσχολική ηλικία στην Ελλάδα είναι περιορισμένη, ιδιαίτερα σε σχέση με τη χρήση της δραματικής τέχνης (Περδικάρη, 2007). Αυτό υποδηλώνει ότι η Ελλάδα, σε σύγκριση με άλλες χώρες, υστερεί στην έρευνα για την ΠΕ, ιδιαίτερα σε σχέση με καινοτόμες προσεγγίσεις όπως η δραματική τέχνη.

-Εφαρμογή προγραμμάτων ΠΕ: Οι συγγραφείς αναφέρουν την εφαρμογή προγραμμάτων ΠΕ σε διάφορα σχολεία στην Ελλάδα, με τη συνεργασία των υπευθύνων ΠΕ, των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) (Καρπαθάκη, 2015). Αυτό υποδηλώνει ότι η Ελλάδα, όπως και άλλες χώρες, έχει αναπτύξει ένα δίκτυο φορέων και οργανισμών που υποστηρίζουν την ΠΕ.

Συνολικά, οι συγγραφείς των εγγράφων που ανακτήθηκαν δεν παρέχουν μια λεπτομερή σύγκριση της Ελλάδας με άλλες χώρες όσον αφορά την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Ωστόσο, οι πληροφορίες που παρέχονται υποδηλώνουν ότι η Ελλάδα έχει κάνει σημαντικά βήματα στην ενσωμάτωση της ΠΕ στο εκπαιδευτικό της σύστημα, αλλά υπάρχει ακόμα περιθώριο βελτίωσης, ιδίως όσον αφορά την έρευνα και την εφαρμογή καινοτόμων προσεγγίσεων.

Β' ΜΕΡΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η Διαδικασία που ακολουθήθηκε συνολικά έγινε σε 2 φάσεις:

- i) Βιβλιογραφική αναζήτηση
- ii) Συνέντευξη (ποιοτική έρευνα)

ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ

Στρατηγική αναζήτησης βιβλιογραφίας

Ο πρωταρχικός στόχος της βιβλιογραφικής αναζήτησης ήταν να εντοπιστούν οι επιστημονικές μελέτες που σχετίζονται με τις αντιλήψεις και πρακτικές των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία. Η κύρια βάση δεδομένων για τη βιβλιογραφική αναζήτηση ήταν το Google Scholar.

Οι λέξεις-κλειδιά που χρησιμοποίησα ήταν: "περιβαλλοντική εκπαίδευση", "αειφόρος ανάπτυξη", "περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση", "αειφόρο σχολείο", "αειφόρες δράσεις στην προσχολική ηλικία", "στάσεις παιδαγωγών", "αντιλήψεις παιδαγωγών". Τα αρχικά αποτελέσματα της αναζήτησης έδωσαν 11.965 άρθρα. Για να περιοριστεί η αναζήτηση, απορρίφθηκαν άρθρα με μη συναφές τίτλο και περιεχόμενο και επιλέχθηκαν ελληνικά και αγγλικά άρθρα που δημοσιεύτηκαν από το 1970 και μετά, με αποτέλεσμα να μειωθεί η αναζήτηση σε περίπου 800 άρθρα.

Κριτήρια επιλογής

Για να εξασφαλιστεί η συμπερίληψη υψηλής ποιότητας και σχετικής βιβλιογραφίας, εφαρμόστηκε μια σειρά κριτηρίων επιλογής. Αρχικά, αφαιρέθηκαν τα διπλότυπα άρθρα καθώς και αυτά που δεν ήταν προσβάσιμα με αποτέλεσμα να προκύψουν 236 άρθρα. Στη συνέχεια, αποκλείστηκαν άρθρα που δεν είχαν συνάφεια με τον τίτλο και το περιεχόμενο της εργασίας μου. Με αυτόν τον τρόπο έγινε η τελική επιλογή των κατάλληλων 65 άρθρων για ανάλυση.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ

Πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα με τη διαδικασία της συνέντευξης. Η έρευνα βασίστηκε σε δείγμα 14 παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας (7 νηπιαγωγών και 7 βρεφονηπιοκόμων), γυναικείου φύλου, σε δημόσιους και ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία. Χρησιμοποιήθηκε η δομημένη συνέντευξη της οποίας η διαδικασία και το περιεχόμενο είναι προκαθορισμένα καθώς διενεργείται με βάση ένα υπάρχον «σχέδιο συνέντευξης» το οποίο βασίστηκε σε 15 δομημένες ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Η μέθοδος λήψης απαντήσεων ήταν κοινή αφού χρησιμοποιήθηκαν οι ίδιες ερωτήσεις με μαγνητοφώνηση και στη συνέχεια απομαγνητοφώνηση των απαντήσεων.

Αντικείμενο της έρευνας:

Με γνώμονα τους στόχους της έρευνας οι οποίοι ήταν να διερευνηθεί το επίπεδο περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και συνείδησης των εκπαιδευτικών, να αξιολογηθεί το επίπεδο κατάρτισης των εκπαιδευτικών σε θέματα ΠΕ, να καταγραφούν οι απόψεις, οι εμπειρίες και οι πρακτικές των εκπαιδευτικών σχετικά με το περιβάλλον και την περιβαλλοντική εκπαίδευση (ΠΕ) και να διερευνηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την αναγκαιότητα της ΠΕ στην προσχολική εκπαίδευση, δημιουργήθηκαν οι κύριοι άξονες των ερωτήσεων που εξέτασαν τις αντιλήψεις και τις στάσεις των παιδαγωγών για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία καθώς και τις πρακτικές, τις δράσεις αλλά και τις δυσκολίες που συναντάνε στην υλοποίηση των προγραμμάτων.

Εργαλεία έρευνας:

Το κύριο εργαλείο της έρευνας ήταν ο οδηγός συνέντευξης που έφτιαξα με βάση τη βιβλιογραφία, το στόχο και τα ερευνητικά ερωτήματα. Ως μέσο για την καταγραφή των συνομιλιών χρησιμοποίησα το κινητό μέσω της ηχογράφησης.

Ερευνητικά ερωτήματα:

Τα ερευνητικά ερωτήματα αφορούσαν τις αντιλήψεις και πρακτικές των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.

Ανάλυση δεδομένων:

Τα δεδομένα της έρευνας που προέκυψαν μετά την κωδικοποίηση των απαντήσεων στις ανοιχτές ερωτήσεις και την καταγραφή τους υποβλήθηκαν σε επεξεργασία και ανάλυση περιεχομένου.

Τρόπος διεξαγωγής:

-Αρχικά η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε στη συνέντευξη ήταν η προσέγγιση του ερωτώμενου για να δημιουργηθεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης και άνεσης ούτως ώστε να δοθούν ειλικρινείς απαντήσεις

-Η διαδικασία έγινε κατά τη διάρκεια της σχολικής ώρας

-Όρος της διαδικασίας ήταν να διατηρηθεί η ανωνυμία τους αποκαλύπτοντας μόνο το μικρό τους όνομα και την ιδιότητά τους.

-Ακολούθησε η διεξαγωγή της συνέντευξης στους παιδαγωγούς διάρκειας περίπου 10 λεπτών μέσω της μαγνητοφώνησης για την μετέπειτα ανάλυση του περιεχομένου της

-Η συνέντευξη περιλάμβανε 15 ερωτήσεις εκ των οποίων οι 4 ήταν γενικές ερωτήσεις και οι υπόλοιπες 11 αφορούσαν τις αντιλήψεις των παιδαγωγών για τα περιβαλλοντικά προγράμματα, τις πρακτικές και τις δυσκολίες στην προσχολική ηλικία όπου οι παιδαγωγοί εξέφρασαν τις απόψεις τους.

-Έγινε Καταγραφή και απομαγνητοφώνηση των απαντήσεων

-Ακολούθησε η ανάλυση δεδομένων

-Καταγραφή αποτελεσμάτων συλλογής δεδομένων

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ-ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

ι)Ανάλυση των αποτελεσμάτων των αντιλήψεων και των πρακτικών των παιδαγωγών στην ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη

Η έρευνα αποκάλυψε αρκετά ενδιαφέροντα ευρήματα σχετικά με τις απόψεις και τις πρακτικές των εκπαιδευτικών που αφορούν την περιβαλλοντική εκπαίδευση (ΠΕ).

Σύνοψη των κύριων ευρημάτων:

Υψηλό επίπεδο περιβαλλοντικής συνείδησης: Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα επέδειξαν υψηλό επίπεδο περιβαλλοντικής συνείδησης: <<Δεν θα έλεγα ένας συγκεκριμένος λόγος. Καταρχήν ξεκινάει από τις δικές μου περιβαλλοντικές ευαισθησίες αλλά έχω παρατηρήσει ότι και τα παιδιά αυτής της ηλικίας έχουν ιδιαίτερες ευαισθησίες απέναντι στα ζώα κυρίως αλλά και στη φύση>>. Αναγνωρίζουν τη σημασία του περιβάλλοντος και επιδεικνύουν υπεύθυνες συμπεριφορές, όπως η ανακύκλωση και η ενημέρωση για περιβαλλοντικά ζητήματα.<< Σίγουρα υπάρχει η ανακύκλωση μέσα στην τάξη μας, σίγουρα οι δράσεις που γίνονται στον κήπο και στην αυλή μας κι εκεί έρχονται τα παιδιά σε επαφή με το περιβάλλον, εννοείται ότι βλέπουμε διάφορα βιντεάκια που αφορούν τα είδη υπό εξαφάνιση τα απορρίμματα, για την ενέργεια, για το νερό, για το πρόγραμμα που μπορούμε να προσέχουμε για να μην γίνεται άσκοπη χρήση νερού και για τις 4 εποχές και ανάλογα αυτά που μπορούμε να δούμε με τις αλλαγές μέσα από το περιβάλλον στις εποχές που ζούμε.

>>

Θετική στάση απέναντι στην ΠΕ: Οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι η ΠΕ είναι σημαντική και πρέπει να ενταχθεί στο εκπαιδευτικό σύστημα από την προσχολική ηλικία. Αναγνωρίζουν την αξία της στην καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης, οικολογικής παιδείας και στη διαμόρφωση υπεύθυνων πολιτών.<< Πιστεύω ότι είναι απαραίτητο να εντάσσεται στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα τουλάχιστον για 3 ώρες ,αρκεί να μας παρέχονται και οι κατάλληλοι πόροι για να μπορούμε να το πραγματοποιήσουμε.>>

Ανεπαρκής εφαρμογή της ΠΕ: Η ανεπαρκής εφαρμογή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης προκύπτει από διάφορους παράγοντες, όπως η έλλειψη κατάλληλων πόρων και εξοπλισμού, η μη επαρκής εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, καθώς και η μη ενσωμάτωσή της στη σχολική ύλη. << Οι δυσκολίες είναι ο μεγάλος αριθμός των παιδιών ,η έλλειψη παιδαγωγικού προσωπικού καθώς και οι περιορισμένοι πόροι και ο περιορισμένος εξοπλισμός>>, <<Δεν υπάρχει ο απαιτούμενος χρόνος, ούτε οι παιδαγωγοί είναι κατάλληλα καταρτισμένοι και ενημερωμένοι. Βασίζονται στην παραδοσιακή μάθηση και δεν δοκιμάζουν εύκολα νέες πρακτικές. Επίσης δεν

υπάρχουν τα κατάλληλα μέσα για να πραγματοποιήσουν τέτοια προγράμματα οπότε δεν τα εντάσσουν συχνά στο πρόγραμμα>>, <<Νομίζω περισσότερο ότι θέλει μια εκπαίδευση. Προσωπικά θεωρώ πως απαιτείται μια εκπαίδευση ώστε να μπορέσεις να το θέσεις μέσα από τα μάτια των μικρότερων ηλικιών γιατί κάποια πράγματα μπορεί να μην τα έχουν ξαναδεί και μπορεί να μην τα έχουν ξαναζήσει οπότε θέλει πολύ καλή προετοιμασία, πολύ καλή οργάνωση από τις εκπαιδευτικούς και πολύ καλή εκπαίδευση>>.

Αντιλήψεις παιδαγωγών για εφαρμογή της ΠΕ:

Οι εκπαιδευτικοί έχουν θετική στάση απέναντι στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και αναγνωρίζουν τη σημασία της. Ωστόσο, υπάρχουν προκλήσεις στην εφαρμογή της, οι οποίες πρέπει να αντιμετωπιστούν για να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητά της. Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα έχουν υψηλό επίπεδο περιβαλλοντικής συνείδησης και θετική άποψη για την ένταξη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (ΠΕ) στα σχολεία. <<Θεωρώ ότι τα παιδιά αυτής της ηλικίας είναι πάρα πολύ δεκτικά και πολύ πιο εύκολο να ευαισθητοποιηθούν σε τέτοια θέματα και αυτά αποφέρουν οφέλη γενικότερα στην προστασία του περιβάλλοντος από τη στιγμή που μεγαλώνοντας, η ευαισθητοποίηση παραμένει και στις υπόλοιπες βαθμίδες και έτσι μεγαλώνουμε ενήλικες ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένους σε περιβαλλοντικά θέματα>>.

Θεωρούν ότι η ΠΕ μπορεί να ενισχύσει την ανάπτυξη φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων στα παιδιά και να τα βοηθήσει να γίνουν υπεύθυνοι πολίτες. Προτιμούν δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα, όπως εκδρομές στη φύση και ανακύκλωση, για την καλλιέργεια της περιβαλλοντικής συνείδησης. << Ότι σχετεύει στην προώθηση σωστών προτύπων συμπεριφοράς, στο ότι μαθαίνουν να δρουν και να λειτουργούν με βάση τη φύση τα να έρθουν σε επαφή με το χώμα ακόμη και να λερωθούν, να εξελίσσουν δημιουργικότητά τους και τη μοναδικότητά τους και να έχουνε και να ενεργοποιήσουν και να ανταλλάξουν ερεθίσματα και ιδέες>>.

Έχουν καθοριστικό ρόλο στην περιβαλλοντική εκπαίδευση, καθώς μπορούν να δημιουργήσουν μια κατάλληλη εκπαιδευτική προσέγγιση για να αναδείξουν τη σημασία του περιβάλλοντος και να ενθαρρύνουν τους μαθητές να λαμβάνουν δράση για τη διατήρησή του.<< Η περιβαλλοντική εκπαίδευση και γενικά η επαφή με τη φύση βοηθά τα παιδιά στο να αποκτήσουν οικολογική συνείδηση. Η ενθάρρυνση των παιδιών για ανάπτυξη πράσινων συνηθειών θα οδηγήσει στην ευαισθητοποίηση και τον

σεβασμό για το περιβάλλον. Πολλές από τις δραστηριότητες που γίνονται μέσα από τα προγράμματα αυτά απαιτούν ομαδική συνεργασία με αποτέλεσμα τα παιδιά να κοινωνικοποιούνται αναπτύσσοντας τόσο δεξιότητες επικοινωνίας και ομαδικότητας όσο και κριτική σκέψη, καλλιεργώντας παράλληλα τη δημιουργικότητα τους>>.

ΠΕ και σύγχρονη κοινωνία: Είναι εμφανής η ανικανότητα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας καθώς υπάρχει η έλλειψη συνοχής στη διδασκαλία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και η απουσία μέσων και υποδομών για την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.<< Δυστυχώς δεν αποδέχονται τη νέα πρακτική όλοι οι παιδαγωγοί λόγω της έλλειψης επιμόρφωσης και το ίδιο γίνεται και από την πλευρά των γονιών οι οποίοι πολλές φορές δεν δείχνουν προθυμία να στηρίζουν την προσπάθεια αυτή>>, << Δυστυχώς δεν υπάρχει συνεργασία πολλές φορές με τους γονείς ή φαίνεται ότι δεν θέλουν να συνεργαστούν ή δεν κατανοούν τις πρακτικές αυτές αλλά παράλληλα και κάποιοι συνάδελφοι δεν έχουν περιβαλλοντική επιμόρφωση. Επειδή διαφέρει από την παραδοσιακή μάθηση μπορεί πολλοί να το βλέπουν διστακτικά και έτσι να προκαλούνται διαφωνίες και στις μεθόδους διδασκαλίας μεταξύ των εκπαιδευτικών>>.

Ανάλυση αποτελεσμάτων

1) Στο μεγαλύτερο μέρος των εκπαιδευτικών παρατηρούμε πως υπάρχει μη επαρκής συμμετοχή σε οργανώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Πολλές έρευνες σε διεθνές επίπεδο δείχνουν πως η συμμετοχή σε οργανώσεις που προάγουν την προστασία του περιβάλλοντος παραμένει περιορισμένη, όχι μόνο μεταξύ των εκπαιδευτικών αλλά και μεταξύ των πολιτών γενικότερα. Ορισμένες έρευνες, όπως αυτές του Ockwell και Whitmarsh (2009), δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί και οι πολίτες γενικότερα τείνουν να μην αισθάνονται προσωπικά υπεύθυνοι για την περιβαλλοντική κρίση. Αντίθετα, θεωρούν ότι η ευθύνη ανήκει σε κυβερνήσεις ή μεγάλες επιχειρήσεις. Αυτή η έλλειψη αίσθησης προσωπικής ευθύνης ενδέχεται να εξηγεί τη μη επαρκή συμμετοχή σε περιβαλλοντικές οργανώσεις .

2) Μη επαρκής κατάρτιση: Οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν επαρκή γνώση και ικανότητες για τη διδασκαλία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και έχουν ανάγκη εκπαίδευσης

και εξειδίκευσης σε αυτό τον τομέα. Σε παγκόσμιο επίπεδο, έρευνες όπως των Tilbury & Cooke (2005) αναφέρουν ότι οι εκπαιδευτικοί συχνά δεν έχουν την υποδομή ή την υποστήριξη για την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο αναλυτικό πρόγραμμα. Αυτό ενισχύει την ανάγκη εκπαίδευσης και συνεχούς επαγγελματικής ανάπτυξης, η οποία επιβεβαιώνεται από πολλά εκπαιδευτικά συστήματα παγκοσμίως.

3) Η ενημέρωση για περιβαλλοντικά ζητήματα γίνεται κυρίως από το διαδίκτυο αλλά και από την τηλεόραση, από εφημερίδες και περιοδικά, από κρατικούς φορείς και ντοκιμαντέρ, από βιβλία, ραδιόφωνο, περιβαλλοντικούς συλλόγους, κρατικούς φορείς καθώς και ενημερωτικά φυλλάδια που παρέχονται στην υπηρεσία τους.

4) Οι απόψεις των παιδαγωγών σχετικά με την ηλικία που πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης ήταν κατά κύριο λόγο από την προσχολική ηλικία γιατί από 3 ετών με απλές δραστηριότητες εισάγονται σε βασικές περιβαλλοντικές έννοιες για να αναπτύξουν από νωρίς οικολογική συνείδηση και να διαμορφώσουν στάσεις και αξίες και να υιοθετήσουν πρακτικές βιωσιμότητας. Υπήρξε και η άποψη ότι πρέπει να απευθύνονται σε παιδιά πέμπτης και έκτης δημοτικού όπως και η άποψη ότι πρέπει να απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες και καθόλη τη διάρκεια ζωής. Ορισμένες έρευνες, όπως αυτή των Palmberg και Kuru (2000), προτείνουν ότι τα μεγαλύτερα παιδιά, δηλαδή από την ηλικία των 10-12 ετών, είναι πιο ώριμα για να επεξεργαστούν περίπλοκες περιβαλλοντικές έννοιες και να λάβουν συγκεκριμένες δράσεις. Τα παιδιά αυτής της ηλικίας έχουν ήδη αναπτύξει ικανότητες κριτικής σκέψης, οι οποίες τα βοηθούν να κατανοούν τις συνέπειες των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο περιβάλλον.

5) Οι απόψεις των παιδαγωγών ήταν οι εξής: Να ενσωματωθεί στο πρόγραμμα των παιδικών σταθμών και του νηπιαγωγείου τουλάχιστον 1 ώρα εβδομαδιαίως, να αποτελούν βασικό και ξεχωριστό μάθημα και η ΠΕ να συμμετέχει στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Σε μια έρευνα από τους Stevenson & Evans (2011), αναφέρεται ότι οι εκπαιδευτικοί βρίσκουν δύσκολο να ενσωματώσουν την ΠΕ στο ήδη υπερφορτωμένο ωρολόγιο πρόγραμμα, κάτι που επιβεβαιώνει την παρατήρηση για έλλειψη χρόνου.

6) Σύμφωνα με τους παιδαγωγούς η συμβολή και τα οφέλη της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού είναι η επαφή με τη φύση κι αυτό βοηθά τα παιδιά να σέβονται το περιβάλλον, να αποκτούν οικολογική συνείδηση και

υπεύθυνη συμπεριφορά την οποία καλούνται να ακολουθήσουν και στη μετέπειτα ζωή τους. Επίσης ενισχύει την ευαισθητοποίηση για ότι έχει σχέση με το περιβάλλον, την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων για την προστασία του, τα παροτρύνει να έχουν ενεργό ρόλο, βοηθά στο να παίρνουν γνώσεις και μέτρα προστασίας για το περιβάλλον και μαθαίνουν πως να επαναχρησιμοποιούν υλικά και πως να διαχειρίζονται τα απόβλητα. Τα παιδιά σε αυτή την ηλικία είναι δεκτικά και ευαισθητοποιούνται εύκολα. Κοινωνικοποιούνται αναπτύσσοντας δεξιότητες επικοινωνίας, ομαδικότητας και κριτικής σκέψης καλλιεργώντας παράλληλα τη δημιουργικότητα τους. Μαθαίνουν να πειθαρχούν και να κατανοούν τη σημασία που έχει η φύση στη ζωή του ανθρώπου, να αντιλαμβάνονται τις συνέπειες της καταστροφής της φύσης και να συμμετέχουν σε οργανώσεις και προγράμματα. Από μικρή ηλικία εκπαιδεύονται να ακολουθούν πρακτικές βιωσιμότητας, ανακύκλωσης, αποτροπής υπερκατανάλωσης νερού και ρεύματος και ορθολογική χρήση φυσικών πόρων. Έχουν ενεργό ρόλο και μαθαίνουν πως να προσέχουν τη μόλυνση της θάλασσας, της γης και την καταστροφή των δασών. Πολλές μελέτες, όπως αυτές που επικεντρώνονται στην «επανασύνδεση» των παιδιών με τη φύση (Loun, 2005), υπογραμμίζουν ότι η φύση παίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης και περιβαλλοντικής υπευθυνότητας. Η επαφή με τη φύση βελτιώνει όχι μόνο την κατανόηση των παιδιών για το περιβάλλον, αλλά και τη γενικότερη ψυχική τους ευημερία.

7) Σύμφωνα με τις απόψεις των παιδαγωγών ο ρόλος του παιδαγωγού στην περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι καθοριστικός. Σε συνεργασία με την οικογένεια και κάποιους φορείς, οφείλει πρώτα απ' όλα να είναι σωστά επιμορφωμένος και ενημερωμένος ούτως ώστε να βάζει τις βάσεις για την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Καθοδηγεί και παροτρύνει τα παιδιά, να υιοθετήσουν οικολογική συνείδηση, να αγαπούν τη φύση και να έχουν ενεργό ρόλο. Κινητοποιείται για να δημιουργήσει πρότυπα συμπεριφοράς, να οργανώσει δράσεις και εκδρομές στη φύση και προσπαθεί να εισάγει τα παιδιά στην έννοια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και να τους μεταλαμπαδεύσει γνώσεις και ποικιλία εμπειριών, στάσεων, αξιών και συναισθημάτων ενδιαφέροντος προς το περιβάλλον που θα τα βοηθήσουν να εκφραστούν ελεύθερα και δημιουργικά. Το γεγονός ότι θεωρούν τον παιδαγωγό πρότυπο χωρίς να επιβάλει τις απόψεις του τα εμπνέει και επηρεάζει τη στάση και τη συμπεριφορά των μαθητών έναντι του περιβάλλοντος και τους προετοιμάζει για να

γίνουν πιο ενημερωμένοι και ευαισθητοποιημένοι πολίτες για την προστασία του περιβάλλοντος. Είναι ο διοργανωτής των βιωματικών δράσεων όπου μέσα από το παιχνίδι τα ενθαρρύνει, τα υποστηρίζει και προωθεί την ενεργό συμμετοχή τους. Μέσω των διαφόρων δραστηριοτήτων, της εκπαίδευσης και του προτύπου που παρέχουν, οι παιδαγωγοί διδάσκουν τη σημασία της βιώσιμης ανάπτυξης και της φροντίδας του περιβάλλοντος για τις μελλοντικές γενιές. Επιπλέον, οι παιδαγωγοί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της διαρκούς αναζήτησης γνώσης και κατανόησης σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα, παρέχοντας έτσι στους μαθητές τα εργαλεία που χρειάζονται για να αναλάβουν δράση για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και τη διατήρηση της φύσης για το μέλλον. Πολλές ακαδημαϊκές μελέτες συμφωνούν στο ότι ο ρόλος του παιδαγωγού στην περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι κρίσιμος, είτε με τη μορφή άμεσης διδασκαλίας, είτε με τη διαμόρφωση ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος που ενθαρρύνει την υπεύθυνη στάση προς το περιβάλλον. Ο κοινός τόπος στις έρευνες είναι ότι η επιτυχία των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αφοσίωση, την κατάρτιση και το παράδειγμα που δίνουν οι παιδαγωγοί.

8) Οι περισσότεροι παιδαγωγοί υποστήριξαν ανύπαρκτη σύνδεση του προγράμματος Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου εκτός από μεμονωμένες περιπτώσεις όπου πραγματοποιήθηκε καλοκαιρινό φεστιβάλ. Από κάποιους άλλους παιδαγωγούς ειπώθηκαν οι εξής απόψεις: θα μπορούσε να υπάρχει, θα μπορούσε ελάχιστα, δεν υπάρχει πάντα, υπάρχει κυρίως για την ανακύκλωση.

9) Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη στο νου των περισσότερων εκπαιδευτικών έρχεται η οικολογία όπως και η προστασία του περιβάλλοντος, οι οικολογικές μορφές ενέργειας, ένας πλανήτης όπου οι άνθρωποι ζουν αρμονικά με το περιβάλλον, κάποιες πόλεις με μεγάλα πάρκα και ποδηλατοδρόμους, με ράμπες για ανθρώπους με κινητικά προβλήματα, με λιγότερο καυσαέριο, με υλικά φιλικά προς το περιβάλλον και πόρους που λαμβάνουμε από τη φύση. Επίσης τους έρχεται στο νου η βιωσιμότητα, η επανενσωμάτωση του ανθρώπου στη φύση, η ανάπτυξη, η ιδέα να επαναχρησιμοποιώ πράγματα και να κάνω λογική χρήση, η οικονομική ανάπτυξη που σχεδιάζεται για την προστασία του περιβάλλοντος και μια μόνο παιδαγωγός απάντησε: τίποτα δεν το γνωρίζω.

10) Ο σημαντικότερος λόγος που τους κινητοποίησε για να εφαρμόσουν ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη είναι η περιβαλλοντική κρίση και η κλιματική αλλαγή. Στόχος τους είναι να ευαισθητοποιούν τα παιδιά σε περιβαλλοντικά θέματα και να ενισχύουν την οικολογική συνείδηση τους. Ξεκινάει από τις περιβαλλοντικές ευαισθησίες των παιδαγωγών και υπάρχει έντονος προβληματισμός για την κλιματική αλλαγή και την καταπολέμηση της, την επιθυμία να γνωρίζουν τα παιδιά κάποια πράγματα για την περιβαλλοντική εκπαίδευση και με αφορμή κάποια εκδρομή όπου είδανε πολλά σκουπίδια αυτό τους οδήγησε να ακολουθήσουν πρόγραμμα καθαριότητας των σκουπιδιών του σχολείου και κάποιες επιπλέον δράσεις όπως η μη αλόγιστη σπατάλη νερού και το πέταμα των σκουπιδιών που πνίγουν τις πόλεις. Τέλος, ειπώθηκε η άποψη ότι οι Έλληνες δεν έχουν μάθει να κάνουν ανακύκλωση.

11)Βιωματικές δραστηριότητες: Οι εκπαιδευτικοί προτιμούν δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα, όπως επισκέψεις σε πάρκα, εκδρομές στη φύση και δραστηριότητες σε φυσικό περιβάλλον, ανακύκλωση με διαχωρισμό πλαστικού και χαρτιού, δενδροφύτευση, καλλιέργεια μικρού κήπου στην αυλή και συζήτηση σχετικά με το τι ζει στο περιβάλλον καθώς και όλη τη διαδικασία ανάπτυξης φυτού και φυτέματος σπόρων, φυσικά πειράματα με βιωματικό τρόπο, οργάνωση εκδήλωσης για ανταλλαγή ρούχων, συλλογή καπακιών, παραμύθια και τραγούδια για την ανακύκλωση, χρήση κάδων ανακύκλωσης στο χώρο του παιδικού, πρότζεκτ για συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες με περιβαλλοντικά θέματα για την προώθηση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης τους. Θεωρούν ότι αυτές οι δραστηριότητες είναι πιο αποτελεσματικές στην καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης και στην ανάπτυξη θετικών στάσεων απέναντι στο περιβάλλον. Επιδιώκουν την εμπλοκή των γονέων και τη συνεργασία τους για να παρέχουν υγιεινά βιολογικά γεύματα. Προσπαθούν για την υποτυπώδη έστω εξοικονόμηση ενέργειας, τη σωστή χρήση νερού στην τουαλέτα όπως και τη χρήση βιώσιμων υλικών, φιλικών προς το περιβάλλον. Μελέτες που διεξήχθησαν σε σχολεία δείχνουν ότι οι περιβαλλοντικές δράσεις, όπως η δημιουργία κήπων και η συμμετοχή των παιδιών σε γεωργικές δραστηριότητες, ενισχύουν τη σύνδεσή τους με το περιβάλλον. Έρευνες δείχνουν ότι η άμεση επαφή με τη φύση, μέσω τέτοιων δραστηριοτήτων, έχει θετική επίδραση στη συμπεριφορά των παιδιών, ενισχύοντας την περιβαλλοντική τους ευαισθητοποίηση (Randler & Bogner, 2006).

12)Υπήρχε ποικιλία απαντήσεων .Κάποιοι απάντησαν πως ο διαχωρισμός χαρτιού ανακύκλωσης από τα οικιακά απορρίμματα είναι τρόπος ζωής, κάποιοι απάντησαν ότι κάποιες φορές τα διαχωρίζουν ενώ κάποιες άλλες όχι και μια παιδαγωγός απάντησε πως δεν τα διαχωρίζει.

13)Αντικείμενο των περιβαλλοντικών προγραμμάτων για το μεγαλύτερο μέρος των παιδαγωγών ήταν τα απειλούμενα είδη ζώων, η εξαφάνιση ειδών όπως η χελώνα καρέτα -καρέτα και η φώκια μονάρχους μονάρχους, η κλιματική αλλαγή ,η ρύπανση και ο καθαρισμός θαλασσών, η μόλυνση του ατμοσφαιρικού αέρα, η ανακύκλωση, η χρησιμότητα νερού και εξοικονόμηση του, η υγιεινή διατροφή, η διαχείριση απορριμμάτων , γενικά περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως η καταστροφή των δασών, οι πλημμύρες και η μόλυνση του περιβάλλοντος . Υπήρχε και ένα μικρό ποσοστό που δεν είχε κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα.

14)Η προαγωγή ευαισθητοποίησης των παιδιών γίνεται με τη διαμόρφωση ενός πλαισίου μέσα από περιβαλλοντικές δράσεις όπως φύτεμα και φροντίδα λουλουδιών και καλλιέργεια κήπου στην αυλή του σχολείου (λαχανόκηπος), με οπτικοακουστικό υλικό για παραμύθια, τραγούδια και συζήτηση , με παιχνίδια, μουσική, δημιουργία χρωματιστών κάδων ανακύκλωσης, ντοκιμαντέρ, πρότζεκτ ,με εξωσχολικές δραστηριότητες στη φύση και υπαίθριους χώρους , με εξερεύνηση του περιβάλλοντος και επίσκεψη σε υδραγωγείο της περιοχής ,με φυσικά πειράματα, εικαστικές δραστηριότητες σχετικές με το περιβάλλον, με βιώσιμες πρακτικές και υλικά φιλικά προς το περιβάλλον, με εξοικονόμηση ενέργειας και νερού και μείωση αποβλήτων .Στόχος τους είναι να εντρυφήσουν τα παιδιά στην έννοια :επαναλειτουργώ ξαναχρησιμοποιώ ,να ανταποκρίνονται στο κοινωνικο-συναισθηματικό επίπεδο της προσχολικής ηλικίας όπου περιλαμβάνουν βιώματα χαράς .Επίσης μέσα από την παρατήρηση των φυτών και των ζώων αναλαμβάνουν την υποχρέωση για την περιποίηση τους και βιώνουν την ομορφιά της φύσης. Κάνουν εισαγωγή στο πρόγραμμα θεματικών ενοτήτων που αφορούν το περιβάλλον ,στις διατροφικές πρακτικές και στα υγιεινά γεύματα με βιολογικά προϊόντα, Ακολουθούν βιωματικές δράσεις εφαρμόζοντας παιχνίδια ρόλων για ανάληψη πρωτοβουλίας από τα παιδιά ώστε να αποκτήσουν ενεργό ρόλο προς το περιβάλλον και να εξοικειωθούν με βασικές έννοιες για αυτό και να υιοθετήσουν φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά. Τα παροτρύνουν για δια βίου εκπαίδευση. Μια έρευνα του Ernst & Monroe (2004) έδειξε ότι η συμμετοχή σε εξωτερικές δραστηριότητες στη φύση, όπως η κηπουρική,

προάγει την ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης. Η μάθηση μέσω εμπειρίας συνδέεται με αυξημένη κατανόηση των οικολογικών ζητημάτων και μελλοντική περιβαλλοντική δράση.

15) Παρά τη θετική τους στάση, οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν διάφορα εμπόδια στην εφαρμογή της ΠΕ, όπως η έλλειψη χρόνου, η ανεπαρκής εκπαίδευση και ενημέρωση, η έλλειψη πόρων, μέσων και εξοπλισμού. Αναγνωρίζουν την ανάγκη για περισσότερη υποστήριξη και κατάρτιση για να μπορέσουν να εφαρμόσουν αποτελεσματικά προγράμματα ΠΕ. Οι παιδαγωγοί δεν αποδέχονται τις νέες πρακτικές, διστάζουν και στηρίζονται στην παραδοσιακή μάθηση άρα προκαλούνται διαφωνίες στις μεθόδους διδασκαλίας μεταξύ των εκπαιδευτικών. Επιπλέον, ούτε οι γονείς κατανοούν και δείχνουν προθυμία να στηρίξουν τις προσπάθειες αυτές. Υπάρχει μεγάλος αριθμός παιδιών, έλλειψη προσωπικού συνεργατικότητας και χρόνου. Κάποιες φορές είναι κόντρα στις αρχές και τους κανονισμούς που έχουν θεσμοθετηθεί κι έτσι αισθάνονται ανασφάλεια να τις εφαρμόσουν γιατί πρέπει παράλληλα να λειτουργούν με τις οδηγίες του κράτους ή κάποιου φορέα. Σημαντική δυσκολία είναι και η έλλειψη εξωτερικών χώρων κατάλληλων για τέτοιες δραστηριότητες. Τέλος, επειδή λείπει η κατάρτιση και τα τεχνολογικά μέσα, δυσκολεύονται να την εισαγάγουν με απλό και κατανοητό τρόπο στην ηλικία αυτή για να μην τους δημιουργηθεί σύγχυση. Ένα μικρό μέρος των παιδαγωγών δεν θεωρούν ότι υπάρχουν προβλήματα και ότι υπάρχει επιμόρφωση. Σε μελέτες όπως αυτές των Tilbury (1995) και Fien (2000), τονίζεται ότι η κατάρτιση και η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών στην ΠΕ είναι ανεπαρκής, κάτι που εμποδίζει την εφαρμογή της σε ευρεία κλίμακα. Επίσης, σε μια έρευνα από τους Gough (1997) και Jickling (1994), υπογραμμίζεται η έλλειψη κατάλληλων πόρων και υποστηρικτικών δομών για την υλοποίηση της ΠΕ, επιβεβαιώνοντας έτσι ότι αυτό το εμπόδιο είναι διεθνώς αναγνωρισμένο.

ii) Αξιολόγηση των επιπτώσεων στη συνείδηση και τις συμπεριφορές των παιδιών

Η αξιολόγηση των περιβαλλοντικών προγραμμάτων (ΠΕ) μπορεί να είναι δύσκολη ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες μέθοδοι που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί για να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων ΠΕ:

1. **Παρατήρηση:** Οι παιδαγωγοί μπορούν να παρατηρούν τις συμπεριφορές των παιδιών κατά τη διάρκεια και μετά τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες ΠΕ. Για παράδειγμα, μπορούν να παρατηρήσουν εάν τα παιδιά δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τη φύση, εάν χρησιμοποιούν περιβαλλοντική ορολογία ή εάν κάνουν πιο βιώσιμες επιλογές.
2. **Συζητήσεις:** Οι παιδαγωγοί μπορούν να συζητήσουν με τα παιδιά για τις εμπειρίες τους από τις δραστηριότητες ΠΕ για να εκφράσουν τις απόψεις και τα συναισθήματά τους για το περιβάλλον.
3. **Έργα τέχνης και δημιουργικές δραστηριότητες:** Τα έργα τέχνης και οι δημιουργικές δραστηριότητες των παιδιών μπορούν να παρέχουν πληροφορίες για την κατανόηση και τις στάσεις τους απέναντι στο περιβάλλον.
4. **Συλλογή δεδομένων:** Οι παιδαγωγοί μπορούν να συλλέγουν δεδομένα σχετικά με τις περιβαλλοντικές συμπεριφορές των παιδιών, όπως η ποσότητα των ανακυκλωμένων υλικών ή η εξοικονόμηση νερού.

Είναι σημαντικό οι παιδαγωγοί να παρακολουθούν την πρόοδο των παιδιών με την πάροδο του χρόνου και να προσαρμόζουν τις δραστηριότητες ΠΕ ανάλογα με τις ανάγκες τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Αρχικά οι στόχοι για την έρευνα ήταν:

- Να διερευνηθεί το επίπεδο περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και συνείδησης των εκπαιδευτικών.
- Να αξιολογηθεί το επίπεδο κατάρτισης των εκπαιδευτικών σε θέματα ΠΕ.
- Να καταγραφούν οι απόψεις και οι εμπειρίες και οι πρακτικές των εκπαιδευτικών σχετικά με το περιβάλλον και την περιβαλλοντική εκπαίδευση (ΠΕ).
- Να διερευνηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την αναγκαιότητα της ΠΕ στην προσχολική εκπαίδευση.

- Να αξιολογηθεί η τρέχουσα κατάσταση όσον αφορά την ύπαρξη δραστηριοτήτων ΠΕ στις μονάδες που εργάζονται οι εκπαιδευτικοί καθώς και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.
- Να συγκεντρωθούν προτάσεις για δραστηριότητες που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την περιβαλλοντική συνείδηση των παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Συμπεράσματα και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες ή πρακτικές δράσεις

Τα κύρια συμπεράσματα είναι τα εξής:

Η έρευνα αυτή καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η περιβαλλοντική εκπαίδευση παραμένει ένας σημαντικός τομέας για την αειφορία , ότι είναι σημαντική για την ανάπτυξη υπεύθυνων πολιτών για την προστασία του περιβάλλοντος και ότι είναι αναγκαία η στήριξή της από τους κατάλληλους φορείς και ειδικούς για να επιτύχει τους στόχους της.

Μέσα από την εξέταση των αντιλήψεων και των πρακτικών των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας σχετικά με την προαγωγή της ευαισθητοποίησης για την αειφόρο ανάπτυξη, προκύπτει πως οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση των πρώτων αντιλήψεων και αξιών των παιδιών σχετικά με το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη. Προτείνουν την ενσωμάτωση της ΠΕ στην προσχολική εκπαίδευση και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που προάγουν τη βιωματική μάθηση και την ενεργό συμμετοχή των παιδιών. Συνολικά, ο ρόλος του παιδαγωγού στην περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι να εμπνεύσει και να ενδυναμώσει τα παιδιά να γίνουν περιβαλλοντικά υπεύθυνοι πολίτες που θα φροντίζουν τον πλανήτη και θα εργάζονται για ένα βιώσιμο μέλλον. Ωστόσο είναι ανεπαρκής η επιμόρφωση τους, δεν υπάρχει και η κατάλληλη στήριξη από το κράτος και τους φορείς ούτε οι κατάλληλοι πόροι οπότε υλοποιούν διστακτικά τα περιβαλλοντικά προγράμματα.

Η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση στην προσχολική ηλικία είναι ουσιώδης για τη δημιουργία συναισθηματικού δεσμού των παιδιών με τη φύση και την οικολογική συνείδηση. Η εφαρμογή πρακτικών για την αειφόρο ανάπτυξη στους παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία της Ελλάδας διαφέρει ανάλογα με τον σταθμό και τις προτεραιότητες της κάθε κοινότητας ή οργανισμού. Ωστόσο, σύμφωνα με την έρευνα

προκύπτει πως ορισμένες από τις πρακτικές που προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη έχουν αρχίσει δειλά δειλά να εφαρμόζονται σε διάφορα επίπεδα. Ορισμένα παραδείγματα περιλαμβάνουν:

1. Εκπαίδευση για το Περιβάλλον: Ορισμένοι παιδικοί σταθμοί προωθούν προγράμματα εκπαίδευσης για το περιβάλλον που ενσωματώνουν δραστηριότητες όπως καλλιέργεια κήπου, ανακύκλωση, καθαριότητα, και ευαισθητοποίηση για την προστασία του περιβάλλοντος.
2. Διατροφικές Πρακτικές: Ορισμένοι παιδικοί σταθμοί προσφέρουν υγιεινά γεύματα με βιολογικά και τοπικά προϊόντα, προωθώντας έτσι μια βιώσιμη διατροφή.
3. Εξωσχολικές Δραστηριότητες: Ορισμένοι παιδικοί σταθμοί διοργανώνουν εκδρομές και δραστηριότητες στη φύση, ενθαρρύνοντας τη σχέση των παιδιών με το περιβάλλον και την υγιεινή ανάπτυξη.
4. Βιώσιμες Πρακτικές: Ορισμένοι σταθμοί υιοθετούν βιώσιμες πρακτικές όπως τη χρήση φιλικών προς το περιβάλλον υλικών, την εξοικονόμηση ενέργειας και νερού, και τη μείωση των αποβλήτων.

Συζήτηση των προκλήσεων και των πιθανών βελτιώσεων

Προκλήσεις και περιορισμοί

Η εφαρμογή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (ΠΕ) στα ελληνικά σχολεία αντιμετωπίζει διάφορες προκλήσεις αλλά και περιορισμούς. Οι μελλοντικές ερευνητικές προσπάθειες πρέπει να αντιμετωπίσουν αυτούς τους περιορισμούς διεξάγοντας διαχρονικές μελέτες μεγάλης κλίμακας, για τον προσδιορισμό των αποτελεσμάτων σχετικά με την περιβαλλοντική εκπαίδευση στα σχολεία και την ενθάρρυνση από τους παιδαγωγούς καθώς μέχρι στιγμής στην Ελλάδα οι παιδαγωγοί δεν έχουν την κατάλληλη επιμόρφωση για να εφαρμόσουν τέτοιες πρακτικές. Οι προκλήσεις και οι περιορισμοί που αντιμετωπίζουν οι παιδικοί σταθμοί στην εφαρμογή πρακτικών για την αειφόρο ανάπτυξη είναι πολλαπλοί και ποικίλοι. Ορισμένοι από αυτούς περιλαμβάνουν:

- Έλλειψη εκτίμησης: Η ΠΕ συχνά θεωρείται λιγότερο σημαντική από άλλα μαθήματα, με αποτέλεσμα να μην έχει επαρκή υποστήριξη και πόρους.

- Περιορισμένη συμμετοχή εκπαιδευτικών: Πολλοί εκπαιδευτικοί δεν συμμετέχουν ενεργά στην ΠΕ, λόγω έλλειψης χρόνου, κινήτρων ή κατάρτισης.
- Μη αποτελεσματικά προγράμματα: Μερικά προγράμματα ΠΕ δεν έχουν σαφή σχεδιασμό και αξιολόγηση, με αποτέλεσμα να μην είναι αποτελεσματικά.
- Παραδοσιακές μέθοδοι διδασκαλίας: Η χρήση παραδοσιακών μεθόδων διδασκαλίας δεν ενθαρρύνει την ενεργό συμμετοχή και την κριτική σκέψη των μαθητών.
- Έλλειψη κατάρτισης εκπαιδευτικών: Οι εκπαιδευτικοί συχνά δεν έχουν την απαραίτητη κατάρτιση για να διδάξουν αποτελεσματικά την ΠΕ. Η έλλειψη εκπαιδευτικής κατάρτισης και επαγγελματικής ανάπτυξης σε θέματα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και αειφορίας μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο για τους εκπαιδευτικούς στην εφαρμογή αυτών των πρακτικών.
- Εμπόδια στην υλοποίηση: Υπάρχουν διάφορα εμπόδια στην υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ, όπως η έλλειψη χρόνου, οι υπερωρίες, οι οικονομικοί περιορισμοί και η έλλειψη κατάλληλου υλικού.
- Περιορισμένοι Πόροι: Οι παιδικοί σταθμοί συχνά λειτουργούν με περιορισμένους πόρους, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών, των ανθρώπινων και των χρονικών πόρων. Αυτό μπορεί να δυσχεραίνει την ανάπτυξη και την υλοποίηση πρακτικών που απαιτούν επιπλέον εξοπλισμό, υλικά ή επιπλέον εκπαιδευτικό προσωπικό.
- Αντίφαση με τους Επίσημους Στόχους: αναφέρεται στη δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί όταν προσπαθούν να ενσωματώσουν πρακτικές που προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη στην εκπαιδευτική τους πρακτική, ενώ ταυτόχρονα πρέπει να συμμορφωθούν με τις οδηγίες και τις απαιτήσεις που έχουν θεσπίσει οι εκπαιδευτικές αρχές ή το επίσημο πρόγραμμα σπουδών. Οι πρακτικές για την αειφόρο ανάπτυξη ενδέχεται να μην είναι πάντα συμβατές με τους επίσημους στόχους των παιδικών σταθμών ή των εκπαιδευτικών αρχών. Οι πρακτικές για την αειφόρο ανάπτυξη ενδέχεται να απαιτούν προσέγγιση της διδασκαλίας που διαφέρει από την παραδοσιακή μάθηση. Αυτό μπορεί να προκαλέσει αντιφάσεις με τις επίσημες

μεθόδους διδασκαλίας που προβλέπονται από τα εκπαιδευτικά προγράμματα. Συνεπώς, οι εκπαιδευτικοί που επιθυμούν να ενσωματώσουν πρακτικές που προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη, όπως οι εκδρομές στη φύση, οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες με χρήση φυσικών υλικών ή η συλλογή δεδομένων για περιβαλλοντικά θέματα, μπορεί να αντιμετωπίσουν αντίσταση ή αντιφάσεις από την επίσημη δομή του σχολείου. Αυτές οι αντιφάσεις, η έλλειψη κατάρτισης και η έλλειψη πόρων μπορούν να καθιστούν δύσκολη την εφαρμογή πρακτικών για την αειφόρο ανάπτυξη από τους εκπαιδευτικούς, καθώς αισθάνονται ανασφάλεια για να ενσωματώσουν αυτές τις αρχές στη διδασκαλία τους ενώ παράλληλα αισθάνονται την ανάγκη να συμμορφωθούν με τις επίσημες οδηγίες και προσδοκίες.

- Αντίφαση στην αξιολόγηση: Η αξιολόγηση της μάθησης μπορεί να είναι προσανατολισμένη κυρίως προς τη μέτρηση της ακαδημαϊκής προόδου, ενώ οι πρακτικές για την αειφόρο ανάπτυξη ενδέχεται να επιδιώκουν περισσότερο την ανάπτυξη δεξιοτήτων, συμπεριφορών και στάσεων προς το περιβάλλον. Για παράδειγμα, η εστίαση στην υπαίθρια δραστηριότητα και την εμπειρική μάθηση μπορεί να φαίνεται αντίθετη με τις απαιτήσεις ενός προγράμματος σπουδών που θέτει έμφαση αποκλειστικά στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων.
- Επαγγελματικές Προκλήσεις: Οι εκπαιδευτικοί ενδέχεται να αντιμετωπίζουν αντίσταση από τους γονείς ή άλλα μέλη της κοινότητας που ενδέχεται να μην κατανοούν ή να υποστηρίζουν αυτές τις πρακτικές.
- Νομοθετικοί Περιορισμοί: Υπάρχουν ορισμένοι νομοθετικοί περιορισμοί και πρότυπα που πρέπει να τηρούνται από τους παιδικούς σταθμούς, οι οποίοι ενδέχεται να δυσκολεύουν την υλοποίηση ορισμένων πρακτικών για την αειφόρο ανάπτυξη.

Παρά τις προκλήσεις αυτές, πολλοί παιδικοί σταθμοί στην Ελλάδα επιδεικνύουν προσπάθειες για την υλοποίηση πρακτικών για την αειφόρο ανάπτυξη, καθώς αντιλαμβάνονται τη σημασία της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και της αειφόρου δράσης στην πρώιμη παιδική ηλικία.

Πιθανές Βελτιώσεις

Για να αντιμετωπιστούν αυτές οι προκλήσεις και να βελτιωθεί η εφαρμογή της ΠΕ, προτείνονται οι εξής λύσεις:

- Αύξηση της εκτίμησης της ΠΕ: Να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στη σημασία της ΠΕ και να αναγνωριστεί ως βασικό μέρος του προγράμματος σπουδών.
- Ενίσχυση της συμμετοχής των εκπαιδευτικών: Να δοθούν κίνητρα στους εκπαιδευτικούς για να συμμετέχουν ενεργά στην ΠΕ, όπως επιμόρφωση, οικονομική ενίσχυση ή αναγνώριση της προσπάθειάς τους.
- Σχεδιασμός και αξιολόγηση προγραμμάτων: Να δοθεί έμφαση στο σχεδιασμό προγραμμάτων ΠΕ με σαφείς στόχους και μεθόδους αξιολόγησης, ώστε να διασφαλίζεται η αποτελεσματικότητά τους.. Η ανάπτυξη εργαλείων και προγραμμάτων εκπαίδευσης για τους εκπαιδευτικούς μπορεί να βοηθήσει στην προώθηση της περιβαλλοντικής συνείδησης και στη διευκόλυνση της διδασκαλίας της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στη σχολική αίθουσα.
- Ενσωμάτωση ενεργών μεθόδων διδασκαλίας: Να ενθαρρυνθεί η χρήση ενεργών και βιωματικών μεθόδων διδασκαλίας, όπως η μέθοδος project, οι εκδρομές στη φύση και τα παιχνίδια ρόλων.
- Παροχή κατάρτισης στους εκπαιδευτικούς: Να δοθεί στους εκπαιδευτικούς η δυνατότητα να αποκτήσουν την απαραίτητη κατάρτιση για να διδάξουν αποτελεσματικά την ΠΕ. Οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν επαρκή γνώση και ικανότητες για τη διδασκαλία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και έχουν ανάγκη εκπαίδευσης και εξειδίκευσης σε αυτό τον τομέα.
- Εξασφάλιση πόρων: Να εξασφαλιστούν οι απαραίτητοι πόροι για την υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ, όπως χρόνος, υλικά και οικονομική υποστήριξη.

Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες ή πρακτικές δράσεις:

Με βάση τα ευρήματα και τα συμπεράσματα της έρευνας, μπορούν να προκύψουν ορισμένες προτάσεις:

- **Έρευνα για την αποτελεσματικότητα συγκεκριμένων δραστηριοτήτων ΠΕ:** Θα μπορούσε να διεξαχθεί έρευνα για να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα συγκεκριμένων δραστηριοτήτων ΠΕ στην προσχολική ηλικία, όπως οι εκδρομές στη φύση, τα παιχνίδια ρόλων και οι εικαστικές δραστηριότητες. Αυτό θα βοηθούσε τους εκπαιδευτικούς να επιλέξουν τις πιο αποτελεσματικές δραστηριότητες για την καλλιέργεια της περιβαλλοντικής συνείδησης στα παιδιά.
- **Μελέτη της μακροπρόθεσμης επίδρασης της ΠΕ:** Θα ήταν χρήσιμο να διεξαχθεί μια μακροχρόνια μελέτη για να αξιολογηθεί η μακροπρόθεσμη επίδραση της ΠΕ στην περιβαλλοντική συνείδηση και συμπεριφορά των παιδιών. Αυτό θα μπορούσε να δείξει εάν η ΠΕ στην προσχολική ηλικία έχει διαρκή θετική επίδραση.
- **Ανάπτυξη και αξιολόγηση προγραμμάτων κατάρτισης εκπαιδευτικών:** Θα μπορούσαν να αναπτυχθούν και να αξιολογηθούν προγράμματα κατάρτισης για εκπαιδευτικούς προσχολικής ηλικίας με στόχο την ενίσχυση των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους στην ΠΕ. Αυτό θα μπορούσε να βοηθήσει στην αντιμετώπιση του προβλήματος της ελλιπούς κατάρτισης που αναφέρουν οι εκπαιδευτικοί.
- **Δημιουργία δικτύου συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών:** Θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα δίκτυο συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών που ασχολούνται με την ΠΕ, ώστε να μπορούν να ανταλλάσσουν ιδέες, εμπειρίες και καλές πρακτικές. Αυτό θα μπορούσε να βοηθήσει στην αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης συνεργασίας μεταξύ συναδέλφων που αναφέρουν ορισμένοι εκπαιδευτικοί.
- **Ευαισθητοποίηση της κοινότητας:** Θα μπορούσαν να αναπτυχθούν δράσεις για την ευαισθητοποίηση της ευρύτερης κοινότητας σχετικά με τη σημασία της ΠΕ. Αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει σε μεγαλύτερη υποστήριξη και πόρους για προγράμματα ΠΕ.

Για να αντιμετωπιστούν αυτές οι προκλήσεις, μπορούν να ληφθούν διάφορα μέτρα όπως η ενίσχυση της χρηματοδότησης για τις προσχολικές μονάδες, προκειμένου να παρέχεται ο απαραίτητος εξοπλισμός και υλικά για την υλοποίηση πρακτικών που προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη, η εκπαίδευση και η συνεχής και επαρκής κατάρτιση των παιδαγωγών σε θέματα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και αειφορίας, προκειμένου να αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες και γνώσεις και η ανάπτυξη συνεργασίας με εκπαιδευτικά ιδρύματα και επαγγελματικούς οργανισμούς για την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και την υποστήριξη στην εφαρμογή των περιβαλλοντικών πρακτικών στο προσχολικό περιβάλλον. Με την υλοποίηση αυτών των προτάσεων, μπορεί να επιτευχθεί μια πιο αποτελεσματική προώθηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και της αειφόρου ανάπτυξης στην προσχολική εκπαίδευση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Andrews, B. & Cantrell, D. (2000). Building capacity: From transferring to transforming, Chicago, U.S.: Government Printing Office.
- Cornell, J. (1979). Sharing Nature with Children. The Classic Parents' and Teachers' Nature Awareness Guidebook. Nevada city: Dawn Productions.
- Curtis, D., & Curter, M., 1996, Reflecting Children's Lives, Redleaf Press.
- Davis, J. (1998). Young children, Environmental Education and the future. Early Childhood Education Journal, 26(2), 117-123. DOI: 10.1023/A:1022911631454
- Ernst & Monroe (2004), The effects of environment-based education on students' critical thinking skills and disposition toward critical thinking
- Fien J. (2000), Environment, Education and Society in the Asia-Pacific: Local Traditions and Global Discourses. Routledge, London and New York.
- Fjortoft, I. (2001). The Natural Environment as a Playground for Children: The Impact of Outdoor Play Activities in Pre-Primary School Children. Early Childhood Education Journal 29(2), 111-117. DOI: 10.1023/A:1012576913074
- Gough, A. (1997). E Gough, A. (1997), Jickling(1994). Education and the Environment and the Environment. P onment. Policy, Trends and the Problems of Marginalisation. Melbourne: The Australian Council for Research Ltd, 204 pages.
- Hart, R. A. (2011). Children's Participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care.
- Katz, L. G. & Chard, S. (2000). Attendance of children brain: The approach of work (2nd ed.). Norwood, NJ: Ablex. Norwood, NJ: Ablex, in: Ann-Marie Clark(2006). «Change Practices in the Order in order to you include the approach of work», Department of Curriculum and Instruction, Reich College of Education, Edwin Duncan Hall, Appalachian State University, Boone, NC 28608
- Louv, Richard. (2005). *Last child in the woods: saving our children from nature-deficit disorder*
- Malaguzzi, L.(1987), "The Hundred Languages of Children", The Hundred Language of Children, edition of Region of Emilia Romagna, City of Reggio Emilia, Department of Education.
- Marchuk, S. (2007). Drivers and barriers in Pre- School Education for Sustainable Development. In: I, Bjomeloo, E. Nyberg (Eds.), Drivers and barriers for implementing learningfor Sustainable Development in Pre-School through Upper Secondary and Teacher Education. Paris: UNESCO, 117-120

- Meadows, H. D. (1990) Harvesting One Hundredfold: Key concepts and Case studies in Environmental Education. United Nations Environment Programme.
- Ockwell D, Whitmarsh L, (2009), Reorienting Climate Change Communication for Effective Mitigation: Forcing People to Be Green or Fostering Grass-Roots Engagement
- Palmberg I, Kuru J,(2000) , Outdoor Activities as a Basis for Environmental Responsibility
- Randler C, Bogner F, (2006) Cognitive achievements in identification skills
- Stapp, W. (1998). Epilogue for: "The concept of Environmental Education". In: H. Hungerford, & el. (Eds), Essential Readings in Environmental Education. Illinois: Stipes Publishing L.L.C.
- Stevenson K.,Evans C, (2011), The experience of international students studying for a PhD in the UK: A qualitative study
- Tilbury, D. (1994). The critical learning years for environmental education. In R.A. Wilson (eds.). Environmental Education at the Early Childhood Level. Washington, DC: North American Association for Environmental Education, 11-13. Retrieved from: <http://www.ericdigests.org/1998-1/early.htm>, December 23, 2020.
- UNESCO-UNEP (1976). The Belgrade Charter: A global framework for environmental education. Connect (UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter), 1(1), 1-2. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000017772>, December 15, 2020
- UNESCO (1977). Educating for a sustainable future. No. EPD-97/Conf.401/CLD, Paris. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000117162>, October 25, 2020.
- UNESCO (2014). Shaping the Future We Want. UN Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014), Final Report. Available at:
- <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002301/230171e.pdf>
- Vaughan, C., Gack, J., Solo razano, H. & Ray, R. (2003). The Effect of Environmental Education on Schoolchildren, Their Parents, and Community Members: A Study of Intergenerational and Intercommunity Learning. The Journal of Environmental Education. Doi: 10.1080/00958960309603489

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Αντωνίου Χρυστάλλα(Λεμεσός 2016), Αειφορία, Περιβάλλον και πολιτισμός στην εκπαίδευση μέσα από δράσεις σε μουσεία: Απόψεις εκπαιδευτικών, προκλήσεις και προοπτικές
<https://ktisis.cut.ac.cy/handle/20.500.14279/9067>
- Βιδούρη Θεοδώρα(2018)Δυσκολίες και Προβλήματα κατά την υλοποίηση προγραμμάτων για την αειφορία και το περιβάλλον στους Παιδικούς Σταθμούς του Δήμου Ρόδου
<https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/18671>
- Γεώργας, Δ. (1995). Κοινωνική Ψυχολογία. Στάσεις, Αντίληψη του Προσώπου, Στερεότυπα, Επιθετικότητα: Δύο δυαδικές σχέσεις και επικοινωνία, Τόμος Α, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Γεωργόπουλος, Α. (2005). Περιβαλλοντική Ηθική και στο σχολείο: Η Εκπαίδευση αξιών ανοίγει νέα μονοπάτια. Στο Καΐλα, Μ., Θεοδοροπούλου, Ε., Δημητρίου, Α., Ξανθάκου, Γ. & Αναστασάτος, Ν. (Επιμ.) (2005). Περιβαλλοντική εκπαίδευση. Ερευνητικά δεδομένα και εκπαιδευτικός σχεδιασμός. Αθήνα: Άτραπος, σσ. 285-305.
- Γκαργκαβούζη, Α. (2015). Διερεύνηση της περιβαλλοντικής συνείδησης των Ελλήνων εκπαιδευτικών που διδάσκουν Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. (Μεταπτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, σσ 7.
Ανακτήθηκε 22 Οκτωβρίου από:
<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/handle/11615/46953;jsessionid=E6699A3860DF5CA1C8F15333718B0251>
- Γκλιάου, Ν. (2005). «ΔΕΠΠΣ για το νηπιαγωγείο. Παιδαγωγικά χαρακτηριστικά και εκπαιδευτική πράξη», στο: Έπιμόρφωση Σχολικών Συμβούλων και εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και προσχολικής εκπαίδευσης στο ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ, Αθήνα: Π.Ι.
- Δαφέρμου, Χ. Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε., (2006). Οδηγός Νηπιαγωγού, Αθήνα: Π.Ι.
- Δεληγιάννη Σ.(2019), Διερεύνηση των αντιλήψεων των νηπιαγωγών του Νομού Κοζάνης σχετικά με το αειφόρο νηπιαγωγείο
[104791 ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ ΣΤΑΜΑΤΙΑ.pdf](https://www.researchgate.net/publication/338104791_ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ_ΣΤΑΜΑΤΙΑ.pdf)
- Δημητρίου Α.(2005), Εκπαιδευτικοί και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
http://kpe-kastor-old.kas.sch.gr/kpe/yliko/sppe1/oral/PDFs/125-134_oral.pdf
- Δημητρίου Αναστασία , Γεωργόπουλος Αλέξανδρος, Μπιρμπίλη Μαρία (2018) Απόψεις και πρακτικές νηπιαγωγών για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης
<https://ikee.lib.auth.gr/record/296526>
- Δόλια Αθανασία (Ρόδος 2021), Διαθεματική προσέγγιση στο πλαίσιο της Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία: Γνώσεις και Απόψεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.
<https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/22388>
- Ζαφειράκη Κυριακή (Ορεστιάδα 2018) , Διδακτικά εργαλεία προσέγγισης περιβαλλοντικών θεμάτων στο Νηπιαγωγείο-Οι απόψεις των Εκπαιδευτικών Προσχολικής Αγωγής του Νομού Ροδότης
https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/13954/1/ZafeirakiK_18.pdf
- Ζερβού Καθολική (2022), Η Αφήγηση ως μέσο ανάπτυξης της περιβαλλοντικής συνείδησης των παιδιών προσχολικής ηλικίας στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.
<https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/24152>
- Ηλιάδου Ελπίδα (2023), Δημιουργική γραφή και περιβαλλοντική εκπαίδευση: Ψηφιακή γραφή Παραμυθιού με παιδιά Προσχολικής ηλικίας
<https://dspace.uowm.gr/xmlui/handle/123456789/4218>
- Ιωάννου Όλγα (2021), Οι απόψεις και οι στάσεις των δασκάλων του νομού Θεσσαλονίκης σχετικά με τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης/ Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία που έχουν εκπονήσει
<https://ikee.lib.auth.gr/record/332575/files/GRI-2021-31189.pdf>
- Ιωσηφίδου Σοφία (Φλώρινα 2021), Διαμόρφωση περιβαλλοντικής συνείδησης μέσα απο τη δημιουργική ανάγνωση παραμυθιών σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας.

- <https://dspace.uowm.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/2228/Sofia%20Iosifidu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Καρπαθάκη, Μιχαλίτσα-Αικατερίνη (Ρόδος 2015), Η διδακτική της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο
<https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/7483>
 - Κορδάκη Μ.(2012), Οι παραδοσιακές μέθοδοι διδασκαλίας
<http://de.teikav.edu.gr/dinfo/pdf/chapter4.pdf>
 - Κουρέτα Μαρία , Παπαδοπούλου Πηνελόπη (2020)Η Εφαρμογή Προγραμμάτων Π.Ε. και Φιλοπεριβαλλοντική Συμπεριφορά και Ενέργειες Εκπαιδευτικών της Προσχολικής Αγωγής
http://kpe-kastor-old.kas.sch.gr/peekpe/proceedings/synedria_9_ereunes/Koureta_Papadopoulou.pdf
 - Κούσουλας Γ.(2008),Προσέγγιση στην Περιβαλλοντική
<https://www.ekke.gr/projects/estia/Inteduc/KousoulasEnvEduApr.pdf>
 - Κυριάκου Μαρίνα(Ρόδος 2023), Η εφαρμογή των αρχών της βιωματικής μάθησης σε εκπαιδευτικά προγράμματα για το περιβάλλον και την αειφορία στο Νηπιαγωγείο. Το παράδειγμα του 1ου Νηπιαγωγείου Κοσκινού Ρόδου
<https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/26006>
 - Κωνσταντοπούλου Μαρία- Ελένη Σουμέλα Ασημίνα Φεχήμ Γκοντζά, Απόψεις εκπαιδευτικών για το Περιβάλλον και τη Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Ιωάννινα, 2021
https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/bitstream/teiep/12170/1/Konstantopoulou%2C%20Fexim%2C%20Soumela_ECE_2020.pdf
 - Κωστοπούλου Ράνια(Σεπτέμβριος 2020), Περιβάλλον, αειφορία και εκπαιδευτική πράξη στην προσχολική ηλικία: Περίπτωση Νομού Θεσσαλονίκης
<https://apothesis.eap.gr/archive/item/154225>
 - Μαυρικάκη, Ε. (2003). Στο Α. Κυρίδης, (επιμ.). Η Περιβαλλοντική Κουρέτα Μαρία , Παπαδοπούλου Πηνελόπη (2020)Η Εφαρμογή Προγραμμάτων Π.Ε. και Φιλοπεριβαλλοντική Συμπεριφορά και Ενέργειες Εκπαιδευτικών της Προσχολικής Αγωγής
http://kpe-kastor-old.kas.sch.gr/peekpe/proceedings/synedria_9_ereunes/Koureta_Papadopoulou.pdf
 - Μπότσογλου, Κ. (2010). Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί. Αθήνα: Gutenberg.
 - Ντολιοπούλου, Ε. (2005) στο Μάρκου, Α. (2015). Εικαστική αγωγή και μελέτη περιβάλλοντος στο πλαίσιο των διαθεματικών προγραμμάτων σπουδών στην προσχολική & πρωτοσχολική εκπαίδευση. (Διδακτορική Διατριβή). Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.
<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/37685#page/1/mode/2up>
 - ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΡΙΑΝΝΑ - ΣΩΤΗΡΙΑ (2021),«Ανάπτυξη Περιβαλλοντικής Συνείδησης και Διδασκαλία Φυσικών Επιστημών στην προσχολική εκπαίδευση, στο πλαίσιο των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης της UNESCO». [file:///C:/Users/Sofi_/Downloads/%CE%9C.%CE%95.%20%CE%A0%CE%91%CE%A0%CE%91%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%9B%CE%91%CE%9F%CE%A5%20%CE%9C%CE%91%CE%A1%CE%99%CE%91%CE%9D%CE%9D%CE%91-%CE%A3%CE%A9%CE%A4%CE%97%CE%A1%CE%99%CE%91%202021%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Sofi_/Downloads/%CE%9C.%CE%95.%20%CE%A0%CE%91%CE%A0%CE%91%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%9B%CE%91%CE%9F%CE%A5%20%CE%9C%CE%91%CE%A1%CE%99%CE%91%CE%9D%CE%9D%CE%91-%CE%A3%CE%A9%CE%A4%CE%97%CE%A1%CE%99%CE%91%202021%20(4).pdf)

- Περδικάρη Σοφία (2007), «Σχεδιασμός, εφαρμογή και αξιολόγηση ενός Παιδαγωγικού Προγράμματος για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση παιδιών προσχολικής ηλικίας με έμφαση στη Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση»
<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/handle/11615/4546>
- Στόγιου Δώρα-Ελίζα (2021) Εκπαίδευση για την αειφορία στο νηπιαγωγείο: Μια Σύγκριση μεταξύ Ουγγαρίας και Ελλάδας
<https://dspace.uowm.gr/xmlui/handle/123456789/2206>
- Ταγκαλάκη Α.(2013), Η Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία και η βιωσιμότητα των σχολείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
<https://estia.hua.gr/file/lib/default/data/7440/theFile>
- Τασιούλα Σοφία (Ιωάννινα 2022), Βιώσιμη ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία: Μια ποιοτική μελέτη των αντιλήψεων και των εμπειριών των εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία σε νηπιαγωγεία της Κέρκυρας
<https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/32287>
- Τρικαλίτη Α.(2014), Αειφόρο Ελληνικό σχολείο: Όλοι νοιαζόμαστε όλοι συμμετέχουμε
<https://www.peakpemagazine.gr/article/%CE%B1%CE%B5%CE%B9%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CE%B9-%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B1%CE%B6%CF%8C%CE%BC%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5-%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CE%B9-%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AD%CF%87%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5>
- Τσαλίκη, Β. (1995). Περιβαλλοντικές Οργανώσεις & Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Για την περιβαλλοντική Εκπαίδευση. (5), σσ. 3-10. Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2020 από: <http://www.env-edu.gr/>
- Τσεβρένη Ι., Τίγκα Α.(2016), Η χρήση της έρευνας δράσης στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
<https://www.peakpemagazine.gr/article/%CE%B7-%CF%87%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CF%8E%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%B9%CF%82-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7>
- Τσοχαλή Ι.(2021), Η επαφή με τη φύση προωθεί την καλή ψυχική ανάπτυξη των παιδιών

<https://www.psychologynow.gr/arthra-psyxologias/koinonia/perivallon/11365-i-epafi-me-ti-fysi-proothei-tin-kali-psyxiki-anaptyksi-ton-paidion.html>

- Φερμελή, Ρουσσουμουστακάκη-Θεοδωράκη, Χατζηκώστα & Γκαίτλιχ, 2009, Έννοια αειφόρου σχολείου «Αειφόρο Σχολείο»
[http://ebooks.edu.gr/info/newps/%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%95%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%91%CE%B5%CE%B9%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%20%CE%91%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%20%E2%80%94%20%CE%9F%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82%20%CE%93%CF%85%CE%BC%CE%BD%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%BF%CF%85.pdf](http://ebooks.edu.gr/info/newps/%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%95%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%91%CE%B5%CE%B9%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%20%CE%91%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7/%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%95%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%91%CE%B5%CE%B9%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%20%CE%91%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%20%E2%80%94%20%CE%9F%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82%20%CE%93%CF%85%CE%BC%CE%BD%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%BF%CF%85.pdf)
- Φλογαίτη Ε. & Λιαράκου Γ., (2009). *Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Από την θεωρία στην Πράξη*. Αρχάνες: ΚΠΕ ΑΡΧΑΝΩΝ
- Χρυσυφίδης, Κ. (1994). Βιωματική-επικοινωνιακή διδασκαλία, Αθήνα Gutenberg
- Bredekamp S. & Copple C. (1998). Καινοτομίες στην Προσχολική Εκπαίδευση: Αναπτυξιακά κατάλληλες πρακτικές στα Σχολικά Προγράμματα. (Ε. Ντολιοπούλου, Εισαγ. - Επιμ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Mathison, S. & Freeman, M. (1997) στο Μάρκου, Α. (2015). Εικαστική αγωγή και μελέτη περιβάλλοντος στο πλαίσιο των διαθεματικών προγραμμάτων σπουδών στην προσχολική & πρωτοσχολική εκπαίδευση. (Διδακτορική Διατριβή). Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.
<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/37685#page/1/mode/2up>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ερωτήσεις και απαντήσεις των παιδαγωγών που έλαβαν μέρος στη συνέντευξη:

1^η ερωτώμενη:

1) Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Όχι.

2) Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Ναι, έχω επιμορφωθεί μέσω ενός μεταπτυχιακού που παρακολούθησα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας με τίτλο εκπαίδευση για την αειφορία και το περιβάλλον.

3)Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Συνήθως ενημερώνομαι μέσω διαδικτύου ή παρακολουθώντας ντοκιμαντέρ.

4)Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Θεωρώ ότι πρέπει να απευθύνονται σε πάρα πολύ μικρές ηλικίες, ήδη από την ηλικία των δυόμισι μπορούν να γίνουν πολλά περιβαλλοντικά προγράμματα για την ευαισθητοποίηση των παιδιών και θεωρώ ότι όσο πιο μικρή ηλικία έχουν τα παιδιά είναι πολύ πιο εύκολο να ευαισθητοποιηθούν σε περιβαλλοντικά θέματα.

5)Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελέσει ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Όχι, θα πρέπει να περιλαμβάνεται στο ωρολόγιο πρόγραμμα.

6)Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Θεωρώ ότι τα παιδιά αυτής της ηλικίας είναι πάρα πολύ δεκτικά και πολύ πιο εύκολο να ευαισθητοποιηθούν σε τέτοια θέματα και αυτά αποφέρουν οφέλη γενικότερα στην προστασία του περιβάλλοντος από τη στιγμή που μεγαλώνοντας, η ευαισθητοποίηση παραμένει και στις υπόλοιπες βαθμίδες και έτσι μεγαλώνουμε ενήλικες ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένους σε περιβαλλοντικά θέματα.

7)Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι πάρα πολύ σημαντικός, ίσως ο πιο σημαντικός μετά την οικογένεια και το στενό οικογενειακό περιβάλλον.

8)Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει. Θεωρώ όμως πως θα μπορούσε να υπάρξουν και πάρα πολλές δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με την εξέλιξη του παιδιού σε διάφορους τομείς θα μπορούν να πραγματοποιούνται μέσα από δράσεις και δραστηριότητες που παράλληλα αφορούν την περιβαλλοντική προστασία.

9)Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Αυτό που γνωρίζουμε όλοι, θεωρώ ότι η ανάπτυξη γενικότερα θα επιτρέψει και στις επόμενες γενιές να απολαύσουν και να χαίρονται τη φύση και το περιβάλλον.

10)Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Δεν θα έλεγα ένας συγκεκριμένος λόγος. Καταρχήν ξεκινάει από τις δικές μου περιβαλλοντικές ευαισθησίες αλλά έχω παρατηρήσει ότι και τα παιδιά αυτής της ηλικίας έχουν ιδιαίτερες ευαισθησίες απέναντι στα ζώα κυρίως αλλά και στη φύση.

11)Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Επιδιώκω να κάνουμε πολλές δραστηριότητες σε φυσικό περιβάλλον και κυρίως στον εξωτερικό χώρο της τάξης μας. Επίσης επιδιώκω να κάνω καθόλη τη διάρκεια της χρονιάς πρότζεκτ τα οποία περιλαμβάνουν δραστηριότητες που ενεργοποιούν τη συμμετοχή των παιδιών σε θέματα περιβαλλοντικά και ένας επίσης πολύ σημαντικός παράγοντας είναι να επιδιώκω την ευαισθητοποίηση των γονέων και κάποιες φορές και την εμπλοκή τους.

12)Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Ναι το διαχωρίζω.

13)Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Όχι, αφορούσαν διάφορα περιβαλλοντικά προβλήματα.

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Όπως ανέφερα και στην προηγούμενη ερώτηση, επιδιώκω την συμμετοχή των παιδιών προβάλλοντας την μέσα από διάφορα βιβλία ή ντοκιμαντέρ σχετικά με την ηλικία τους που μπορούμε να δούμε μέσω προτζέκτορα και επίσης διάφορα πρότζεκτ τα οποία αποφασίζουμε μαζί με τα παιδιά παρατηρώντας τις ανάλογες ευαισθησίες που κρύβονται σε αυτή την ηλικία .

15) Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Οι κυριότερες δυσκολίες που έχω αντιμετωπίσει στη διάρκεια της προϋπηρεσίας μου έχουν να κάνουν κυρίως με την συνεργατικότητα μεταξύ των συναδέλφων, την έλλειψη εξωτερικών χώρων κατάλληλων για τέτοιες δραστηριότητες και τη δυσκολία εμπλοκής των γονέων.

2^η ερωτώμενη:

1) Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Όχι .

2) Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Όχι.

3) Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Συνήθως από το ίντερνετ και από διάφορους ιστότοπους.

4) Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Από την προσχολική ηλικία.

5) Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελεί ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Ναι, να είναι ξεχωριστό μάθημα.

6) Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Ουσιαστικά το να μάθουν να προστατεύουν το περιβάλλον που ζουν, στο να μάθουν να διαχειρίζονται τα απόβλητα, να τα επαναχρησιμοποιούν και να προστατεύουν και το περιβάλλον και τα ζώα. Γενικότερα δηλαδή σαν περιβαλλοντική εκπαίδευση για τον πλανήτη κι εφόσον βλέπουμε πως έχει καταστεί ο πλανήτης μας νομίζω ότι είναι αναγκαίο να το προστατεύουν και να μάθουν να συμπεριφέρονται με την σωστή ευαισθητοποίηση.

7) Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Είναι αυτός που θα βάλει ουσιαστικά τις βάσεις για αυτό, γι' αυτό και πρέπει να είναι σωστά επιμορφωμένος και ενημερωμένος και είναι αυτός που θα θέσει ουσιαστικά στα παιδιά την ευαισθητοποίηση και τις βάσεις.

8) Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Νομίζω ελάχιστα.

9) Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Ότι είναι η ανάπτυξη που μπορεί να συμβεί μέσα από το να ξαναχρησιμοποιώ τα πράγματα και να κάνω λογική χρήση όλων των πραγμάτων του περιβάλλοντος. Κάπως έτσι.

10) Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Νομίζω η ίδια η αναγκαιότητα που βλέπω σαν άνθρωπος ότι υπάρχει από τον ίδιο τον πλανήτη και το ότι εγώ είμαι υπεύθυνη για να το βρω και να το προωθήσω αυτό στα παιδιά της τάξης μου και γενικότερα στα παιδιά που εργάζομαι.

11) Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Καταρχήν, όταν χρησιμοποιούμε την τουαλέτα, κατά το πλύσιμο χεριών και γενικότερα όταν χρησιμοποιούμε το νερό να υπάρχει σωστή και όχι αλόγιστη χρήση.

Γενικότερα κοιτάω μέσα στο χρόνο να κάνουμε σίγουρα μια δράση φυτέματος λουλουδιών ώστε να γνωρίσουν την αναγκαιότητα του να υπάρχουν λουλούδια και δάση. Σ' όλες αυτές τις συζητήσεις και μέσα από αυτό προσπαθώ να υπάρχει μια υποτυπώδης περιβαλλοντική εκπαίδευση και γενικότερα στο παιχνίδι μας στην αυλή πάντα να υπάρχει η συζήτηση σχετικά με το τι ζει μαζί μας στο περιβάλλον, από τις πεταλούδες, από τα πουλιά, από τα ζουζούνια και από τα λουλούδια που υπάρχουν στην αυλή μας και υπάρχει συζήτηση σχετικά με αυτό.

12) Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Λίγες φορές, όχι πάντα.

13) Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Όχι όχι .

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Στις μεγαλύτερες τάξεις με δράσεις φυτέματος και φροντίδας λουλουδιών στο λαχανόκηπο μας, επίσης στις μεγαλύτερες τάξεις με την ανακύκλωση προσπαθώντας να τους εντρυφήσουμε στην έννοια της ανακύκλωσης ότι δηλαδή επαναλειτουργώ και ξαναχρησιμοποιώ. Αυτά..

15) Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Νομίζω περισσότερο ότι θέλει μια εκπαίδευση. Προσωπικά θεωρώ πως απαιτείται μια εκπαίδευση ώστε να μπορέσεις να το θέσεις μέσα από τα μάτια των μικρότερων ηλικιών γιατί κάποια πράγματα μπορεί να μην τα έχουν ξαναδεί και μπορεί να μην τα έχουν ξαναζήσει οπότε θέλει πολύ καλή προετοιμασία, πολύ καλή οργάνωση από τις εκπαιδευτικούς και πολύ καλή εκπαίδευση.

3^η ερωτώμενη:

1) Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Ήμουν μέλος στη UNICEF που έκανε και κάποιες δραστηριότητες για το περιβάλλον και όταν μπορώ συμμετέχω στη wwf, σε κάποιες εκδηλώσεις ή σε αγορά προϊόντων.

2)Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Παλιά στα πλαίσια του μαθήματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο πανεπιστήμιο από τη διδάσκουσα κυρία Φλογαΐτη και σε μετέπειτα χρόνο από το διαδίκτυο και μέσα από εφημερίδες.

3)Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Από το διαδίκτυο κατά κύριο λόγο, από την τηλεόραση και από ντοκιμαντέρ. Αυτές είναι οι βασικές πηγές.

4)Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Από 3 ετών με απλές δραστηριότητες μπορούν τα παιδιά να εισαχθούν σιγά σιγά σε βασικές έννοιες για το περιβάλλον και την προστασία του.

5)Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελέσει ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Θα μπορούσε να είναι βασικό μάθημα και να ενταχθεί στο ωρολόγιο πρόγραμμα.

6)Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Μέσα από τις δραστηριότητες του μαθήματος αυτού αποκτούν γνώση για το περιβάλλοντα κόσμο, για τα μέτρα προστασίας για αυτό, πώς να κάνουμε την ανακύκλωση, να προσέχουμε τη μόλυνση της θάλασσας της γης, για την καταστροφή των δασών και όλο αυτό στη μετέπειτα πορεία του παιδιού έχει ένα σημαντικό αντίκτυπο.

7)Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Είναι πολύ σημαντικός ο ρόλος του εκπαιδευτικού γιατί και από τις μικρές ηλικίες όπως είμαστε εμείς στην βαθμίδα της προσχολικής εκπαίδευσης ,μέσα από δραστηριότητες εισάγει τα παιδιά στην έννοια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και στους τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων του οικοσυστήματος.

8)Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Υπάρχει. Εδώ στο χώρο που εργαζομαι είχαμε κάνει και δραστηριότητες σε προγενέστερο χρόνο με θέμα το περιβάλλον και είχε πραγματοποιηθεί και ένα καλοκαιρινό φεστιβάλ στο οποίο συμμετείχαν ενεργά όλα τα νηπιαγωγεία με δραστηριότητες που οργανώθηκαν με παιγνιώδη τρόπο γύρω από αυτό το θέμα και είχε και επιτυχία.

9)Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Οικολογία και προστασία του περιβάλλοντος.

10)Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Η συνεχόμενη ανάγκη που υπάρχει για την προστασία του περιβάλλοντος, η κλιματική αλλαγή που έχει ήδη ξεκινήσει και το βλέπουμε με τη συνεχιζόμενη ζέστη καύσωνα που υπάρχει σε διάφορες χώρες, με τις πλημμύρες, τα έντονα καιρικά φαινόμενα που τα βλέπουμε στην καθημερινότητά μας τα οποία ακόμα και τα παιδιά μικρής ηλικίας βλέπουν το διαφορετικό και την επικινδυνότητα οπότε είναι πολύ σημαντικό να το εισαγάγουμε στην εκπαίδευση.

11)Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Καθημερινά τα χαρτάκια που δεν χρησιμοποιούμε άλλο στην τάξη τα διαχωρίζουμε σε ειδικούς κάδους και τα πετάμε εκεί, είτε πλαστικά καπάκια ή μπουκάλια οπότε η έννοια της ανακύκλωσης γίνεται καθημερινά στην πράξη. Με παραμύθια και τραγούδια ειδικά για την ανακύκλωση τα οποία και μέσα από το τραγούδι και την επεξήγηση του τα παιδιά κατανοούν με απλό και παιγνιώδη τρόπο το θέμα της ανακύκλωσης. Έχουμε κάδους ειδικούς που συλλέγουμε πλαστικά καπάκια και τα φέρνουν καθημερινά τα παιδιά από το σπίτι και με αυτό τον τρόπο εισάγονται στην έννοια της ανακύκλωσης. Άλλη δραστηριότητα είναι η φύτευση σπόρων , φυτεύουμε φακές και βλέπουν τα παιδιά από κοντά τη διαδικασία ανάπτυξης ενός φυτού.

12)Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Ναι ναι, καθημερινά.

13)Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Ήταν ποικίλα τα θέματα. Μέσα από παραμύθια, είχαμε μιλήσει και για τις πλημμύρες που προέρχονται από την καταστροφή των δασών και άλλο ένα περιβαλλοντικό θέμα ήταν η ανακύκλωση πάλι μέσα από ειδικές εικόνες που κάναμε και δείξαμε στα παιδιά .

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Στο σχολείο που εργάζομαι που αφορά μικρότερες ηλικίες είτε μέσα από παιχνίδια, από μουσική και τραγούδια αλλά και από τα ίδια τα υλικά όπου οι κάδοι της ανακύκλωσης οι οποίοι είναι φτιαγμένοι με ωραία χρώματα ,παρακινούν τα παιδιά και τους εξάπτουν την περιέργεια για το τι ακριβώς είναι αυτό και πως να συμμετέχουν και τα ίδια.

15)Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Πρέπει με απλό τρόπο να γίνει αυτό γιατί είναι μικρή η ηλικία του παιδιού οπότε λίγο αυτό πρέπει να προσέξουμε, το πώς δηλαδή θα εισαγάγουμε την έννοια αυτή σε αυτή την ηλικία ώστε να είναι κατανοητή και να μην δυσκολεύει και δημιουργεί σύγχυση στα παιδιά.

4^η ερωτώμενη:

1)Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Όχι .

2)Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Ναι, έχω επιμορφωθεί κατά τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος στο οποίο φοιτώ, παρακολούθησα ως μάθημα επιλογής το μάθημα καινοτομία και βιωσιμότητα στην εκπαίδευση .

3)Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος :

Ενημερώνομαι κυρίως από το διαδίκτυο ή αν βρω κάποια θέματα σχετικά με το περιβάλλον τα οποία με ενδιαφέρουν είτε στην τηλεόραση είτε κάποιο ντοκιμαντέρ αν έχω χρόνο θα το παρακολουθήσω.

4)Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Θεωρώ ιδανικά από την ηλικία των 3-4 ετών, ότι τα παιδιά θα πρέπει να εκπαιδεύονται και να μαθαίνουν να υιοθετούν πρακτικές βιωσιμότητας.

5)Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελέσει ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Σε μεγαλύτερες ηλικίες, για παράδειγμα σε παιδιά δημοτικού πιστεύω πως καλό θα ήταν να ενταχθούν στο ωρολόγιο πρόγραμμα μαθήματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης ώστε τα παιδιά να ευαισθητοποιούνται σε διάφορα περιβαλλοντικά θέματα που απασχολούν τις σύγχρονες κοινωνίες .

6)Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Τα οφέλη είναι πολλά. Αρχικά τα παιδιά μαθαίνουν να σέβονται το περιβάλλον από μικρή ηλικία, εκπαιδεύονται να ακολουθούν πρακτικές βιωσιμότητας όπως ανακύκλωση ,αποτροπή υπερκατανάλωσης νερού και ρεύματος και ορθολογική χρήση φυσικών πόρων.

7)Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση θεωρώ ότι είναι πολύ σημαντικός. Ο εκπαιδευτικός μέσα από το παιχνίδι μπορεί να περάσει μηνύματα στο παιδί και να δημιουργήσει περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένα άτομα. Επίσης

ο εκπαιδευτικός τα ενθαρρύνει και τα υποστηρίζει και προωθεί την ενεργό συμμετοχή των παιδιών.

8)Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Όχι, στην προσχολική ηλικία και στους παιδικούς σταθμούς δεν υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα οπότε τα θέματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι προσωπική επιλογή του κάθε παιδαγωγού.

9)Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη μου έρχεται στο νου ένας πλανήτης μέσα στον οποίο οι άνθρωποι θα ζουν αρμονικά με το περιβάλλον θα το σέβονται και θα το προστατεύουν. Μου έρχονται στο μυαλό πόλεις με μεγάλα πάρκα ,ποδηλατόδρομοι με ράμπες για τους ανθρώπους με κινητικά προβλήματα ,λιγότερα αυτοκίνητα και καυσάεριο .

10)Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Όταν συνειδητοποίησα ότι το περιβάλλον και ο πλανήτης μας καταστρέφεται από τις φωτιές ,από τη σπατάλη του νερού και από τα σκουπίδια που πνίγουν τις πόλεις.

11)Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Ανακύκλωση ,εξοικονόμηση ενέργειας και νερού και πραγματοποίηση δραστηριοτήτων με στόχο την επαφή των παιδιών με το περιβάλλον.

12)Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Ξεχωρίζω το χαρτί και ξεχωρίζω και το γυαλί και το πλαστικό.

13)Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Σίγουρα έχουμε ασχοληθεί με την ανακύκλωση όπου από την αρχή της σχολικής χρονιάς κάθε χρόνο κατασκευάζουμε με τα παιδιά καλάθια όπου συγκεντρώνουμε τα

απορρίμματα μας. Επίσης έχουμε ασχοληθεί με τη χρησιμότητα του νερού και την εξοικονόμηση του καθώς και με την υγιεινή διατροφή.

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Εισάγοντας στο παιδαγωγικό μας πρόγραμμα θεματικές ενότητες που έχουν στόχο το περιβάλλον, μέσω διατροφικών πρακτικών όπως υγιεινά γεύματα με βιολογικά προϊόντα, μέσω βιώσιμων πρακτικών με υλικά φιλικά προς το περιβάλλον, εφαρμόζοντας παιχνίδια ρόλων για ανάληψη πρωτοβουλίας από τα παιδιά ώστε να αποκτήσουν ενεργό ρόλο υπέρ του περιβάλλοντος.

15) Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Οι δυσκολίες είναι ο μεγάλος αριθμός των παιδιών, η έλλειψη παιδαγωγικού προσωπικού καθώς και οι περιορισμένοι πόροι και ο περιορισμένος εξοπλισμός.

5^η ερωτώμενη:

1) Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Όχι δεν συμμετέχω.

2) Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Όχι δεν έχω επιμορφωθεί, μόνο ότι κάναμε στο σχολείο.

3) Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Από το διαδίκτυο, από την τηλεόραση και από κρατικούς φορείς.

4) Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Θεωρώ ότι πρέπει να ξεκινάνε από την προσχολική ηλικία, κάποιες βασικές έτσι πρακτικές για τα παιδιά.

5)Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελέσει ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Θα πρέπει να αποτελεί ξεχωριστό μάθημα ιδίως τώρα με την περιβαλλοντική κρίση.

6)Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Αποκτούν οικολογική συνείδηση, ξέρουν να συμπεριφέρονται προς το περιβάλλον, το προστατεύουν και αποκτούν γνώση σχετικά με την ανακύκλωση.

7)Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Παροτρύνει τα παιδιά να έχουν περιβαλλοντική συνείδηση, να είναι πιο ενεργά και αυτό που είπα πριν να προστατεύουν το περιβάλλον, να αγαπούν τη φύση, να καλλιεργούν ας πούμε κήπο για να υπάρχει περισσότερο οξυγόνο, δενδροφύτευση, αυτά .

8)Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Θεωρώ πως υπάρχει αν και δεν έχει καθιερωθεί ακόμα στα σχολεία, με δράσεις περισσότερο μέσα από την περιβαλλοντική αγωγή.

9)Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Συγκεκριμένα τίποτα, δεν το γνωρίζω.

10)Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Η περιβαλλοντική κρίση και η κλιματική αλλαγή.

11)Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές.

Δενδροφύτευση, να μάθουμε τα βασικά πράγματα για την ανακύκλωση, και εκδρομές στη φύση.

12) Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Ναι, ναι το διαχωρίζω.

13) Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Ε όχι συγκεκριμένα γιατί απευθυνόμαστε σε παιδιά προσχολικής ηλικίας οπότε ήταν οι βασικές αρχές.

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Ε, πάλι μέσα από περιβαλλοντικές δράσεις και μέσα από παραμύθια.

15) Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Δεν αντιμετωπίζω κάποια δυσκολία θεωρώ .Συμμετέχουν τα παιδιά, υπάρχει η κατάλληλη επιμόρφωση από τους παιδαγωγούς πάνω στο θέμα και γίνεται η δράση.

6^η ερωτώμενη:

1) Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Δεν συμμετέχω αλλά παρακολουθώ το worldwidelife found.

2) Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Όχι δεν έχω.

3) Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Από το διαδίκτυο, από την τηλεόραση περισσότερο από αυτά.

4) Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Για μένα καλύτερα είναι σε όλες τις ηλικίες να ξεκινάει έτσι από την προσχολική και να συνεχίζεται.

5)Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελέσει ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Καλό για μένα, κατά τη γνώμη μου, μια ώρα τη βδομάδα είναι νομίζω καλό.

6)Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Η οικολογική συνείδηση, να υπάρχει ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον. Γενικά ότι έχει σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος.

7)Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Είναι καλό να το παροτρύνει να έχει ένα ενεργό ρόλο να κινητοποιείται και να προσφέρει γνώσεις και να τα καθοδηγούν.

8)Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Όχι όχι, δυστυχώς.

9)Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Μου έρχεται το περιβάλλον ή ο τρόπος που δημιουργείται η οικολογία.

10)Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Η κλιματική αλλαγή που υπάρχει τον τελευταίο καιρό.

11)Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Κάνουμε ανακύκλωση, έχουμε κάνει φύτεμα στον κήπο και διάφορες εκδρομές καθιερώνουμε στη φύση.

12)Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Ναι.

13)Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Είχανε το πρόγραμμα για τη μόλυνση του περιβάλλοντος και γενικά για την κλιματική αλλαγή.

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Κάνουμε διάφορες δράσεις για να σώσουμε το περιβάλλον.

15)Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Δυστυχώς δεν υπάρχουν πόροι για να ανταποκριθούμε και δεν μας υποστηρίζει ,δεν μας βοηθάει το κράτος.

7^η ερωτώμενη:

1)Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Όχι δεν συμμετέχω σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος.

2)Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Αν θυμάμαι καλά στη σχολή μου στο τμήμα προσχολικής αγωγής.

3)Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Ενημερώνομαι κυρίως από εφημερίδες ,τηλεόραση και περιοδικά.

4)Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Θεωρώ από Πέμπτη με έκτη δημοτικού.

5)Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελεί ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Ναι θεωρώ ότι πρέπει να είναι ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα.

6) Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων ώστε να μπορέσουν τα παιδιά να προστατεύσουν το περιβάλλον.

7) Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Να δημιουργήσει πρότυπα συμπεριφοράς στα παιδιά ώστε να είναι υπεύθυνα για το περιβάλλον και να υιοθετήσουν μια οικολογική συνείδηση.

8) Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Θεωρώ πως δεν υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα με το ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου.

9) Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Η οικονομική ανάπτυξη που σχεδιάζεται για την προστασία του περιβάλλοντος.

10) Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Να βοηθήσουν τα παιδιά να ευαισθητοποιηθούν σε σημαντικά περιβαλλοντικά θέματα και να ενισχύσουν την οικολογική του συνείδηση.

11) Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Την καλλιέργεια ενός μικρού κήπου, τη δημιουργία κατασκευών με ανακυκλωμένα υλικά και την οργάνωση εκδήλωσης για ανταλλαγή ρούχων.

12) Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Όχι σε καθημερινή βάση αλλά προσπαθώ κάποιες φορές να το διαχωρίσω.

13) Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Όχι δεν υπήρχε κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα, απλώς να βοηθήσω τα παιδιά να ευαισθητοποιηθούν και να έχουν οικολογική συνείδηση.

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Προτείνουμε τη διαμόρφωση ενός παιδαγωγικού πλαισίου στο οποίο αναπτύσσονται δραστηριότητες που θα τα βοηθήσουν να μπορούν τα παιδιά να επιλύσουν περιβαλλοντικά ζητήματα.

15) Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Εάν δεν υπάρχουν τεχνολογικά μέσα .

8^η ερωτώμενη:

1) Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Όχι.

2) Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Όχι.

3) Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Μέσω διαδικτύου, από την τηλεόραση, κυρίως από αυτό.

4) Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Κοιτάζτε σε όλες τις ηλικίες πρέπει να απευθύνονται. Ξεκινάμε από την προσχολική εκπαίδευση και καθόλη τη διάρκεια της ζωής πρέπει να συνεχίζεται.

5) Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελεί ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Σίγουρα θα πρέπει να αφιερώνουμε τουλάχιστον 1 ώρα την εβδομάδα ώστε να υπάρχει ξεχωριστό το μάθημα αυτό.

6)Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Πιστεύω να παροτρύνουμε τα παιδιά να έχουν ενεργό ρόλο στην προστασία του περιβάλλοντος. Γενικώς μέσω της παρότρυνσης αυτής τα βοηθάμε να ευαισθητοποιηθούν όσον αφορά το περιβάλλον μέσω της παροχής των γνώσεων που τους προσφέρουμε.

7)Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Να κινητοποιεί τα παιδιά να ασχοληθούν με το περιβάλλον και να τα παροτρύνει να έχουν ενεργό ρόλο τονίζοντας τη σπουδαιότητα και τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από δράσεις και μέσα από εκδρομές που οργανώνονται στη φύση.

8)Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Δεν έχει καθιερωθεί κάτι, κυρίως σε ιδιωτικά σχολεία αν θα υπάρχει κάτι κι ούτε αξιοποιείται στα δημόσια σχολεία σε μεγάλο βαθμό.

9)Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Να χρησιμοποιούμε τους φυσικούς πόρους χωρίς να επιβαρύνουμε το περιβάλλον.

10)Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Ο σημαντικότερος λόγος είναι ότι υπάρχει προβληματισμός έντονος όσον αφορά την κλιματική αλλαγή και γενικώς γίνονται συζητήσεις που αφορούν το περιβάλλον με όλα αυτά που γίνονται σήμερα και αυτός είναι ο λόγος που με κινητοποίησε στο να θέλω να το κάνω.

11)Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Ανακύκλωση, φυτεύουμε στον κήπο και μαζεύουμε καπάκια.

12)Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Ναι, το διαχωρίζω το χαρτί. Προσπαθώ να το κάνω πάντα. Εντάξει τα καταφέρνω δεν γίνεται κάθε φορά αλλά γενικώς προσπαθώ να το κάνω.

13) Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Κυρίως με τη μόλυνση του περιβάλλοντος κάνοντας κάποιες δράσεις στην τάξη που αφορούν αυτό το κομμάτι και να ευαισθητοποιηθούν τα παιδιά ώστε να μπορούμε να ακολουθήσουμε μια συγκεκριμένη στάση.

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Μέσω δράσεων και αυτό γίνεται μέσω οπτικού ή ακουστικού υλικού, με κάποιες δράσεις που αφορούν το περιβάλλον τη διά βίου εκπαίδευση και τα παροτρύνουμε.

15) Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Οι Παιδαγωγοί γενικώς δεν έχουν επιμορφωθεί για αυτό. Δεν υπάρχουν πόροι για να ανταποκριθούμε και να οργανώσουμε δράσεις που να αφορούν την αειφόρο ανάπτυξη.

9^η ερωτώμενη:

1) Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Όχι, δυστυχώς δεν συμμετέχω.

2) Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Όχι, δεν έχω επιμορφωθεί.

3) Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Μέσα από βιβλία και άρθρα στο διαδίκτυο.

4)Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Η Περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι πολύ σημαντική να παρέχεται από μικρή ηλικία γιατί αποκτώντας τα σωστά ερεθίσματα και ερχόμενοι σε επαφή με το περιβάλλον θα αναπτύξουν από νωρίς οικολογική συνείδηση η οποία ίσως σταθεί ικανή να μας παρέχει ένα καλύτερο μέλλον βοηθώντας στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής.

5)Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελέσει ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Πρέπει να γίνει ένταξη μαθήματος στο σχολικό πρόγραμμα με συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες και παιχνίδια που γίνονται έξω στη φύση.

6)Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση και γενικά η επαφή με τη φύση βοηθά τα παιδιά στο να αποκτήσουν οικολογική συνείδηση. Η ενθάρρυνση των παιδιών για ανάπτυξη πράσινων συνηθειών θα οδηγήσει στην ευαισθητοποίηση και τον σεβασμό για το περιβάλλον. Πολλές από τις δραστηριότητες που γίνονται μέσα από τα προγράμματα αυτά απαιτούν ομαδική συνεργασία με αποτέλεσμα τα παιδιά να κοινωνικοποιούνται αναπτύσσοντας τόσο δεξιότητες επικοινωνίας και ομαδικότητας όσο και κριτική σκέψη, καλλιεργώντας παράλληλα τη δημιουργικότητα τους.

7)Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι να μεταλαμπαδεύσει στα παιδιά γνώσεις και ποικιλία εμπειριών ,στάσεις, αξίες και συναισθήματα ενδιαφέροντος προς το περιβάλλον μέσα από οργανωμένες δραστηριότητες που θα τα βοηθήσουν να εκφραστούν ελεύθερα και δημιουργικά.

8)Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Μέχρι στιγμής δεν υπάρχει κάποια σύνδεση και αυτό που πρέπει να επιδιώξουμε οι εκπαιδευτικοί είναι να υπάρξει κάτι στο μέλλον.

9)Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Είναι η Βιωσιμότητα και η επανενσωμάτωση του ανθρώπου στη φύση.

10)Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Είναι η ευαισθητοποίηση για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής.

11)Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Είναι ο χωρισμός του χαρτιού, του πλαστικού και του αλουμινίου για ανακύκλωση, η φροντίδα σχολικού λαχανόκηπου , η δεντροφύτευση, ο κύκλος νερού με θέμα «Ο σταγονούλης».

12)Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Ναι, το διαχωρίζω.

13)Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Ναι, είχαν σαν αντικείμενο τα απειλούμενα είδη ζώων, όπως για παράδειγμα η καφέ αρκούδα (δηλαδή γνωριμία με την καφέ αρκούδα και την προστασία της), επίσης είχαν για την ανακύκλωση όπως για παράδειγμα «οι φίλοι μας τα σκουπίδια», καθώς και για τη διαχείριση απορριμμάτων και τέλος είχαν σαν αντικείμενο το έδαφος με θέμα το «σποράκι πηγή ζωής».

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στα πλαίσια προγραμμάτων για παιδιά νηπιαγωγείου θα πρέπει να ανταποκρίνονται στο κοινωνικό-συναισθηματικό επίπεδο της προσχολικής ηλικίας και θα πρέπει να περιλαμβάνονται βιώματα χαράς, παρατήρησης φυτών και ζώων, ανάληψη υποχρεώσεων για περιποίηση φυτών και ζώων και βίωση της ομορφιάς της φύσης.

15)Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Δεν υπάρχει ο απαιτούμενος χρόνος, ούτε οι παιδαγωγοί είναι κατάλληλα καταρτισμένοι και ενημερωμένοι. Βασίζονται στην παραδοσιακή μάθηση και δεν δοκιμάζουν εύκολα νέες πρακτικές. Επίσης δεν υπάρχουν τα κατάλληλα μέσα για να πραγματοποιήσουν τέτοια προγράμματα οπότε δεν τα εντάσσουν συχνά στο πρόγραμμα.

10^η ερωτώμενη:

1)Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Όχι, αυτή τη στιγμή δεν συμμετέχω σε κάποια αντίστοιχη οργάνωση.

2)Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Όχι, δυστυχώς δεν έχω επιμορφωθεί για κάτι αντίστοιχο .

3)Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Από πολλές. Από την τηλεόραση βασικά ή το ραδιόφωνο κάποια εφημερίδα, περιοδικά αλλά και γενικότερα από διάφορους περιβαλλοντικούς συλλόγους και γενικότερα από κρατικούς φορείς.

4)Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Θεωρώ ότι η κατάλληλη ηλικία είναι όταν τα παιδιά είναι πάρα πολύ μικρά σε ηλικία, γενικότερα δηλαδή από την προσχολική ηλικία γιατί τα παιδιά σε αυτή την ηλικία διαμορφώνουν στάσεις και αξίες τις οποίες θα τις χρειαστούν στη μετέπειτα ζωή τους.

5)Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελέσει ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Πιστεύω σε αυτό, ότι σαφώς θα πρέπει να υπάρχει ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα .

6) Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Τα παιδιά διαμορφώνουν οικολογική συνείδηση και καλλιεργούν υπεύθυνη συμπεριφορά την οποία συμπεριφορά θα ακολουθήσουν και στη μετέπειτα ζωή τους.

7) Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι κρίσιμος γιατί ο εκπαιδευτικός είναι αυτός που καθοδηγεί τη διαμόρφωση στάσεων των παιδιών για το περιβάλλον του. Επίσης τα παιδιά έχουν τον εκπαιδευτικό ως πρότυπο κάτι το οποίο βοηθάει στο να αποκτήσουν συγκεκριμένες στάσεις.

8) Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Δεν υπάρχει πάντα σύνδεση με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου. Κανονικά όμως θα έπρεπε να υπάρχει είτε μέσω ενός εκπαιδευτικού ο οποίος είναι ενημερωμένος και εκπαιδευμένος πάνω στην περιβαλλοντική εκπαίδευση είτε θα έπρεπε όλοι οι εκπαιδευτικοί να παίρνουνε μια αντίστοιχη κατάρτιση πάνω στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και να μπορούν να εντάσσουν στο μάθημα τους και αυτό το πλαίσιο.

9) Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Το πρώτο πράγμα που μου έρχεται στο μυαλό είναι κάτι που έχει να κάνει με την οικολογία με το περιβάλλον και ίσως κάποιους πόρους που λαμβάνουμε από τη φύση στο να κάνουμε κάποια πράγματα και κάποιες δράσεις όπως είναι η ανακύκλωση.

10) Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Θα ήθελα να ξέρουν όλα τα παιδιά κάποια πράγματα για την περιβαλλοντική εκπαίδευση ώστε μεγαλώνοντας σαν ενήλικες πια, να μπορούν να χρησιμοποιήσουν όλα αυτά που έχουν μάθει από μικρή ηλικία στην πράξη. Επίσης με προβληματίζει ιδιαίτερα η περιβαλλοντική κρίση.

11) Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Αρχικά σίγουρα την ανακύκλωση. Επίσης κάνουμε κάποια φυσικά πειράματα με βιωματικό τρόπο και τέλος με τη χρήση βιώσιμων υλικών τα οποία πρέπει να είναι φιλικά ως προς το περιβάλλον.

12) Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Ναι φυσικά, για εμάς η ανακύκλωση είναι τρόπος ζωής.

13) Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Όχι, γενικότερα μιλούσαμε για το περιβάλλον, για τον καθαρισμό θαλασσών και γενικά για την ανακύκλωση και ότι έχει να κάνει με το περιβάλλον λόγω του ότι ασχολούμαστε και με παιδιά προσχολικής ηλικίας γι αυτό.

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Με εξωσχολικές δραστηριότητες στη φύση αλλά και γενικά σε υπαίθριους χώρους και γενικότερα με εξερεύνηση του περιβάλλοντος αλλά και της φύσης. Επίσης με μια επίσκεψη σε υδραγωγείο της περιοχής μας, με φυσικά πειράματα και τέλος με εικαστικές δραστηριότητες οι οποίες έχουν να κάνουν με το περιβάλλον.

15) Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Κοιτάζτε δεν είναι γενικότερα εύκολο να ενσωματωθούν αυτές οι πρακτικές γιατί κατά κάποιο τρόπο πηγαίνουν κόντρα σε κάποιες αρχές που έχουν θεσμοθετηθεί. Επίσης πολλές φορές αισθάνονται ανασφάλεια να τις εφαρμόσουν γιατί αυτές πρέπει να λειτουργούν παράλληλα με τις οδηγίες του κράτους ή κάποιου φορέα.

11^η ερωτώμενη:

1) Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Σε οργάνωση δεν συμμετέχω αλλά προσπαθώ να κάνω δραστηριότητες στο χώρο εργασίας μου.

2) Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Όχι, δεν έχω επιμορφωθεί ότι διαβάζω από μόνη μου.

3)Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Από το διαδίκτυο κυρίως και γενικότερα αν έρχεται κάποιο ενημερωτικό φυλλάδιο στην υπηρεσία μας για δραστηριότητες του περιβάλλοντος.

4)Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Πιστεύω από τις ηλικίες του παιδικού σταθμού.

5)Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελέσει ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Ξεχωριστό μάθημα σε κάθε περίπτωση γιατί είναι πολύ σημαντικό.

6)Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Το παιδί μαθαίνει να είναι πειθαρχημένο, μαθαίνει τη σημασία που έχει η φύση στη ζωή του ανθρώπου, τις συνέπειες της καταστροφής της φύσης ,να συμμετέχει και σε οργανώσεις και προγράμματα και να κοινωνικοποιείται .

7)Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι πολύ σημαντικός εφόσον κατά τη διάρκεια της χρονιάς προσπαθεί να πραγματοποιεί δράσεις που αφορούν το περιβάλλον σε συνεργασία με τα παιδιά ,κυρίως βιωματικές δράσεις εννοώ, είτε μπορεί να τα πάει σε κάποιο παρκάκι να μαζέψουν τα σκουπίδια .Άρα είναι πολύ σημαντικός ο ρόλος του εκπαιδευτικού πιστεύω.

8)Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Υπάρχει κυρίως όσον αφορά την ανακύκλωση.

9)Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Κυρίως μου έρχεται στο νου η λέξη οικολογία. Να χρησιμοποιούμε φιλικά υλικά προς το περιβάλλον και να αποκτήσουμε οικολογική συνείδηση.

10) Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Ο σημαντικότερος λόγος είναι κυρίως λόγω μιας εκδρομής που είχαμε πάει με τα παιδιά όπου είδαμε πολλά σκουπίδια σε πλατείες οπότε ξεκινήσαμε να κάνουμε ένα πρόγραμμα και εμείς δηλαδή να καθαρίσουμε το χώρο του σχολείου γύρω γύρω.

11) Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Κάνουμε δέντροφυτεύσεις ,φυτεύουμε λουλουδάκια στον χώρο του σχολείου ή λαχανικά ,κάνουμε ανακύκλωση χαρτιού ,μπουκαλιών και πραγματοποιούμε επισκέψεις σε πάρκα.

12) Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Ναι, βέβαια.

13) Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Είχαν κυρίως για την ανακύκλωση.

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Με βιώσιμες πρακτικές, κυρίως τα υλικά που είπαμε να είναι φιλικά προς το περιβάλλον με εξοικονόμηση ενέργειας και νερού και μείωση αποβλήτων όσο μπορούμε .

15) Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Δυστυχώς δεν υπάρχει συνεργασία πολλές φορές με τους γονείς ή φαίνεται ότι δεν θέλουν να συνεργαστούν ή δεν κατανοούν τις πρακτικές αυτές αλλά παράλληλα και κάποιοι συνάδελφοι δεν έχουν περιβαλλοντική επιμόρφωση. Επειδή διαφέρει από την παραδοσιακή μάθηση μπορεί πολλοί να το βλέπουν διστακτικά και έτσι να προκαλούνται διαφωνίες και στις μεθόδους διδασκαλίας μεταξύ των εκπαιδευτικών.

12^η ερωτώμενη:

1) Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Όχι, δεν έχω κάποια συμμετοχή για την προστασία του περιβάλλοντος.

2) Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Έχω ολοκληρώσει στο ΕΚΠΑ το σεμινάριο για την περιβαλλοντική εκπαίδευση.

3) Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Οι πηγές από τις οποίες ενημερώνομαι είναι το διαδίκτυο και τα βιβλία .

4) Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Καλό είναι να ξεκινάμε από την παιδική ηλικία την επιμόρφωση για το περιβάλλον και να συνεχίζεται εφ' όρου ζωής.

5) Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελέσει ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Πιστεύω ότι είναι απαραίτητο να εντάσσεται στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα τουλάχιστον για 3 ώρες ,αρκεί να μας παρέχονται και οι κατάλληλοι πόροι για να μπορούμε να το πραγματοποιήσουμε.

6) Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Καταρχάς τα παιδιά παίρνουν βασικές γνώσεις που αφορούν τη ζωή και το μέλλον τους και έχοντας ενεργό ρόλο σε ένα περιβαλλοντικό πρόγραμμα μπορούν να το αξιοποιήσουν στη ζωή τους και να ευαισθητοποιηθούν διαμορφώνοντας περιβαλλοντικές αξίες έχοντας υπεύθυνη συμπεριφορά .

7) Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Ο ρόλος του παιδαγωγού είναι πολύ σημαντικός και κρίσιμος γιατί από αυτή την ηλικία μπαίνουν οι περιβαλλοντικές βάσεις και είναι χρέος του να εμπνεύσει τα παιδιά έτσι ώστε να αποκτήσουν τη σωστή νοοτροπία απέναντι στο περιβάλλον. Έτσι λοιπόν είναι ο διοργανωτής όλων των δράσεων και καθοδηγεί χωρίς να επιβάλλει τις απόψεις του .

8)Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Δυστυχώς δεν υπάρχει κοινή γραμμή σε όλα τα σχολεία της προσχολικής ηλικίας ούτε κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα παρά μόνο σε κάποια σχολεία δημοτικά σχολεία που εφαρμόζουν τη μελέτη του περιβάλλοντος αλλά πιστεύω πως είναι στο χέρι μας να εξαπλωθεί σε όλα τα σχολεία και όσο περνούν τα χρόνια πιστεύω ότι θα γίνει.

9)Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Μου έρχεται στο νου η προστασία του περιβάλλοντος ,η οικολογική ανάπτυξη αλλά και οι οικολογικές μορφές ενέργειας.

10)Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Με προβληματίζει το ότι έχουν δημιουργηθεί ακραία καιρικά φαινόμενα λόγω της κλιματικής αλλαγής και επίσης ότι οι Έλληνες δεν έχουν μάθει να κάνουν ανακύκλωση και να προσέχουν το περιβάλλον.

11)Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Καταρχάς προσπαθούμε να συνεργαστούμε με τους γονείς ώστε να παρέχουμε υγιεινά βιολογικά γεύματα ,κάνουμε ανακύκλωση διαχωρίζοντας τα ανακυκλώσιμα υλικά και καλλιεργούμε κήπους .

12)Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Ναι φυσικά.

13)Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Ασχοληθήκαμε πολύ με την εξαφάνιση των ειδών όπως της χελώνας καρέτα-καρέτα και της φώκιας μονάχους-μονάχους ,με την κλιματική αλλαγή, με τη ρύπανση των θαλασσών και τη μόλυνση του ατμοσφαιρικού αέρα και γενικά του περιβάλλοντος.

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Γενικότερα χρησιμοποιούμε βιώσιμες πρακτικές με υλικά φιλικά προς το περιβάλλον και κάνουμε αρκετές βιωματικές δράσεις για να εξοικειωθούν με βασικές έννοιες του περιβάλλοντος με σκοπό να υιοθετήσουν φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά.

15)Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Δυστυχώς δεν αποδέχονται τη νέα πρακτική όλοι οι παιδαγωγοί λόγω της έλλειψης επιμόρφωσης και το ίδιο γίνεται και από την πλευρά των γονιών οι οποίοι πολλές φορές δεν δείχνουν προθυμία να στηρίξουν την προσπάθεια αυτή!

13^η ερωτώμενη:

1)Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Δυστυχώς όχι.

2)Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Όχι όχι δεν έχω επιμορφωθεί.

3)Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Ενημερώνομαι από το διαδίκτυο, από τις εφημερίδες, από τα περιοδικά, από την τηλεόραση και από διάφορα που μπορεί να δω βιντεάκια στο διαδίκτυο, στο youtube.

4)Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Θα μπορούσαν να ξεκινήσουν από πολύ μικρά παιδιά δηλαδή από τα παιδιά που βρίσκονται στον παιδικό σταθμό, από δυόμισι και πάνω, γιατί όχι και σε πιο μικρά

στα βρεφικά τμήματα, σίγουρα όμως μπορεί να αναπτυχθεί περισσότερο στα νηπιακά και στα τμήματα του δημοτικού, στις σχολικές τάξεις δηλαδή και να εξελιχθεί όσο πιο πολύ μπορούμε στο γυμνάσιο και στο λύκειο.

5)Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελέσει ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Στη δικιά μας βαθμίδα στον παιδικό σταθμό καλώς ή κακώς βρίσκεται μέσα στο πρόγραμμά μας ανάλογα με τις θεματικές ενότητες που επιλέγουμε να κάνουμε με τα παιδιά και το προσαρμόζουμε ανάλογα την ηλικία που έχουμε.

6)Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Ότι στοχεύει στην προώθηση σωστών προτύπων συμπεριφοράς, στο ότι μαθαίνουν να δρουν και να λειτουργούν με βάση τη φύση τα να έρθουν σε επαφή με το χώμα ακόμη και να λερωθούν, να εξελίξουν δημιουργικότητά τους και τη μοναδικότητά τους και να έχουν και να ενεργοποιήσουν και να ανταλλάξουν ερεθίσματα και ιδέες.

7)Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Ο εκπαιδευτικός πρέπει να φέρει σε επαφή τα παιδιά με τη φύση και το περιβάλλον ώστε να μπορέσουν να αναπτυχθούν και κοινωνικά και συναισθηματικά, να ευαισθητοποιηθούν, να πάρουν διαφορετικά ερεθίσματα και γιατί όχι να έχουν σωστά πρότυπα συμπεριφοράς για τη διαμόρφωσή τους ως πολίτες αύριο.

8)Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Τις περισσότερες φορές όχι αλλά μπορούμε εμείς να το εντάξουμε ανάλογα με τη θεματική ενότητα ανάλογα με τις εποχές που μπορούμε να δουλεύουμε, να πλαισιώσουμε δηλαδή μια θεματική ενότητα μέσα από την περιβαλλοντική εκπαίδευση.

9)Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Οτιδήποτε έχει να κάνει με το περιβάλλον, τη φύση, τα δέντρα, τα φυτά, τα δάση μας.

10) Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Για να μπορέσουν μέσα από βιωματικές δραστηριότητες τα παιδιά να ενεργοποιηθούν, να αναπτύξουν συναισθήματα, να έχουν σωστές συμπεριφορές στην καθημερινότητά τους γιατί όχι και η αγάπη για τον πολιτισμό, να έρθουν κοντά τους κάτι που δεν τους είναι οικείο.

11) Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Σίγουρα υπάρχει η ανακύκλωση μέσα στην τάξη μας, σίγουρα οι δράσεις που γίνονται στον κήπο και στην αυλή μας κι εκεί έρχονται τα παιδιά σε επαφή με το περιβάλλον, εννοείται ότι βλέπουμε διάφορα βιντεάκια που αφορούν τα είδη υπό εξαφάνιση τα απορρίμματα, για την ενέργεια, για το νερό, για το πρόγραμμα που μπορούμε να προσέχουμε για να μην γίνεται άσκοπη χρήση νερού και για τις 4 εποχές και ανάλογα αυτά που μπορούμε να δούμε με τις αλλαγές μέσα από το περιβάλλον στις εποχές που ζούμε.

12) Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Ναι βέβαια κάνω ανακύκλωση κανονικά.

13) Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Ε κυρίως την ανακύκλωση, τις εποχές, έχουν μιλήσει και για τα ζώα που βρίσκονται υπό εξαφάνιση και όσο μπορούμε να τα φέρνουμε σε επαφή κοντά σε όλα αυτά που μας προβληματίζουν και ερχόμαστε αντιμέτωποι καθημερινά στη ζωή μας.

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Μέσα από δραστηριότητες, μέσα από δράσεις που έχουν να κάνουν με βιωματικά παιχνίδια, βιντεάκια με την επαφή τους με τη φύση μέσα από το ελεύθερο παιχνίδι στην αυλή και το να μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα στη φύση.

15) Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Ε, ότι δυστυχώς, για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας που βρίσκονται στον παιδικό σταθμό δεν μπορούν να πάνε πάρα πολλές εκδρομές δεν μπορούν να έρθουν σε επαφή με περισσότερα μέρη με το περιβάλλον με τη φύση μας και να εκφραστούν πιο άνετα και πιο ελεύθερα γιατί περιορίζονται στο χώρο της αυλής μας και μόνο μέσα από τα προγράμματα που κάνουμε εμείς μέσα στην τάξη ανάλογα με τις θεματικές ενότητες που δουλεύουμε.

14^η ερωτώμενη:

1) Συμμετέχετε σε κάποια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος;

Όχι δεν συμμετέχω .

2) Έχετε επιμορφωθεί για θέματα σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και την εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη και αν ναι από πού;

Όχι, δυστυχώς δεν έχω επιμορφωθεί.

3) Από ποιες πηγές ενημερώνεστε για θέματα περιβάλλοντος ;

Από το διαδίκτυο και την τηλεόραση.

4) Σε ποια ηλικία η τάξη πιστεύετε ότι πρέπει να απευθύνονται τα προγράμματα της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης;

Ναι, κατά κύριο λόγο από την προσχολική ηλικία.

5) Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελεί ξεχωριστό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να είναι εκτός προγράμματος και ύλης ;

Πιστεύω εντός προγράμματος πρέπει να είναι 1 ώρα σχεδόν την εβδομάδα.

6) Ποια κατά τη γνώμη σας είναι η συμβολή και τα οφέλη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην ενεργοποίηση του παιδιού;

Εάν ξεκινήσουν από την προσχολική ηλικία να συμμετέχουν σε τέτοιες περιβαλλοντικές δράσεις υιοθετούν και αυτή τη στάση στη μετέπειτα ζωή τους.

7) Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην οικολογική ευαισθητοποίηση;

Ο παιδαγωγός είναι ο καθοδηγητής που θα οδηγήσει τα παιδιά σε αυτή τη στάση και τη νοοτροπία.

8) Υπάρχει σύνδεση του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με το υπόλοιπο πρόγραμμα του σχολείου;

Δυστυχώς στην Ελλάδα δεν υπάρχει αλλά καλό θα ήταν κάποια στιγμή να υπάρχει.

9) Με τη λέξη αειφορική ανάπτυξη τι σας έρχεται στο νου;

Μου έρχεται το καθαρό και προσεγμένο περιβάλλον και να χρησιμοποιούμε υλικά από τη φύση τα οποία θα ανακυκλωθούν.

10) Ποιος είναι ο σημαντικότερος λόγος που σας κινητοποίησε για να εφαρμόσετε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην τάξη;

Ο σημαντικότερος λόγος ήταν η κλιματική αλλαγή.

11) Πείτε μου 3 ενέργειες που κάνετε ως εκπαιδευτικός τις οποίες χαρακτηρίζετε ως οικολογικές

Κάνουμε ανακύκλωση, συλλέγουμε καπάκια και επίσης στην αυλή μας καλλιεργούμε λαχανόκηπο.

12) Διαχωρίζετε από τα οικιακά σας απορρίμματα το χαρτί για την ανακύκλωση;

Ναι, το διαχωρίζω.

13) Τα περισσότερα προγράμματα με τα οποία ασχοληθήκατε στην τάξη είχαν σαν αντικείμενο κάποιο συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα;

Ναι, ένα πρόβλημα που μας απασχόλησε ήταν η μόλυνση των θαλασσών.

14) Με ποιους τρόπους προάγετε την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την αειφόρο ανάπτυξη στο σχολείο;

Κάνοντας κάποιες βιωματικές δράσεις τα παιδιά κατανοούν καλύτερα κάποιες περιβαλλοντικές έννοιες.

15) Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε στις δράσεις σας για την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία;

Δεν υπάρχει επαρκές προσωπικό, επιμορφωμένο και ο κατάλληλος χρόνος για να εφαρμοστούν όλα αυτά τα προγράμματα.